

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
PAZARLAMA İLETİŞİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**“ÖRÜMCEKLER VE DENİZYILDIZLARI”:
SLAKTİVİSTLERİN AKTİVİZM FAALİYETLERİ ÜZERİNE
ÖZ DEĞERLENDİRMELERİ**

EDA AZAP

116699013

DOÇ. DR. İTİR ERHART

İSTANBUL

2019

"ÖRÜMCEKLER VE DENİZYILDIZLARI": SLAKTİVİSTLERİN AKTİVİZM FAALİYETLERİ ÜZERİNE
ÖZ DEĞERLENDİRMELERİ

"THE SPIDERS AND THE STARFISHES": SELF - EVALUATIONS OF SLACKTIVISTS ON
ACTIVISM ACTIVITIES

Eda Azap

116699013

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İtir Erhart

Bilgi Üniversitesi

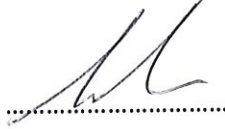
Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Erkan Saka

Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele

Marmara Üniversitesi

(imza)

(imza)

(imza)

Tezin Onaylandığı Tarih: 27/12/2019

Toplam Sayfa Sayısı: 106

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) YENİ MEDYA
- 2) AKTİVİZM / DİJİTAL AKTİVİZM
- 3) SANAL AĞLAR / SOSYAL MEDYA
- 4) TOPLUMSAL HAREKET
- 5) MODERNİZM / POSTMODERNİZM

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) NEW MEDIA
- 2) ACTIVISM / DIGITAL ACTIVISM
- 3) SOCIAL NETWORKS / SOCIAL MEDIA
- 4) SOCIAL MOVEMENT
- 5) MODERNISM / POSTMODERNISM

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖZET	ix
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN AMACI	7
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	8
3. TOPLUMSAL HAREKET KAVRAMININ DÜNYADAKİ TEORİSYENLER TARAFINDAN ESKİ VE YENİ İLETİŞİM METOTLARI EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	9
3.1. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YENİ TOPLUMSAL EYLEM SÜREÇLERİNE ETKİLERİ	16
4. DİJİTAL MEDYANIN MESKENİ: “KÜRESEL KÖY”.....	21
5. DİJİTAL AKTİVİZM TANIMI ÜZERİNE	27
5.1. DİJİTAL AKTİVİZM TÜRLERİ	30
5.1.1. Taraf Olma/Farkındalık Aktivizmi (Advocacy)	30
5.1.2. Slaktivizm/Kliktivizm	31
5.1.3. Haktivizm	33
5.1.4. Vatandaş Gazeteciliği (Citizen Journalism).....	34
6. DİJİTAL ÇAĞIN TOPLUMSAL HAREKETLER EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	36
7. DİJİTAL AKTİVİZM KAVRAMININ BİR MODEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	40
8. YENİ MEDYA ÇAĞINDA KAMUSAL ALAN İÇERİSİNDEKİ BİREY ...	42
9. TÜRKİYE’DE DİJİTAL AKTİVİZM.....	45
10. DİJİTAL AKTİVİZMİN ELEŞTİREL BOYUTLARI	54
11. DİJİTAL DÜZLEMDE KOLLEKTİF KİMLİK DUYGULARI	63
12. ANALİZ.....	66
12.1. ANKET VERİLERİNİN İNCELENMESİ	66
12.2. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE YAPILAN BİREBİR GÖRÜŞME SONUÇLARININ ANKET VERİLERİ VE İLE ÇAPRAZ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	88
SONUÇ	101
TARTIŞMA	103
KAYNAKÇA	104

KISALTMALAR

BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Anket katılımcılarının demografik özellikleri	66
Tablo 2: Katılımcıların online platformları kullanma yüzdeleri ve aktivist hareketleri	67
Tablo 3: Katılımcıların Özellikleri	69
Tablo 4: Aktivizm ile ilgili görüşlerin incelenmesi	70
Tablo 5: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Cinsiyet	72
Tablo 6: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Medeni Durumu	72
Tablo 7: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Yaş	73
Tablo 8: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Eğitim Düzeyi	74
Tablo 9: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri	75
Tablo 10: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online Kampanyalara Destek Verme Durumu	76
Tablo 11: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online Kampanyalara Destek Düzeyi	77
Tablo 12: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online Kampanyalara Destek Düzeyi	78
Tablo 13: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Desteklenen Online Kampanyaların Başarıya Ulaşıp Ulaşmadığını Takip Etme	79
Tablo 14: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online platformlarda en son hangi kampanyaya destek verildi	80
Tablo 15: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Cinsiyet	81
Tablo 16: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Medeni Durumu	81
Tablo 17: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Yaş	82
Tablo 18: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Eğitim Düzeyi	82
Tablo 19: Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumu ve cinsiyet ..	83
Tablo 20: Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme Durumu ve Medeni durumu	83
Tablo 21: Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme Durumu ve Yaş	84
Tablo 22: Online Kampanyaların Etkili Olduğunu Düşünme Durumu ve Eğitim ..	84
Tablo 23: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Cinsiyet	85
Tablo 24: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Medeni Hal ..	85
Tablo 25: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Yaş	86
Tablo 26: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Eğitim	86

ABSTRACT

Societies have been introduced to new channels of communication with technology, which is one of the communication resources, developing day by day. These new communication technologies have eliminated the time and space barrier. *“Thus, the phenomenon of interaction has appeared; the source has become the receiver and the receiver has become the source (Kırık, 2014, s. 62).”* Roles may differ continuously in this new active communication model.

Thanks to the communication resources that connect societies with each other and the new communication channels, people living in every section of the society can be aware of the events, news, struggles, revolutions etc. in different parts of the World, and they can contribute to those occurrences. New communication technologies are giving a new shape to the social movements and expanding their areas of extension. These communication technologies offer new resources to societies via digital platforms. Smart phones, social networks, Blogs, Vlogs and new communication networks that are constantly and actively increasing have played an active role in the emergence of social movements (Kırık, 2014, s. 62). Giving a new impulse to these movements, digital platforms can enable people who do not know each other to form a virtual community and act together on common issues. The aim of the thesis will be to investigate how the 'activists' who especially find new platforms/places for themselves thanks to 'new media' and 'social networks' with the day-by-day development of technology, describe their individuality/ eigenvalues in these channels and how they act and ground their actions.

Within this perspective, the main question deals with whether the individuals acting on social media describe themselves as 'activists/digital activists'? In this context, the concept of digital activism will be researched in depth. In the first section of the study, literature and related topics and concepts will deeply be reviewed.

The focus will be set on how individuals forming a society use social media as an arena and turn it into an action when they face unsolvable problems or for the purpose of drawing attention to social matters. At this point, this case study will be exemplified by selecting the current cases. The concept of social movement, which is one of the most important elements of the study, will be evaluated together with digital activism. The old and new dynamics of social movements, which are the main sources of all these actions, will be assessed within the framework of traditional and new media. In this distinction, the concepts of modernism and post-modernism will be blended as auxiliary factors. In the analysis section of the research, the individuals' actions will be presented in the light of data through survey and one-to-one interview techniques.

Keywords: New media, activism & digital activism, virtual networks, social media, social movement, modernism, post-modernism, globalization, old and new media, technology, power etc.

ÖZET

İletişim kaynaklarından biri olan teknolojinin, her geçen gün gelişim göstermesiyle birlikte toplumlar yeni iletişim mecraları ile tanışmıştır. Bu yeni iletişim teknolojileri, zaman ve mekân bariyerini ortadan kaldırmıştır. “Böylelikle etkileşim olgusu ortaya çıkmış, kaynak alıcı, alıcı da kaynak durumuna gelmiştir (Kırık, 2014; 62).” Bu yeni aktif iletişim modelinde roller sürekli değişkenlik gösterebilmektedir.

Toplumları birbirine bağlayan iletişim kaynakları sayesinde Dünya'nın çeşitli yerlerinde yaşanan olaylar, haberler, mücadeleler, devrimler... yeni iletişim kanalları sayesinde toplumun her kesiminde yaşayan insanları haberdar etmekte ve yaşanan olaylara katkıda bulunmalarını sağlayabilmektedir. Yeni iletişim teknolojileri, toplumsal hareketlere yeni bir form vererek, yayılım alanlarını da genişletmektedir. Bu iletişim teknolojileri, dijital platformlar aracılığıyla toplumlara yeni kaynaklar sunmaktadır. Akıllı telefonlar, sosyal ağlar, Bloglar, Vloglar ve sürekli devinim göstererek çoğalan yeni iletişim ağları, toplumsal hareketlerin meydana gelmesinde aktif bir rol üstlenmiştir (Kırık, 2014, s. 62). Bu hareketlere yeni bir soluk getiren dijital platformlar, birbirlerini hiç tanımayan kişilerin ortak meselelerde sanal bir topluluk kurarak birlikte hareket etmelerini sağlayabilmektedir. Yapılacak tez çalışması sonucunda elde edilmesi amaçlanan konu, özellikle teknolojinin günbegün gelişmesiyle ‘yeni medya’ ve ‘sosyal ağlar’ sayesinde kendilerine yeni platformlar/mesken bulan ‘aktivistlerin’ bu mecralarda benliklerini/özlerini nasıl tanımladıkları ve eylemlerini nasıl gerçekleştirip bir temele oturttuklarını incelemek olacaktır.

Bu perspektifte temel soru; sosyal ağlar üzerinde eylemde bulunan bireylerin gerçekte kendilerini “aktivist /dijital aktivist” olarak tanımlayıp tanımlamadıkları üzerinedir. Bu bağlamda dijital aktivizm kavramı da derinlemesine araştırılarak ele alınacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde literatür taraması yapılarak ilgili konu ve kavramlar derinlemesine araştırılacaktır.

Toplumunu oluşturan bireylerin, yaşadıkları ve çözüm alamadıkları problemler karşısında ya da toplumsal meselelere dikkat çekmek maksadıyla

sosyal medyayı nasıl bir arena olarak kullanıp eyleme dönüştürdükleri üzerinde durulacaktır. Bu nokta da gündemde var olan vakalar seçilerek (case study) araştırma örneklendirilecektir. Çalışmanın en önemli unsurların biri olan 'toplumsal hareket' kavramı da dijital aktivizm ile birlikte ele alınarak değerlendirilecektir. Tüm bu eylemlerin ana kaynağı olan toplumsal hareketlerin eski ve yeni olarak ayrılan dinamikleri; geleneksel ve yeni medya çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu ayrımında yardımcı faktör olarak modernizm ile post-modernizm kavramları da birlikte ele alınarak harmanlanacaktır. Araştırmanın analiz bölümünde ise anket ve birebir görüşme tekniklerinden yararlanılarak bireylerin eylem hareketleri veriler ışında ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimler: Yeni medya, aktivizm & dijital aktivizm, sanal ağlar, sosyal medya, toplumsal hareket, modernizm, post-modernizm, globalleşme, eski ve yeni medya, teknoloji, iktidar vb.

GİRİŞ

Yeni iletişim metotlarını açıklarken, araştırmanın başlığına da ilham veren, Ori Brafman ve Rod A. Beckstrom'un ortaya koyduğu "örümcek ve denizyıldızı" metaforlarından yardım alınacaktır. Bu metafora göre, 'örümcek' merkezden yönetilen bir hayvandır. Yani, vücudu idare eden bir beyini ve bu beyine bağlı kolları ve bacakları vardır. Hayvanın kafası kesilirse ölür. 'Denizyıldızının' ise merkezi bir yapıya sahip sistemi mevcut değildir. Bir denizyıldızını ortadan keserseniz, canlıdan iki denizyıldızı elde edersiniz (Akt. & Ertem & ve & Uçkan, & 2011: 37)" (Kırık, Özcan, 2014, s. 66).

Eski ve yeni medya kavramlarının işleyiş yapısını tıpkı bu metaforda tanımlandığı gibi irdelemek mümkün. Geleneksel iletişime dayalı sosyal hareketleri örümcek gibi ele alabiliriz.

Yani merkez ile organizasyon yapısı çöktürüldüğünde hareket sona erer. Yeni iletişim imkânlarına dayalı dijital aktivist hareketler ise 'denizyıldızı' gibi net bir organizasyon yapısı olmasa dahi hayatta kalabilir. "Belirli bir önderi olmadan öne çıkan hesaplar, yönlendirme yapan Bloglar, özenilen hacker grupları liderlik misyonunu üstlenebilir ya da paylaşabilir (Turhan, 2017, s. 28)." Yani sanalda başlatılan hareketler bir öndere ihtiyaç duymaksızın "kartopu" misali artarak çoğalabilir. Bir birey tek başına olsa dahi dev bir yayın organı olabilir ve kitleleri kendi meseleleri ile yönlendirebilir.

Tüm zamanların/her çağın idari sistemlerinde, kişilerin, devletlerin, ulusların, cemiyetlerin ve benzerlerinin ellerinde barındırdıkları güçler vardır; denetim ve kontrol. Bu denetim ve kontrol mekanizmaları da işleyebilmek ve işlevlerini yerine getirebilmek için bir takım mecralara ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç duyulan mecralara, sürekli devinim göstererek toplumları ve bireyleri ele geçiren, iletişim kaynaklarını örnek göstermek yanlış olmayacaktır. Modern çağda ortaya çıkarak, yeni medyanın kontrolünü elinde tutan ya da tutmak isteyen mecralara iletişim sistemleri ve uzantıları yoluyla kaynaklık yaptığını söylemek yerinde olacaktır.

Bir başka ifade ile iletişimsel bakış açısı içerisinde çoğu toplumlarda bu güç olguları meşruiyetini kitle iletişim araçları sayesinde kazanmaktadır. Çünkü çok çeşitli ve kültürlü modern hayatta denetim ve kontrol bu kollar vasıtasıyla daha kolay sağlanabilmektedir.

Kitle iletişim araçları da içerisinde yaşadığımız modern/yeni dünyanın teknolojik gelişmeler sayesinde evrim geçirmesi sonucunda geleneksel düzenden ayrılarak şekil değiştirmiştir. Radyo-televizyon-banner/reklam gibi araçlar bugünün çağında geleneksel medya adı altında kümelenirken uzunca zamandır konuşulan yeni medya kavramının bir nevi tezi olarak da farklı bir bakış açısı ile değerlendirilebilir. Teknolojik gelişmeler sonucunda internet tabanlı dijital medya araçları ise modern iletişim kavramı içerisinde ele alınmaktadır. Çalışmanın temelinde ortaya atılan sorunun cevabına ulaşabilmek için araştırmanın ana noktası olan ‘toplumsal hareket’ kavramı detaylı olarak incelenerek, örneklendirilmeye çalışılacaktır. Ortaya çıkan teknolojik gelişmeler toplumsal hareket repertuarını ve toplumsal hareketlerin kendisini de dönüştürmektedir - (Şendeniz, 2014, s.156). Dönüşen bu toplumsal hareketler ise eski ve yeni medya içerisindeki iletişim kanalları ile ele alınacaktır. Akademisyen Dr. Özgür Uçkan’ın Politus dergisinde yayınlanan, ‘Sokak+(Dijital)İletişim = Aktivizim’ başlıklı makalesinde verdiği örnek toplumsal hareket kavramı ile teknolojik gelişmeler arasındaki bağı anlamaya yardımcı olacaktır;

*“Hızlı koşan haberciler olmadan Spartaküs isyanlarını, el konulmuş matbaalarda basılan bildiriler olmadan 1848 Devrimi’ni, telgraf ve rotatifler olmadan Ekim Devrimi’ni, teksir makineleri olmadan 60’ların, 70’lerin gençlik hareketlerini, fotokopi ve fanzinler olmadan 80’lerin ve 90’ların alt kültürlerini düşünmek imkânsızdır. Bugün de internet ve sunduğu çok katmanlı iletişim imkânlarını hesaba katmaksızın herhangi bir toplumsal hareketi düşünmek mümkün değildir.”** Uçkan’ın verdiği örneği genişletmek mümkün. Bu doğrultuda günümüz eylemlerini arşivlere geçiren de sanal araçlardır.

Toplumsal eylemlerde rol alan bireylerin faaliyet alanlarını, X - Y ve Z kuşakları ekseninde değerlendirildiğinde; kuşak ve yaş farkları bir yana bireylerin eylemlerini gerçekleştirmek ve davranış biçimlerini nasıl ortaya koymak

istediklerine bağılı olarak seçtikleri platformlar da farklılık göstermektedir. Günümüz sosyal medya araçları içerisinde orta yaş üzeri bireylerin Facebook'ta daha fazla yer alması gibi. Kuşaklar arası davranış modellerinin farklılığı veyahut iç içe geçen yapısının yanında teknolojik değişimler ve iktidar meseleleri de merkezietçi ve çok merkezli yapılar ekseninde ayırım göstermektedir. Innis'e göre; "iletişim teknolojilerinde gerçekleşen ilerlemeler toplumların örgütlenme şeklini de değiştirmektedir (Yaylagül, 2008, s. 69)." Bu ifade de teknolojik gerekçelerin ne kadar güçlü olduğu bir kez daha kanıtlamış, toplumsal veyahut bireysel eylemlerdeki yönlendirici etkisi ortaya koyulmuştur.

Toplumsal meselelerin karşıt temelini oluşturan iktidar meseleleri de felsefi ve toplumsal açıdan Marshall McLuhan'ın ortaya çıkardığı Gutenberg Galaksi teorisi ile Steve Jobs / Zuckerberg Galaksi teorisi merkezietçi ve çok merkezli yapılar ekseninde ayrıştırılarak açıklanmaktadır.

"Gutenberg Galaksisinin hâkim olduğu yazılı kültürün ürettiği merkezietçi iktidar ilişkilerinin yerini rizomatik köklerden yükselen iktidarın tümüyle hâkim olamadığı çok merkezli Zuckerberg Galaksisi almaktadır (Kocabaş & Çetin, 2015)."

Dolaylı olarak yeni toplumsal hareketler yapı itibari ile Zuckerberg Galaksisi ekseninde çok merkezli bir yapıya sahiptir. İletişim sistemleri içerisinde de geleneksel medya dinamiklerinin bir nevi "Gutenberg Galaksi" özellikleri gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü eski iletişim kaynakları da iktidarın elinde yönlendirilebilen bir güç unsudur. Fakat yeni iletişim sistemleri sayesinde çok merkezli "denizyıldızı" ağları hallice iktidardan uzak bireylerin egemenliği altındadır. Tez kapsamında daha evvel ortaya atılan bu teorilere bir nokta da Zuckerberg Galaksi teorisi içerisinde yaşayan yeni medya insanının eylem dinamiklerinde kendilerini nasıl tanımladığı incelenecektir.

Tüm bu tartışmaların kaynaklarından beslenen teknoloji, aşamalı olarak gelişim göstererek toplumsal dönüşüme katkı sağlamıştır. Telgrafi icat etmesiyle Amerika'yı mahalleye dönüştüren Morse', kıtalar arasındaki mesafeyi yakınlaştırarak, evreni küçültmüştür. Bu buluş, McLuhan'ın "küresel köy" tabirine kaynaklık etmektedir. (Postman, 2012, s. 78).

“McLuhan'a göre harfler gibi araçlarında içselleştirilmesi, duyularımız arasındaki oranı değiştirir ve zihinsel süreçleri farklılaştırır. Elektronik bağımlılık ise dünyayı küresel bir köy haline getirir. 'Dünya, büyük bir İskenderiye Kütüphanesine doğru evrilmek yerine, çocuklar için bilimkurgu ürünlerinde olduğu gibi, bir bilgisayara, elektronik bir beyne dönüşmüştür. Elektroniğin yani teknolojinin iletişim araçlarında hâkim ileti aracı haline gelmesiyle birlikte dünya küçülmüş ve fiziksel mekân anlayışı değişmiştir. Dünyanın her tarafına yayılabilen mesajlar ve görüntüler coğrafi sınırları önemsiz hale getirmiştir. Özellikle televizyon ve uydu teknolojilerinin gelişmesi insanların her türlü bilgiden anında haberdar olmalarını sağlayarak dünyayı küresel bir köye çevirmiştir” (McLuhan, 2007, Yaylagül, 2012, s. 70).

Bilgiyi üretmek ve üretilen bu gücü en iyi şekilde kullanabilmek teknoloji çağında güç unsuru olarak kabul edilmiştir (Castells, 2013, s. 233-237). Yeni medya çağında ise güç unsuru boyut değiştirmiştir. Bilginin yerini üretim ve sanal kanallar almaktadır; yemek, seyahat, makyaj, moda ve benzeri. Aynı zamanda bu mecralarda sürdürülebilir bir etki bırakarak popüler kültüre de ivme kazandırmaktadır. İnsanları her geçen gün sınırları ortadan kaldırarak birleştiren sanal ağlar dünyayı evlerimize taşımış/taşımaktadır.

Sürekli bahsini geçirdiğimiz, gelişen teknolojiler ile yeni medya çağında oluşturulan iletişimin geleneksel medya ile ana farkını “anlam üretmek” oluşturmaktadır. Bu anlam iletişiminin paylaşımına kaynaklık eden mecraı ise sosyal medya araçları oluşturmaktadır. Anlam bütünlüğü beraberinde toplumsal bütünlüğü ve “community” (cemiyet) kültürünü oluşturmaktadır.

Bu topluluklar beraberinde ortak bir dili ve davranış modelinden doğan harekete geçme/eylem güdüsünü tetiklemektedir.

“Modernizmin ilk dönemleri toplumsal hareketlerin kökenini domine ederken, post-modern dönemde ilgilenilen temel konular yaşam kalitesi, grup kimliği, yaşam alanının genişletilmesi, sivil toplumun güçlendirilmesi gibi ekonomik olmayan post materyalist değerlerin savunusudur (Sztompka, 1994, s. 284, Çoban, 2009, s. 176, Kocabaş & Çetin, 2015).”

Eski ve yeni dönem olarak ayrıştırarak açıklamaya çalıştığımız iletişim ile aktivizm kavramları, modernizm ve post-modernizm felsefi kavramlarının ana düşünce akımları etrafında da kümelenmiştir. Artık mücadelelerin temelini yalnızca siyasi, ekonomi, grup kimliği değil cinsiyet, çevre, etnik kimlik ve benzeri idealar da oluşturmaktadır.

Toplumsal hareket kuramcılarında Offe (1999: 63) yeni toplumsal hareketleri dört önemli kategoriye ayırmaktadır. Bunlar; Ekoloji ya da çevre hareketleri, toplumsal cinsiyet merkezli insan hakları, pasifizm ve barış hareketleri ile üretim ve dağıtımının 'alternatif' ya da 'cemaatsel' biçimi için mücadele hareketleridir. Çevre hareketlerinde birey ya da topluluklar sadece doğayla değil kentsel sorunlarla da ilgilenerek eylemlerde bulunmuşlardır. Toplumsal cinsiyet merkezli insan hakları hareketlerinde ise özellikle kadın kimliğinin korunması üzerine ciddi mücadeleler sergilenmiştir. Pasifizm hareketlerinde amaç; toplumlar, devletler veyahut bireyler arasındaki sorunların savaşa başvurulmadan çözülmesini savunan ve bu uğurda aktif mücadeleyi ön gören muhalif bir akım olarak karşımıza çıkmaktadır. İçerisinde vicdani ret gibi konuları barındırır. Barış hareketlerinde ise amacı; mal ve hizmetlerin adil üretimi, dağıtımı ve tüketimi meseleleri üzerine odaklıdır.

Offe'in ortaya koyduğu yeni toplumsal hareket meseleleri, bu tez çalışmasında bireylerin giriştikleri mücadelelerin ana dinamiklerine de kaynaklık etmektedir. Bu dinamikler araştırmanın içeriğinde; literatür taraması, anket ve birebir görüşme teknikleri ile derinlemesine irdelenecektir.

İnternetin merkezi bir sisteme bağlı olmayışı ve zarar görse dahi işleyişini sürdürebilir olması Deleuze ve Guattari'nin ortaya attıkları 'rizomatik düşünce' kavramı/modeli ile özdeşleştirilmiştir. Rizom kelime anlamı itibari ile hiyerarşisi ve merkezi olmayan ağ yapısı olarak kullanılmaktadır. Deleuze ve Guattari'nin ortaya koyduğu bu modeli Kocabaş ve Çetin 'Y Gençlik ve Dijital Aktivizm: *Ankara Tuzluçayır Örneği**' adlı araştırmalarında birebir yer vermektedirler;

“Ağaç biçimli hareket alanı her zaman bir kökten yani başlangıç noktasından gövdeye doğru dikey bir şekilde çeşitli hiyerarşiler ve otoriteler oluşturarak ilerlerken, rizomatik düşünce yatay bir şekilde heterarşik- oluşlar yaratarak ilerler. Bu şekilde bireyler karşılıklılık, gönüllülük, dayanışma ve özerklik (otonomi) çizgisinde oluşan rizomatik ağlarda bir hiyerarşiye tabi olmaksızın dolaşıma girebilirler. Rizomatik birlikteliğin getirdiği bir aradalıklar bireylerin çoğullukları bünyesinde barındırmayı deneyimlemesini sağlar ve arı olana karşı melez-olana, otoriter olana karşı karnavalı ve dikey olana karşı yataysallığı harekete geçirir” (Kocabaş ve Çetin, 2015, s.7).

Merkezi yapısı olmayan rizom, bireylere sanal bir özgülük ortamı sunarak eylemlere meşrutiyet kazandıracak bir kaynağı da beraberinde getirmektedir. Bu yapı çalışmanın başında açıklanan denizyıldızı sistemi ile de örtüşmektedir. Ayrıca Offe’in yeni iktidar eylem dinamikleriyle de pekişmektedir; gelenekselden uzak özerk hakların savunusu...

Yeni iletişim biçimleri içerisinde ki yapılanmalarda tam olarak bu ifadeye uymaktadır. Otoriteden bağımsız, özgür bir biçimde fikirleri yayarak tüm toplumları aracı kılmadan eylem hareketlerine/bütünleşmeye davet etmek. Bu durum bireyler-toplumlar-gruplar arasında manevi bir bağ da yaratmaktadır. Bir nevi internet psikoterapistleri haline gelen bireyler Castells’in da tabiri ile biz ve bir olabilmenin yolunu internet mecraları aracılığıyla sağlayabilmektedirler. Sevinçler, hüznler, travmalar hatta doğal afetler bile bu sanal mecralarda iletilen bir done haline dönüşmüştür. Bu ifadeden yola çıkarak sanal mecralar aynı zamanda teknolojik duygusallık da sağlıyor demek yanlış olmayacaktır.

Eski ve yeni iletişim modellerinin toplumsal hareketlerin belirleyicisi ve yönlendiricisi olduğu günümüz çağında yeni medya teknolojilerinin sahip olduğu ”denizyıldızı” sistematik yapısı ve rizomatik düşünce anlayışı, araştırmanın temeli olan, eylemcilerin sanal mecralardaki eylemlerini nasıl tezahür ettiklerini ve kimliklerini bu hareketler doğrultusunda nasıl tanımladıklarını anlamlandırmaya yardımcı olacaktır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmayla; toplumsal veyahut bireysel tepkilerini özellikle yeni medya teknolojileriyle birlikte gerek sosyal ağlar gerekse online imza kampanyaları aracılığıyla sanal medya platformuna taşıyan ve bireyleri / toplumları bilinçlendirmeye, haberdar etmeye, bir farkındalık yaratmaya çalışan dijital aktivistlerin, sanal eylemlerini gerçekleştirirken bu hareketlerinde istikrarlı olup olmadıkları, bu eylemlerini bir bilinç çerçevesinde yapıp yapmadıkları ve en önemlisi kendilerini gerçekten birer (dijital) aktivist olarak görüp görmedikleri, dijital aktivizmin bireyler bazında bilinirliği ile incelenmektedir. Sanal eylemlere katılan bireylerin çevrim içi kampanyalara katıldıklarında ya da sosyal medya araçları üzerinden paylaşımda bulduklarında kendilerini “aktivist” olarak görüp görmedikleri ve sorunun / toplumsal meselenin çözümüne destekte bulduklarını düşünüp düşünmediklerini ve bu eylemlere katıldıktan sonra sonucu takip edip etmediklerini ortaya çıkarmaktadır.

Araştırma aşağıdaki hipotezler çerçevesinde oluşturulmuştur:

- ❖ Dijital platformlar aktivist eylemlere kaynaklık etmektedir.
- ❖ Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeyleri ile bireylerin kendilerini (sanal) aktivist olarak değerlendirmesinde demografik faktörlerin etkisi bulunmaktadır.
- ❖ Toplumun ilgilendiren olaylar karşısında internet ve online iletişim kanalları (sosyal medya, whatsapp vb.) daha etkin bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır.
- ❖ Online imza kampanyalarına katılım ile kendilerini aktivist olarak tanımlama arasında anlamlı bir fark vardır.
- ❖ Online imza kampanyalarına katılım oranı ile sanal ortamda yürütülen aktivist faaliyetlerin amacına ulaşip ulaşmadığını takip eden bireylerin kendilerini daha yüksek oranda dijital aktivist olarak gördükleri karşımıza çıkmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma yöntemi olarak literatür taraması, anket çalışması ve birebir görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu anket çalışması 240 kişiye çevrimiçi olarak uygulanmıştır ve kişisel veriler gizli tutulmuştur. Katılımcılar her yaş grubundan ve her cinsiyetten insanları içermektedir.

Birebir görüşme tekniğinde ise toplumsal sorunlara çözüm aramaya çalışan ve aktivizm kampanyalarının önemli destekçilerinden olan bazı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile soru-cevap tekniğı gerçekleştirilmiştir. Sorular ve cevaplar dijital ortamda kaydedilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin özel bilgileri gizlilik usulüne uygun olarak saklanacaktır.

Görüşme gerçekleştirilen STK'lar; HAYTAP, Kuyruklu Dernek" Empati, Pati-ka Doğa ve Yaşama Saygı Derneğı, Ateş Böceğı Derneğı ve Büyüdüm Çocuk Oldum Platformu'dur.

3. TOPLUMSAL HAREKET KAVRAMININ DÜNYADAKİ TEORİSYENLER TARAFINDAN ESKİ VE YENİ İLETİŞİM METOTLARI EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeni iletişim teknolojileri sayesinde iletilmek istenen mesaj geniş kitlelere yayılarak kendi meşruiyetini ilan edip gönüllülük esasına dayalı destekleyiciler toplamaktadır. “Gönüllülük esasına dayalı destekçiler toplayan alternatif kamusal alan, değişimlerin toplumsal hareketler için önemli bir söylemsel fırsat yapısı ve kaynak oluşturduklarını iddia etmektedir” (Atilla, Ün, 2018, s.788)

Bu bölümde, toplumsal hareket ifadesini kavramsallaştıran ve daha iyi anlamlandırmamıza yardımcı olacak önemli teorisyenlerden ve onların geliştirdikleri ve günümüze de kaynaklık eden kavramlarından söz edilecektir. Bu teoriler eski ve yeni toplumsal hareketlerle birlikte bilgi teknolojilerini de içerisine almaktadır. Bilindiği gibi aktivizm ve dijital aktivizmin temeli “toplumsal hareket” kavramına dayalıdır ve ayrı düşünülemez. Dijital aktivizm ise boyut atlayarak bu kavrama yeni mecralar yaratmıştır. Araştırmada sanal yerlilerin eylem hareketleri bu teoriler ile birlikte incelemeye alınacaktır.

Toplumsal hareket kavramının çıkış noktasında özellikle geleneksel süreçte eylem dinamiklerinin ana konularından birini adaletsiz gelir dağılımını eşitlemek için ortaya atılan mücadeleler oluşturmuştur. Bu düşünce ise John McCarthy & Mayer Zald’in ortaya koyduğu Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ekseninde ele alınmaktadır. Bu teorisyenler toplumsal hareket kavramını “bir sosyal yapının belirli yönlerini ve/veya toplumdaki kazanç dağılımını değiştirmeye yönelik bir dizi düşünceler ve inançlar bütünü olarak tanımlayarak kaynak, organizasyon ve strateji konularına odaklanmıştır (1977: 1217-18).” Bu eylemlerin dinamiğini ise ortak fikirler, kültürler ve düşüncelerden doğan manevi dürtüler oluşturmaktadır. Bu teori de, kaynağı bir plan çerçevesinde geliştirmek ve yapılacak eylemleri de bir mantığa oturtarak gerçekleştirmek esastır.

Araştırma doğrultusunda yeni medyanın meskeni sanal yerliler için bu teori düşünüldüğünde artık farklı meseleler uğruna gerçekleşen mücadelelerin

varlığından söz edilebilir. Yani yeni medya teknolojileri içerisinde toplumsal hareketlerin kaynağını daha farklı meseleler oluşturmaktadır.

Toplumsal hareketlerin bir diğer çıkış noktasını da iktidara veya gücü elinde tutan kesime yönelik girişilen mücadeleler oluşturmaktadır. Çekişmeli politika (contentious politics) biçimini öne süren ve bu hareketlerin çıkış noktasını 'siyasi süreç modeli' kavramı ile açıklayan Charles Tilly bu modelde toplumsal hareket kavramını; *"Başkalarının çıkarlarıyla çatışacak kolektif hak talepleri içerdiği için "çekişmeli" ve bu hak talepleri bağlamında gücü elinde tutanlara karşı yapılan mücadelelerden dolayı da "politik" (2008: 16) olarak ifade etmektedir (Atilla, Ün, 2018, s. 789)."* Bu teoride belirgin bir şekilde iki taraf karşımıza çıkmaktadır. Biri mevcut düzeni sürdürmeye çalışan yönetim diğeri ise kendi adaletini sağlamaya çalışan halk zümresi. Tabii ki hangi tarafın haklı olduğu tartışmaya açıktır ve içeriğindeki dinamiklere göre değişir. Bu doğrultuda bireylerin mücadelelerinde kaynak/mecra ne olursa olsun 'taraf olma' ve 'adaleti sağlama' yönündeki bireysel eylemlerin varlığı söz konusudur. Araştırmada bireylerin benliklerini bu görüşler çerçevesinde anlamaya yöneliktir.

McAdam toplumsal hareket kavramını "dışlanmış grupların, kurumsal olmayan yollardan siyasal etki mobilize etmeye yönelik rasyonel girişimleri" olarak tanımlar (McAdam, 1982, s. 36-37). Aslında burada dışlanmış grup olarak ifade edilen kişiler yaşadıkları olumsuzluklar sonucu sesini duyuramayan ya da hak ettikleri düzeni elde edemeyen bireyler olarak da belirtilebilir. Bu noktada bu kişiler kendi adaletlerini sağlama yoluna girişirler. Kaynak mobilizasyonu ve siyasi süreç modelini birleştirerek bir tanım ortaya atan McAdam'ın yaklaşımı yeni medya çerçevesindeki hareketler ile değerlendirildiğinde bireysel ya da kitlesel olarak yaşanan problemlerde haksızlığa uğramış veyahut farkındalık yaratmak adına girişilen mücadeleler olarak değerlendirilebilir. Toplulukları yeni sanal meskenler vasıtasıyla, mücadeleye davet etmek! Üstelik bu çağrı tek tuşla yapılabilecek kadar kolay.

Yeni Toplumsal Hareket (New Social Movement) teorisyenlerinden Alberto Melucci (1999: 87) ise toplumsal hareketleri "dayanışmaya dayalı, içinde çatışma taşıyan, yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan kolektif bir hareket biçimi"

olarak tanımlamaktadır. Toplumsal hareketlerin sembolik yönünü öne çıkararak kolektif kimlik inşasına vurgu yapan Melucci (1996) ;“*bir hareketin amacını sisteme dâhil olma ya da maddi kazançlar sağlamak değil, toplumda var olan problemlere dikkat çekmek ve yerleşik kültürel normları ve kimlikleri sorgulayarak dönüştürmek*” (Atilla & Ün, 2018, s. 790), olarak ifade etmektedir

Melluci'nin görüşünde güç ve tükenebilen maddi kaynakları elde etmek için girişilen mücadele değil bir toplumu birbirine bağlayan ortak problemlere, bireylerin kimliğine yani özlere yönelik girişilen bir mücadeleden bahsedilmektedir. Günümüzde girişilen mücadelelerin konularında olduğu gibi... Bu bağlamda Donatella Della Porta ve Mario Diani'nin görüşleri bu ifadeyi güçlendirmektedir. Diani'ye (1992: 13) göre toplumsal hareket kavramı, “toplumsal değişim sağlamak veya değişime karşı çıkmak amacıyla oluşturulmuş ‘siyasal veya kültürel bir çatışma içinde olan birden fazla birey, grup ve/veya organizasyon arasındaki paylaşılan bir kimliğe dayalı enformel etkileşimler ağıdır.’” Diani (2006) toplumsal hareket oluşumunun temel gerekliliğini, katılımcıların belli bir kolektif kimliği paylaşıyor olmalarına bağlamaktadır. Bu tanımda ‘kolektif kimlik’ vurgusu önemlidir çünkü bireyleri ortak mücadelede birleştirir. “Melucci, Della Porta ve Diani'nin toplumsal hareket tanımları, katılımcılar arasındaki dayanışma hissi, paylaşılan normlar, değerler, ortak anlam yaratma ve kimlik inşası süreçlerini öne çıkararak, toplumsal hareket aktörlerini yalnızca çıkarlarının peşinde koşan bir grup olmaktan daha öteye taşımıştır.” Söz konusu olan ana nokta ortak değerleri paylaşarak gerektiğinde bu hislere sahip çıkmak ve mücadele etmektir. Bahsi geçen teorisyenlerin, toplumsal hareket kavramlarına ilişkin yorumları günümüzde aktivizmin gelişmiş modelini oluşturan dijital aktivizmin de amacına kaynaklık etmektedir. Geleneksel aktivizmden farkla teknolojik yolla oluşturan bu toplumsal ağlar kocaman küresel bir topluluğu oluşturmaktadır.

Bu teoriler ışığında “çerçeveleme” kavramından söz edilerek ilgili bağlantılar anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Çerçeveleme kavramı, 1986 yılında David A. Snow, E. Burke Rochford, Steven K. Worden ve Robert D. Benford'un “Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation”

başlıklı çalışmaları ile ortaya çıkararak toplumsal hareket kavramını anlamlandırmada ve ayrıştırmada köprü görevi görmektedir. Bu yaklaşıma göre çerçeveler; aktiviteleri, vakaları ve tecrübeleri manalı kılarak eylemi yönlendirme işlevine sahiptir. Bu yönlendirme yetkisine sahip olan çerçeveler, bireylere, topluluklara, gruplara ortak değişim hareketlerini gerçekleştirmeye yönelik çağrıda bulunarak bireyleri/toplumları ortak bir çatı altında birleştiren aracı sağlamaktadır (Benford & Snow, 2000). Benford ve Snow “çerçeveleme” kavramını; söylemsel (discursive), çekişmeli (contested) ve stratejik (strategic) olmak üzere üç ayrı sürece ayırmışlardır.

Her bir süreci etap olarak değerlendirdiğimizde; birinci etap olan “söylemsel” süreçte kişiler/gruplar/üyeler hareket eylemleri yaratacak ortak mesajlar ekseninde plan/program oluşturulabilecekleri sözlü ve yazılı iletişim süreci üzerinde durmaktadırlar. Tüm bu iletişim süreçleri içerisinde ele alınan olaylar, inançlar ve ideolojiler ön plana çıkarılarak ayrıştırılır. Son olarak, yaşanan meseleler ve tecrübeler arasında bağlantı kurularak anlamlı bütünler oluşturulmaya çalışılır.

İkinci etap olan “çekişmeli” süreçte karşımıza ‘*karşı-çerçeveleme (counter-framing)*’ ve ‘*çerçeveleme çekişmeleri (framing contests)*’ kavramları çıkmaktadır. Bu etapta, ortak mesajın dışında kalan karşıt görüşlere, inançlara, değerlere ve benzerlerine sahip olan bireylere, gruplara veyahut cemiyetlere karşı girişilen mücadeleler boy göstermektedir. Karşı tarafı gözden düşürmek için hareket edilir.

Son etap yani “stratejik” çerçeveleme sürecinde ise bir bilinç çerçevesinde ve hedef odaklı eylemlerin bütünüyle hareket edilmektedir. Bu etap aynı zamanda ortak teşkilat altında birleşen üye sayılarının kontrol edilmesini (artış-azalış), bu sayıların artışı sağlama yönündeki çalışmalarını, destekçilerini mobilize ederek - onlara kaynak sağlamak gibi görevleri de içermektedir. Yani söylemsel ve çekişmeli süreçleri birleştiren son etabın tüm bu üçlü sistemin omurgasını oluşturduğunu söyleyebiliriz (Atilla & Ün, 2018, s.792).

Toplumsal hareket tabanlı çalışmalar ekseninde, kaynak mobilizasyonu teorisi etkisiyle ortaya çıkan bu “çerçeveleme” kavramı aslında Sivitanides ve Shah’ın oluşturdukları X, Y ve Z Ekseni kavramlarına da yakın bir algoritma çizdiğini söyleyebiliriz. Bu kavramlar çalışmanın ilerleyen aşamalarında ayrıntılı olarak aktarılacaktır.

“Karl-Werner Brand (1990), belli dönemlerde hâkim olan kültürel iklimin ve bu iklimdeki değişimlerin çerçeveleme stratejilerine olan etkisine dikkat çeker. Gamson ve Meyer’in söylemsel fırsatlardan (discursive opportunities) bahsederek “bir mesajın görünürlüğünün kamu söylemini etkilemenin gerekli bir şartı” olduğunu vurgulamaktadır. *“Mesajı görünür kılmak, yayılmasını sağlamak ve diğer aktörlerin ilgisini çekip halktan destek sağlamak için medya gibi iletişim kanallarına ihtiyaç vardır. Bu nedenle medyanın toplumsal hareketlere açıklığı önemli bir fırsat unsurudur”* (Atilla & Ün, 2018, s.792-793). Bu noktada medya toplumsal hareket unsurlarını yaymada önemli bir unsurdur. Çalışmada incelenen eylemcilerin dinamikleri ise bu perspektifte değerlendirmek mümkündür.

Açıklık ortamına fırsat veren medya hareketleri, geleneksel medya zamanında pastanın çok küçük bir dilimini oluşturmaktaydı. Kamuoyunda yer bulabilen meseleler bile bir filtrelemeden geçtikten sonra yayınlanmaktaydı. Yeni medya teknolojileri ve sosyal ağlar sayesinde bireyler/toplumlar filtrelenmeye maruz kalmadan diledikleri konu özelinde mücadelelerini ortaya koyarak kendi seslerini duyurabilir ve taraf toplayabilir bir konuma ulaşmışlardır.

Bu durum da yine gelişen teknoloji sayesinde ortaya çıkabilen dijital aktivizm hareketlerine katkı sağlayan olumlu bir örnektir. Bireyleri özgürleştiren teknolojik ağlar, eylem hareketlerini duyurmada da büyük kolaylık sağlamaktadır.

Toplumsal hareketler bütününe amaçlarını; bireysel çıkarların yerini toplumsal adalet sistemi oluşturmaya yönelik atılan adımlar oluşturabildiği gibi eşitlikçi mücadele çerçevesinde, gay - lezbiyen haklarının savunucu olarak da boy gösterebilir. Bu noktada değişmeyen şey ortaya atılan fırsat yapılarının rolüdür. Yani amaç doğrultusunda seçilen yöntem farklı olsa da sadece siyasal aktörlere değil bireye veyahut topluluklara da fırsat vererek bir ‘çerçeveleme’ yapısını

gözler önüne sermektedir. Bu eşitlikçi -güç inşasını ise yeni dönemde teknoloji ve onların kullanıcıları olan dijital aktivistler üstlenmektedir.

Post-endüstriyel topluluklarda ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler yeni medya hareketlerinin temelini de oluşturmaktadır. Bu topluluklar sahip oldukları yeni özellikler nedeniyle eski toplumsal hareketlerden yapıları, destekçileri, hedefleri ve savundukları değerler bakımından ayrışır (Touraine, 1985, 1988; Melucci, 1980, 1999, 1996; Habermas, 1981; Cohen, 1999; Castells 1997).

Buradaki ipucunu eskinin yerini alan yeni hareket kavramları oluşturmaktadır. Yenilik toplumsal hareket temelli eylemlerin de düşünce yapısını değiştirerek daha başka açılara yönelmelerine olanak sağlamıştır. “*Yeni toplumsal hareketler, maddi kazanç sağlamak ya da siyasal sisteme katılımlarını arttırmak için değil, sembolik ve kültürel talepleri nedeniyle mücadele etmektedir* (Melucci, 1996; Habermas, 1981; Cohen, 1999).” Eski hareketlerden farklı olarak, yeni hareketlerin vurguladığı değerler arasında kültür, kimlik, yaşam tarzının önemi, adem-i merkezîyetçilik ve otonomi vardır. Melucci de yeni post modern eylem faaliyetlerini, “*Ana fonksiyonu politik güç veya kontrol sağlamak değil, onun yerine sisteme sorular yöneltmek, gücü görünür kılmak ve topluma bir problemin varlığını ve alternatif modellerin, normların ve yaşam tarzlarının mümkün olduğunu göstermek* (Melucci, 1996) olarak açıklamaktadır.” (Atilla & Ün, 2018, s. 793).

Bireylerin daha çok özlerine yönelerek kimlikleri üzerinden ortaya koydukları davranışlar, yaşam standartlarını yükselterek barışçıl ve insani bir normda eylemlerini sürdürmek gerekçesi siyasi yapının katı yaptırımlarından uzakta daha içe dönük faaliyetler odağında toplamaktadır. Bu durum adem-i merkezîyetçilik ve otonomi (özerklik) kavramları nezdinde de açıklanabilir.

“*Örgütlenme ve mobilizasyon hareket şekillerinin genellikle resmi veya profesyonel organizasyonları bulunmamaktadır. Merkezi ve hiyerarşik bir sistem yerine çeşitli otonom birimleri birbirine bağlayan iletişim ağlarına sahiptirler. Belirlenmiş bir hiyerarşi olmadığı gibi farklı bireyler farklı zamanlarda hareketin sözcüsü görevini üstlenebilmektedir. Hareket alanları ise değerlerin, normların ve*

kimliklerin inşa edildiği sivil toplumdur (Cohen, 1999; Offe, 1999).” (Atilla & Ün, s. 2018, 793).

Bu örgütlenmelere gönüllük esasına dayalı olarak bir araya gelen sivil topluluklar örnek olarak gösterilebilir. Herhangi bir maddi kazanç beklentileri mevcut değildir. Ancak zaman zaman kişilerin bireysel çıkarları da ön planda olabilir. Tez araştırmasında da toplumsal hareketler çerçevesinde belirleyici rolleri olan çeşitli STK’larla da görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın analiz bölümünde ortaya çıkan sonuçlar detaylı olarak aktarılmaktadır.

Önemli teorisyenlerin geçmişten günümüze ortaya çıkarmış oldukları yaklaşımlar - çerçeveleme yapısı ile de değerlendirilerek- günümüzün teknoloji çağındaki sanal eylemlere kaynaklık etmektedir. Bu görüşlerden yola çıkılarak “toplumsal mücadeleler” öteden beriye var olagelmektedirler. Ancak modern dünyada mesele edindikleri konular farklılaşarak ve kendilerine –yeni medya teknolojileri sayesinde- yeni meskenler bularak varlıklarını sürdürmektedirler.

3.1. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YENİ TOPLUMSAL EYLEM SÜREÇLERİNE ETKİLERİ

Toplumsal hareket kavramını eski ve yeni düzlemde ele alan teorisyenlerin yaklaşımlarına değindikten sonra özellikle yeni toplumsal eylemlerin kaynağını/yuvasını oluşturan bilgi ve iletişim teknolojileri bu başlıkta detaylı olarak ele alınacaktır.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri, “*farklı biçimleriyle çoğu toplumun; üretim, erişim ve kullanım kapasitelerini önemli ölçüde arttırarak, bilgi transferini ve kazanımını hızlandıran ve kolaylaştıran olanaklar sağlamaktadır (Ogunsola, 2015).*” (Atilla & Ün, 2018, s.794).

Bilgi ve İletişim Teknolojileri basitçe, “elektronik yollarla veri iletiminde, idaresinde ve depolanmasında kullanılan teknolojiler” olarak tanımlanabilir (The Open University, 2005). Webster 1970’li yıllardan itibaren şekillenmeye başlayan teknolojik yenilikleri; toplumların işleyişini kökünden etkileyen ve bunun sonucunda da yeni bir toplum inşasının oluşumundan söz etmiştir (Webster, 2006).

Manuel Castells’e göre yeni olan, eski/geleneksel toplumsal teşkilat şekilleri için yeni olanaklar sağlayan ‘ağlardır’: “Dijital ağ iletişim teknolojileri, ağların -tarihsel kısıtlamalarını aşmalarını sağlamaktadır” Bu nedenle Castells, bu yeni toplum yapısından söz ederken “ağ toplumu” (network society) terimini kullanmaktadır. Ağ toplumu, temel toplumsal yapıların ve aktivitelerin elektronik olarak işlenen enformasyon ağları etrafında organize olduğu bir yapıdadır (2005: 4).” Castells’e göre teknoloji toplum tarafından biçimlendirilebilen bir dönüşümdür. Yani bireylerin gereksinimlerine, çıkarlarına göre şekillendirilmektedir. Bu durumda etkilenen toplumsal hareketler, etkileyen taraf bağıl/bağımlı değişken yeni teknolojik ağları kullanacak insanlar/topluluklardır. Bu bağlamda etkileyen taraf “birey” unsuru önemlidir (Atilla & Ün; 2018, s.794).

BİT’in yardımıyla “sanal zaman ve mekânlar yaratmak ve aynı anda hem küresel hem de yerel koşullarda düşünmek ve davranmak mümkün hale gelmiştir (Van Dijk, 2006, s. 36).” Bu sayede geleneksel toplumların oluşturdukları sınırlı

iletişim süreçlerinde zaman ve mekân bariyerleri aşarak yeni teknoloji sayesinde çağdaş ve her yere ışık hızında yayılabilen bir iletişim süreci başlamıştır. Bu yeni teknolojik gelişmeler sayesinde ortaya çıkan “sosyal ağlar” bir nevi “zaman makinesi” metaforunu akla getirmektedir (H.G. Wells, The Time Machine). Castells’in (2005) “öz-güdümlü kitle iletişimi” (self-directed mass communication) adını verdiği kavramı; toplulukları/grupları pasif olmaktan çıkarıp aktif bireylere dönüştürmektedir. Böylelikle aktif bireyler yalnızca geleneksel medya (ana akım medya) kaynaklarına bağlı kalmadan eş zamanlı olarak bilgiyi alma, işleme, yayma ve kendi kanallarını/mecralarını oluşturabilme gücünü yeni iletişim teknolojileri sayesinde ellerinde bulundurabilmektedir.

Bu sayede sivil toplumlar gelişmiş sanal mecralarda tartışma, haber alma, kültür birliği gibi platformlarda, Blog, Vlog, Youtube gibi sosyal medya mecralarında bir araya gelerek iletişimi sınırların ötesine taşıyabilmektedirler. Bilgi ana kaynağından çıkarak kurgulanmadan direkt alıcısına/hedefine ulaşma imkânı bulabilmektedir. “Bunun sonucunda coğrafi yakınlığın değil, paylaşılan görüş, değer ve kimliklerin bir araya getirdiği yerel, ulusal ve ulus ötesi topluluklar oluşturmak daha kolay hale gelmektedir. Yeni bilgi ve iletişim araçları bireylere haber alma, bilgi toplama ve yayımlama konusunda aktif rol oynama fırsatı sunarak, vatandaşlara, bağımsız gazetecilere ve diğer alternatif haber kaynaklarına kitleler tarafından duyulma imkânı vermiştir (Atilla & Ün, 2018, s. 795).” Bu sayede herhangi bir aracıya gerek kalmadan sıradan bireyler de birer gazeteci kimliğine bürünerek ellerindeki teknolojik olanaklar sayesinde sosyal medya vasıtasıyla kendi kanallarını kurarak bilgi paylaşımında bulunabilmekte, sanal yargı düzenleri oluşturabilmektedirler.

“Toplumsal hareketler, yeni medyanın getirdiği alternatif iletişim kanalları yoluyla, geleneksel medyayı atlayarak, görüşlerini halka doğrudan aktarabilme imkânına sahip olmuştur (Garrett, 2006; Bennett, 2005; Spier, 2011; Harlow, 2011; 2018 Atilla & Ün, 797).”

“Toplumsal hareketler ve medya arasında karşılıklı bağımlılığa dayanan bir ilişki vardır. Medya, toplumsal hareketlerin mesajlarını duyurmalarına yardımcı olabilecek önemli bir araç ve platformken toplumsal hareketler de

medya için değerli haber kaynakları oluşturmaktadır. Medyanın tek rolü toplumsal hareketler için araç görevi görmek değildir. Medya aynı zamanda gerçeklik inşasının yapıldığı bir alan (Brasted, 2005; Boykoff, 2006), sorunları ele alış şekliyle anlam inşasında rol oynayan bir araç ve sorunların meşru olarak tanımlandığı veya reddedildiği bir platform (Gamson ve Meyer, 1996) görevi görerek, halk tarafından olayların nasıl algılandığını yorumlanacağına belirleyici olmaktadır (Cooper, 2002).” (Atilla & Ün, 2018, s. 796)

Toplumsal hareketlerin daha fazla potansiyel destekçiye ulaşmak, varlıklarını ve seslerini duyurmak, büyümek ve yayılmak için yayımlanmaya ihtiyaçları vardır. Medyanın ilgisini çekmeyi başarmış bir hareket geçici bir fırsat penceresi yakalayarak (Gamson ve Meyer, 1996) siyasal aktörlerle diyaloga girme, destekçi ve katılımcılarını artırma ve kaynak ve bağış sağlama gibi fırsatlar elde edebilmektedir (Vliegenthart ve Walgrave, 2012). Ancak medyanın tek taraflı/çıkarıcı bir objektifi de bulunmaktadır. “Örneğin, bir hareketin gerçekleştirdiği geniş bir protestoyu resmederken, medya eyleme katılanlar arasındaki az sayıdaki taşkın ve şiddete eğilimli bireyin yaptıklarına odaklanarak hareketi negatif bir ışıkta göstermeyi seçebilmektedir (Hertog ve McLeod, 1995; McLeod ve Detenber, 1999; Chan ve Pan, 2003).” Haber yayınının içeriği hareketlerin mobilizasyon şansını büyük ölçüde etkilemektedir. Medya çerçevesinin hareket çerçevesiyle uyum içinde olduğu nadir durumlarda mobilizasyon oldukça artarken, uyumsuzluğun veya karşı-çerçevelemenin söz konusu olduğu durumlarda bunun tam tersi söz konusudur (Cooper, 2002).

Bu doğrultuda yeni toplumsal direniş çerçevesinde dijital eylemler boy - göstermektedir. Geleneksel ya da iktidar odaklı medyada gösterilmeyenler, sanal platformlarda yer bularak halkı bilinçlendirerek bir komin yaratabilir ve bireyleri eyleme teşvik edebilir.

McAdam mobilizasyon yapılarını (mobilization structures) “bireylerin mobilize olduğu ve kolektif eyleme geçtiği resmi ve/veya gayri resmi kolektif araçlar olarak tanımlamaktadır (McAdam, 1996).” Bu bireylerin arasında toplumsal hareket organizasyonları, sendikalar ve dernekler gibi çeşitli sivil

toplum kuruluşları (STK), kulüpler ve potansiyel aktivistler arasında oluşmuş resmi olmayan sosyal ağlar da vardır.

“Tarrow (1998) ise mobilizasyon yapılarından söz ederken öncelikle bir hareketin çıkarları için çalışan resmi ve hiyerarşik yapıya sahip örgütlerden bahsetmektedir. Bu örgütlerin stratejik görevleri arasında destekçileri mobilize etmek, kaynak sağlamak, halkın ve seçkinlerin desteğini kazanmak, hareketin hedeflerini gerçekleştirmek için çalışmak (McCarthy & Zald, 1977), koalisyonlar oluşturmak ve etkinlikleri koordine etmek (Tarrow, 1998) vardır. Bunun dışında, mobilizasyon yapılarının varlığı hareketlerin devamlılığını sağlamak, durağan dönemlerde ayakta kalabilmek ve olası fırsatlardan faydalanmaya hazır durumda olmak için de oldukça önemlidir (Kriesi, 1996).” (Atilla & Ün, 2018, s. 798)

Diani (2003) sosyal ağların yapısını incelerken üç kategoriden bahseder: “Bireyler arasındaki ağlar, örgütler arasındaki ağlar ve etkinlik ağları.” Tüm bu ağların oluşumuna yeni medya çerçevesinde teknolojik ağları da ekleyebiliriz. Diani’nin üçlemesi artık sanal düzlemde tek bir ağa bağlı hareket edebilir. Yeni medyanın meşru araçları olan sosyal ağlar teknoloji sayesinde tüm bu ağ düzlemlerini tek bir noktadan yönetme gücü sağlamaktadır. Bu eylemleri gerçekleştirenler ise dijital üzerinden hareket eden sanal aktivistlerdir.

Sosyal ağlar üzerinden eylemde bulunan bireylerin amaçları düşünüldüğünde Florence Passy’in (2003) ağ katılımına etki eden üç işlevine yer vermek inceleme doğrultusunda yerinde olacaktır; *bunlardan ilki sosyalleşme fonksiyonudur: Bireyler sosyal ağlar vasıtasıyla siyasal bilinç kazanarak belli bir siyasal meseleye yakınlık duyabilmektedir. “Aktörler, sosyal etkileşimler yoluyla sosyal gerçekliği yorumlayarak eylemlerine karar vermektedir (Diani, 2003; Passy, 2003). Ancak katılım fırsatı elde etmedikleri sürece bu tek başına yeterli olmayacaktır. Bu aşamada ikinci işlev olarak yapısal bağlantı fonksiyonu devreye girmektedir. Passy (2003) burada ağların potansiyel katılımcıları yapısal olarak bir organizasyona bağlama rolünden bahsetmektedir. Dağıtım ağlar tarafından sağlanan devam eden aktivitelere, var olan organizasyonlara ve katılım maliyetlerine dair bilgiler katılım için fırsat oluşturmaktadır (Snow, Zurcher ve Eklund-Olson, 1980; Diani, 2003; Passy, 2003). En son evrede ise karar*

biçimlendirme fonksiyonu vardır. Passy'e (2003) göre fırsat evresinden sonra katılım gerçekleşmeden önce kişi bireysel maliyetleri de hesaba katarak bazı kararlar vermektedir.” (Atilla & Ün, 2018, s. 799) Sosyalleşme, yapısal bağlantı ve karar verme/çıkar maksimizasyonu kavramları Castells'in “öz-güdümlü kitle iletişimi” ifadesiyle de benzerlik taşımaktadır. Günün sonunda bu kavramlarla sosyalleşerek, yapısal bağlantılar sayesinde kendini ifade edecek ortamı bulan birey kararı neticesinde mesajını yaymak ve hedefine ulaşmak için ipleri eline alarak kendine aktif bir rol çizip bireysel ağların peşine düşmektedir.

Aktif bireyler zaman ve mekân sınırlarını aşarak gezindikleri sanal ağlarda bir araya gelerek ortak meselelerde bir olabilmektedirler. “Denizyıldızı” metaforunda olduğu gibi, dağınık fakat kesintisiz bir iletişim imkânı. Ortak amaçlarda yaşanan bu birleşme Spier'in yorumuyla; “*ortak çıkarılara, amaçlara ve kimliklere sahip olan insanlar ve gruplar arasında bağ kurmaya yarayan dijital platformlar bireylerin var olan sosyal ağlarını genişletmelerini ve yeni ağlar oluşturmalarını kolaylaştırır (Spier, 2011) ”(Atilla & Ün, 2014, s. 800).*

4. DİJİTAL MEDYANIN MESKENİ: “KÜRESEL KÖY”

Bruce Sterling 1992 tarihinde “topluluk (community) ve iletişim (communication) sözcükleri aynı köke sahiptir. Bir iletişim ağı kurduğunuz her yerde bir topluluk da kurarsınız”(Artun, 2013) ifadesinde bulunmuştur. Bu başlıkta ki meselemiz ise dijital/sanal ortamda kurulan topluluğu ve onların hareketlerini incelemek olacaktır.

Dijital aktivizm kavramını “toplumsal hareket” temelli faaliyetlerin sanal ortamda harekete geçmiş hali olarak tanımlayabiliriz. Literatür taramasında karşımıza çıkan sonuçlar ekseninde bu kavram eski ve yeni dönem olarak iki gruba ayrılarak incelenecektir.

Dijital aktivizm için hayli önem taşıyan “toplumsal hareket” kavramını model bağımsız incelediğimizde, literatür taramasında, toplumsal hareketlerin başlangıç tarihi 18. yüzyılın ikinci yarısı olarak gösterilmektedir. Toplumun bütününe etkileyen bir problem karşısında duran ilk halk hareketleri ise 1750 tarihine dayanmaktadır (Algül, 2014).

Shirky, halk hareketliliğinin kırılma noktalarından birini gelişen iletişim araçları ve değişen iletişim kültürüne bağlamaktadır (Shirky, 2010). Çünkü 1750 tarihlerinde basım devrimi yaygınlaşmıştır. Basım devrimi ile birlikte toplumsal sorunlar karşısında, el ilanları, afişler, kısa bildirimler yapılar hale gelmiş halk bilinçlendirilerek eyleme teşvik edilmiştir. İncelemede daha evvel yer verildiği gibi; geçmişten günümüze gelişen teknolojik araçlar sayesinde toplumsal hareketler kitlelere daha kolay ve hızlı olarak ulaşabilme imkânı bulmaktadır. “Haberin ve bilgilerin vericisinin değişmesi alıcıda da köklü bir değişime yol açmıştır (Şendeniz, 2012, s. 37).” Bu doğrultuda artık halk toplumsal meselelerden haberdar olarak bir bilinç elde etmiş ve tepkisini ortaya koymaya başlamıştır. Bu olaylar aynı zamanda özgürlük hareketlerini de tetikleyerek, halkın kendi adaletini arama yollarının da önünü açmıştır.

“Yeni dönem toplumsal hareketlerin kökeni ise 1960’lı yıllarda Berkley tarafından Paris ve Berlin’e yayılmış öğrenci hareketlerine dayandığı belirtilmektedir. Edgar Morin ise (1998:113), yeni toplumsal hareketlerin başlangıcını Mayıs 1968 protesto eylemleri ve merkezine aldığı duyarlılıktan doğan kültürel dönüşüm olarak görmektedir (Algül, 2014, s. 141).” Yeni toplumsal hareketlerde kültür temelli bir ivmenin etkin gücünden bahsetmek doğru olur.

Eski ve yeni toplumsal hareketler, yapı ve değer itibariyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu ayrışmayı bazı teorisyenler aşağıdaki gibi değerlendirmektedir: “Eski toplumsal hareketler politik iktidar ve ekonomik yapılarla ya da gelir dağılımı ile ilgiliyken; yeni toplumsal hareketler ise, sınıf kavramı etrafında değil başka tür kimlikler etrafında örgütlenmektedir. Dolayısıyla bu hareketler, politik iktidarla ya da ekonomik yapılanmayla değil, kültürel değişimle ve gündelik hayatın değerlerinin dönüştürülmesiyle ilgilidir (Epstein, 1993:129)” (Algül, 2014, s. 141).

Epstein’in bu ifadesiyle öne çıkan nokta yeni toplumsal hareketlerin temelinde insanların artık ekonomik meseleler yerine daha çok kişinin öz benliğine, etniğine ya da daha özel alanlar ile ilgilendiklerini ön plana çıkarmıştır. Yani bu hareketlerin çıkış noktası/amacı yapısal olarak değişmiştir. İletişim kaynakları değişen görüşlere yeni ortamlarda çeşitlilik sunmaktadır. Handler bu ayrımı şu ifadeleriyle açıklar; “Geçmişten günümüze evrilerek gelişen toplumsal meseleler artık siyasi ya da ekonomik boyutun çok ötesinde, insani, çevresel, feminist, gey-lezbiyen, tüketici, anti nükleer, barış grupları ve neredeyse bütün endüstriyel demokrasileri etkileyen bir değişimdir. Bu yeni toplumsal hareketler aynı zamanda post modern politikaların arketipsel şekli olarak da düşünülebilir. Öyle ki bu hareketler doğrudan etkin, katılım kararı, yapıların zümrelenmesini ve bürokrasi karşıtı vatandaş politikalarının yeni formunu savunmaktadır. Ayrıca maddi refahtan ziyade kültürel ve kaliteli yaşam meselelerine önem vermektedir. Böylece değer ve grup tabanlı ya da çıkar grubu meseleleri yerine, mesele tabanlı çatlakları cezbetmektedirler (Handler, 1992, s. 719)” (Algül, 2014, s. 141).

Bu doğrultuda yeni toplumsal hareketleri tek bir bağımsız olay etrafında da örgütlenebilen daha bağımsız eylemler olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. “Denizyıldızı” metaforunun sistematik yapısı ve “rizomatik düşünce anlayışı” yeni toplumsal hareketlerin işleyişiyle de benzerlik göstermektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin dikkat çeken diğer özelliklerini ise Martin şu ifadeleriyle açıklamaktadır; “kesin bir şekilde antikapitalist karaktere sahip olmaları, bilinçli ve gitgide artan bir şekilde çokuluslu ve kıtalararası birliktelikler üzerinden işliyor olmalarıdır (Martin,2008:5). Martin’in ortaya koymuş olduğu bu ifadeyi, Brafman ve Beckstrom’un “denizyıldızı” metaforu ile özdeşleştirilebilir. Yani tek bir merkezi yapıya bağlı kalmadan bölünse bile farklı kollardan hareket edebilen ve yine bir araya gelmeyi başarabilen bir yapı.

Söz gelimi, bugün burada tek bir kişinin yaşadığı zorbalığa yarın dünyanın her kesiminden insan destek olabilmektedir. Bu durumun en önemli kaynağını ise teknolojik donanımlar ve dijital mücadele oluşturmaktadır. Manuel Castells, “İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında toplumsal hareketler adlı kitabında, “‘Ağa bağlı toplumsal hareketler’ ifadesini kullanarak, toplumsal hareketler ile internet çağı arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır (Geçkin Onat, 2013, s. 311).” Bu bağlamda dijital aktivizmin toplumsal hareketler temelinden beslenmektedir yaklaşımında bulunmamız yerinde olacaktır.

Toplumsal hareket kavramını, alanında uzman bazı araştırmacıların tanımlamaları ile irdelenecek olursak;

Collas; “Toplumsal hareketler, genel olarak toplumsal yapılar arasında süregelen çatışmada oluşan ve kolektif eylem biçimleri olarak ortaya çıkan hareketler şeklinde tanımlanabilir (Collas, 2002: 69), ifadesinde bulunur.” “Bu hareketler belli bir dayanışmaya dayalı, bir çatışma özelliği taşıyan ve yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan kolektif davranış biçimleridir (Melucci, 1999: 87)” (Algül, 2014, s. 140) .

Daha genel anlamda ise toplumsal hareketler, “yerleşik alanın dışındaki toplu eylemler yoluyla ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe erişmeyi sağlayabilmek için girişilen toplu bir çaba” olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2000: 540-541)” (Algül, 2014, s. 140).

Bu açıklamalardaki ana nokta ortak çıkarlar üzerinde toplanmıştır. Çıkarlar doğrultusunda toplulukların aynı hedefe yönelik kümeleşmesi ile ortaya koyduğu gerçek direniş davranışı. Ancak ana konumuz olan teknolojik ilerleme ile ortaya çıkan dijital yenilikler, toplumsal alanda da etkisini göstermiştir. Farklı kesimlerde yaşayan insanların tepkilerini ortaya koymak için yeni mecralara kaynaklık etmektedir. Bu yeni mecralar günümüzde yaşantımızın rutini haline gelen sosyal ağlar aracılığıyla toplulukların, bireylerin sesini yansıtmaktadır.

Deniz ve Akmeşe bu durumu ortak çalışmalarında şu ifadeleri ile izah etmektedirler;

“İnternet ortamında oluşan yeni kamusal alanlar fiziksel mekân sınırlılığını ortadan kaldırarak küresel ölçekte etki olanağına sahip olabilen ve belli bir ideolojik söyleme ve bu söylemin ifade edilebileceği sınırlı bir mecraya bağlı kalmadan da toplumsal tepkiler ortaya koyan kitleleri belli bir amaç etrafında birleştirebilmektedir (Akmeşe & Deniz, 2016, s. 497).”

Dijital platformlar aracılığıyla sosyal ağlara yüklenen bu toplumsal bütünleşme internet ve onun aygıtlarını verimli bir şekilde kullanabilmeyi gerekli kılmaktadır. (Akmeşe & Deniz, 2016, s. 497). Böylelikle toplumsal meselelere farkındalık sağlayabilmek, haksızlıklara karşı sesini duyurabilmek veyahut toplumsal meselelerden haberdar olabilmek gibi hususlar bu önemli güç kaynağının ne kadar doğru kullanıldığıyla doğru orantılıdır. Bu sayede iletişim, çevrim içi ortamlarda daha sağlıklı bir şekilde kurulacaktır. İletilmek istenen mesaj alıcıları toplumsal örgüt altında toplanabilmeyi sağlayabilmektedir. Tabii bu yaklaşım farklı bir incelemenin veyahut bu incelenin devamı olarak ayrı bir perspektifte araştırılabilir.

Toplumsal hareket kavramının devamında karşımıza “küreselleşme” olgusu çıkmaktadır. Sosyal medyanın uzantıları olan Facebook, Twitter, Instagram, Youtube gibi sosyal paylaşım ağları dünyanın farklı kesimlerinde yaşayan milyonlarca insanı sanal bir çatı altında birleştirerek yeni bir kamusal alan sağlamaktadır (Karagöz, 2013, s. 132). "Dünyanın tek bir mekân olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreç" (Engeç; 2007) ifadesiyle tanımlanan küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel

değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması şeklinde değerlendirilmektedir (Karagöz, 2013, s. 133).” Teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan sanal ağların dünyanın her kesiminde yaşayan bireyleri birbirlerine bağlayabilme özelliği ile küreseldir.

Mcluhan 1962 tarihinde “global village” (küresel köy) terimini kullanarak teknoloji sayesinde artık real anlamda coğrafi sınırların önemini yitirmesine vurgu yapmıştır (Aktel, 2001: 195). Artık birey dünyanın neresinde olursa olsun toplumda yaşanan meseleleri dijital mecralar aracılığıyla anında izleyebilme ve onlardan haberdar olabilme gücünü sahiptir. Bu doğrultu da artık gerçek anlamda coğrafi sınırların engelleyici bir hükmü kalmamaktadır (Karagöz, 2013). Artık bireyin rotasını sanal ağlar çizmektedir.

Dijital medya aracılığı ile yürütülen aktivizm, yerel konuların küreselleşmesini sağlamıştır. Özellikle Facebook, Twitter ve Youtube gibi sosyal ağlar protestoculara iletişim ve lojistik koordinasyonu sağlamada kolaylaştırıcı, ucuz, etkileşimli ve en önemlisi etkili bir mecra görevi görmüştür (Çaycı & Karagülle, 2014). Howard Rheingold (1993),” sanal topluluklar (virtual communities)” ifadesiyle; internetin demokrasiye katkı sağlayacağını ve demokratik yaklaşımları bireylerin özgür ifadelerini geliştireceğini savunmuştur (Önder, 2016).

Toplulukların tarihi süreç içerisinde değişen üretim biçimleri beraberinde toplumun içerisinde ki yapı da değişime uğramıştır. “Sosyolojik çalışmaları ile bilinen Alvin Toffler, toplumların geçirmiş olduğu dönüşümü üretim biçimlerinden yola çıkarak “dalgalar” aracılığıyla ifade etmiştir.

Dalga yönetimi tarım, sanayi ve bilgi toplumu olarak sıralanmıştır. Üretim ilişkileriyle belirlenen toplum yapısındaki değişimler, toplumun içinde barındırdığı birey ve grupların düşünce, yaşam tarzı ve alışkanlıklarında da büyük değişimlere neden olmuştur. Bu bağlamda toplum yapısındaki değişim; rahatsızlık duyulan konuları, aktörleri, sosyal hareketlerin gerçekleştiği yer ve eylem repertuarlarını da değiştirmektedir (Bingöl & Tanrıver, 2011, s.131).” Toffler’in 3. Dalga adlı kitabında; 3. evre “Bilgi Toplumu” olarak isimlendirilir ve bu evrenin altında dijitalin/teknolojinin toplumların/bireylerin davranış biçimlerini

nasıl değiştirdiğini göstererek Dünya'nın gittiği yn hakkında da haberdar olmamızı sağlar. Toplumların mücadele meselelerinde geçirdiği yapısal değişim dijitalin evrim geçirerek bireyleri “küresel köy” etrafında birleştirmeleri ile eř doğrultuda ilerlemektedir.

5. DİJİTAL AKTİVİZM TANIMI ÜZERİNE

İncelemenin bu bölümünde ‘dijital aktivizm’ kavramı irdelenerek, “dijital aktivizm nedir” sorusuna yanıt aranmaya çalışılacaktır. Bu kavram alanında uzman çeşitli araştırmacıların ifadelerinden yola çıkılarak aktarılacaktır. Dijital aktivizm, farklı aktivizm türlerinin internet kullanımına verilen genel bir isim olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda “internet aktivizmi”, “e-aktivizm”, ‘siber aktivizm’ gibi farklı kullanımları da bulunmaktadır.

”Özgür Uçkan, dijital ortamda yapılan aktivizm kavramını; *“Belli bir amacın savunusu, bu amaç etrafında veya belirli bir eylemi gerçekleştirmek için örgütlenme, amaca yönelik mesajları bir iletişim kampanyası çerçevesinde kitlelere iletme, amaç doğrultusunda lobi faaliyetleri gerçekleştirme, internet - üzerinde eylem gerçekleştirme (boykot, site karartma vb.) amaca yönelik kaynak toplama/fon oluşturma, hükümetler veya şirketlerin faaliyetlerini izleyerek düzenli olarak raporlama (watchdog) gibi temel aktivist faaliyetlerin, başta sosyal medya olmak üzere geniş kitlelere gerçek zamanlı bilgi akışı ile ulaşmaya imkân tanıyan alanlarda veya Blog, Vlog, Podcast, video, fotoğraf paylaşım siteleri gibi alanlarda gerçekleştirilmesi, olarak tanımlanmaktadır”* (Uçkan, 2012)

Bir başka ifadeyle, “Kişilerin gelişen iletişim teknolojilerini kullanarak birçok konu ya da olayla ilgili çeşitli görüş, düşünce, tepki ya da desteklerini ifade etmek ve onları pratiğe dökmek adına yaptıkları faaliyetleri kapsamaktadır (Yegen, 2014, s. 123).”

“Dijital aktivizm terimi, dijital ortamda yürütülen her türlü aktivist faaliyeti tanımlamak için kullanılmaktadır. Dijital aktivizm bireylerin çevrimiçi ağlar ve bilgi teknolojilerinin hızlı yayılım olanaklarını kullanarak genellikle kamuoyu yaratmak ve bu kamuoyunu toplumsal dönüşüme katkı adına yönlendirebilmek için eylemler ortaya koyması şeklinde de tanımlanmaktadır (Ünsay ve Ügümü, 2014, s. 5).”

Aktivizm tanımından yola çıkarak, “dijital aktivizm” kavramına açıklık getirmeye çalışan Sivitanides’ göre de; “Aktivizm “ toplumsal dönüşüme destek olmak ya da karşı çıkmak maksadıyla gösterilen çabaların tamamı” olarak tanımlanabilmektedir. Dijital aktivizm ise “dijital platformu kullanan her türlü aktivizm örneği” olarak tanımlanmaktadır (Sivitanides 2011).”

İnternet aktivizmi; sanal iletişim kaynakları olan, sosyal medya, e-mail, Podcasts gibi çeşitli platformlara hızlı erişim ve bu alanlar üzerinde sağladıkları efektif iletişim imkânlarıyla toplumsal hareket odaklı hareket edebilmektedirler. Mesajı daha hızlı yayma, kısa sürede global alan dahil çok fazla kişiye veya kuruluşlara ulaştırma gücüne sahiptir. Dijital mecralarda dolaşan/paylaşılan bu bilgiler doğrultusunda aktarılan mesaj, istenilen hedef kitleye koordinasyonlu olarak iletilmektedir. Bir nevi nokta atışı yapılıyor diyebiliriz.

İlgili ifadelerin çoğunda; hareket/eylem/aktivizm ve toplumsal hareketlilikten bahsedilmektedir. Yapılan tanımlamalardan yola çıkarak, dijital aktivizmin “toplumsal fayda” sağlamak amacıyla gerçekleştirildiği ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada toplumsal hareket kavramı ile dijital aktivizm kavramları aynı çatı altında toplanarak ele alınacaktır. Dijital aktivizm alanında çalışmaları bulunan Marj Joyce, dijital aktivizmin temel kavramlarını şu şekilde sıralamaktadır (Joyce 2010, s. 2):

- a. Teknolojik altyapı.
- b. Sosyal ve siyasal faktörler.
- c. Ekonomik faktörler.

Teknolojik altyapı dijital aktivizmin temelini oluşturmaktadır. Turhan, bu temele belirttiği şu ifadelerle açıklık getirmektedir: *“Bir ülkede kişi başına düşen kişisel bilgisayar oranı ve internet penetrasyonu dijital aktivizm için kritiktir. Birbirine internet ağıyla bağlı ne kadar bilgisayar varsa bu iletişim ve etkileşimin, dolayısıyla dijital örgütlemenin gücünü yansıtır. Teknolojik altyapıdan sonra bu gücü kullanabilmek için internet özgürlüğü gerekmektedir. Bu özgürlükten kasıt internetin hükümet veya başka güçler tarafından kısıtlanmamasıdır.*

Çünkü tek başına sağlanmış kusursuz bir teknolojik altyapı internetin bağımlı ellerde kişilere kısıtlı kullandırılmasıyla dijital aktivizm kavramından söz edilemez. Gelişmiş ülkeler de zaman zaman, özellikle terör olaylarında belli uygulamaları kapatma, ya da interneti tamamen kapatma yoluna gitmektedir. İnternetin kapatılmasının çok sıradan ve kolay olduğu ülkelerde dijital aktivizm uygulamaları sekteye uğramaktadır (Turhan, 2017, s. 30).”

Bu durumda dijital aktivizmin besin kaynağı olan teknolojik altyapıyı özgür ve bağımsız olarak kullanabilmek bu gücün kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü esaret ve kısıtlı kaynaklarla tam bağımsızlık sağlanamaz. Yine bir diğer önemli unsur ekonomik şartlardır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde teknolojik materyallere -erişim daha kolaydır. Bunun akabinde gelişmiş teknolojik alt yapı çok sayıda internet kullanıcısı olmasına kaynaklık etmektedir. Aynı zamanda neredeyse her bireyin yanlarında bulunan akıllı teknolojik aletler ve sınırsız internet ulaşımıyla beraber dijital aktivistler eylemlerini daha kolay gerçekleştirebilmektedirler. Ayrıca ekonomik gücü elinde bulunduran kişilerin bazı durumlarda gerçekleştirdikleri kampanyalarının daha dikkat çekici olmasını sağlayabilmektedir. Örneğin, toplum tarafından tanınan kişilerin bu kampanyalara dahil edilmesi gibi. Gelişmiş ülkelerdeki kişilerle az gelişmiş ülkelerde ki kişilere oranla ekonomik faktörler dijital aktivizm için önemli bir faktördür (Turhan, 2017, s. 30). Fakat gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde kısıtlamalara karşı başlatılan eylemlerin de daha çetin mücadelelere ve başarılarla ulaştığı gözlemlenmektedir.

Dijital aktivizmin üç temel kavramlarından biri olan sosyal ve siyasal faktörler ise teknik ve ekonomik olan nitel kaynakların bağdaştırıcısı konumunu üstlenmektedir. Bu kavram maddi dayanakların içeriğindeki manevi/duygusal/toplumsal dayanakları elinde bulunduran güç rolünü üstlenmektedir, diyebiliriz.

Teknik veriler onları kullanmayan, yönetmeyen birileri olmadığı sürece bir amaca hizmet etmeyecektir. İşte bu noktada bireylerin, toplumların ne kadar sağduyulu olduğu ya da yaşanan sosyal meselelere sahip çıkma yolunda karşılarındaki siyasi faktörlerin yaptırım gücü bu dijital gücün nasıl

kullanılacağına da etki etmektedir. Bu durum araştırmanın başında ortaya koyulan toplumsal hareket kavramının çıkış noktalarından biri olan Charles Tilly'in "siyasi süreç modeli" ile de örtüşmektedir. Dijital aktivizmin temel kaynaklarını ele aldıktan sonra türlerine açıklık getirmeye çalışmak yerinde olacaktır. Dijital aktivizmin kavram olarak ifade ediliş biçiminin değerlendirildiği bu bölümde bireylerin mücadelelerine kaynak olan meseleleri de anlamlandırmaya yardımcı bir faktör olarak değerlendirilebilir.

5.1. DİJİTAL AKTİVİZM TÜRLERİ

Dr. Gökhan Turhan, dijital aktivizm kavramını aktivistlerin amaçları ve seçtikleri yöntemlere göre türlere ayırmıştır. (Turhan, 2017, s. 31). Turhan'ın ortaya koyduğu türler başlıklar halinde açıklanarak, sanal mecralarda eylemde bulunan bireylerin hareketlerine açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

- a. Taraf Olma/Farkındalık Aktivizmi (Advocacy)
- b. Slaktivizm/Kliktivizm
- c. Hacktivizm
- d. Vatandaş Gazeteciliği (Citizen Journalism)

5.1.1. Taraf Olma/Farkındalık Aktivizmi (Advocacy)

Bireysel ya da grup olarak sosyal sistem içerisinde kişi ya da kurumların kararlarını etkilemek için dijital platformlar üzerinden yapılan her türlü aktiviteleri kapsayan faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin, toplulukların ya da ses çıkaramayan hayvanların, doğanın ve benzeri varlıkların maruz kaldıkları haksızlıklara karşı seslerini duyurmak, farkındalık yaratmak, eyleme geçmek ve tehdit olarak algıladıkları şeylerden kaçınmak için taraf olarak aktivist eylemler gerçekleştirmektedir. Tüm bu eylemleri gerçekleştirebilmek için dijital platformlar baz alınarak sosyal medya üzerinden hesap açma ve grup oluşturma, imza kampanyaları düzenleme (change.org), sosyal medyada özellikle Twitter aracılığıyla gerçekleşen trend topic (gündemde en çok konuşulan konu olma) kampanyaları yaratma ve bunlar gibi faaliyetlerin tamamı farkındalık aktivizmi türünün çalışmalarına girmektedir. Bu tür aynı zamanda "hashtag aktivizmi"

olarak da anılmaktadır. Sosyal medyada farkındalık yaratmak için kullanılan başlıklar yaşanan olaylara ilgi çekmek için açılmaktadır.

Örneğin geçmiş tarihlerde çok fazla yankı bulan (11 Şubat 2015) Özgecan Aslan'ın cinayetine tepki göstermek için #ozgecanaslan başlıkları milyonlarca ileti olarak dijital ortamda uzun süre yankı bulmuştur ve ülke dışında birçok kişinin de bu olaydan haberdar olmasına ve tepkilerini, desteklerini - göstermelerini sağlamıştır. Aynı zamanda sanal ortamda başlayan bu tepkiler sokak eylemleriyle de birleşerek eş zamanlı olarak ilerlemiştir. Yine dünya genelinde başlatılan ve dijital platformlar sayesinde büyük ses getiren #heforshe kampanyası da kadın erkek eşitliğine vurgu yapmak için önemli ve kapsamlı bir strateji yaratmıştır (Turhan, 2017, s.31).

2019 yılı içerisinde günbegün artan örnekler gerek siyasi, gerek sosyal gerek ekonomik kaynaklı birçok sebepten ötürü toplumda aktif rol oynamaktadır. Halkın/toplumların ya da duyarlı vatandaşların sayesinde ilgili konular özelinde kamuoyu yaratılarak teknolojik kaynaklar sayesinde kendilerine yer bulabilmektedir.

Özetle, toplumu oluşturan bireyler, tüm dünyayı saran sosyal ağlar sayesinde inandıkları ve değişmesini istedikleri konulara taraf olarak seslerini dijital mecralar aracılığıyla her vatandaşa duyurmaya ve değişim için destek aramaya çalışmaktadırlar. Bu haksızlıkları durdurmak, duyurmak ya da farkındalık yaratmak için de “taraf olmayı” seçmektedirler.

5.1.2. Slaktivizm/Kliktivizm

Slaktivizm kavramının kelime köküne indiğimizde İngilizce de “slacker” yani tembel anlamına gelen bir kelimedenden türediği görülmektedir. Kliktivizm - kavramının kökenini ise yine İngilizce bir kelime olan “click” yani tıklama anlamına gelen bir sözcükten geldiği görülmektedir.

Dijital aktivizmin bu türünde insanların dijital platformlarda sırf bir şey yapmak için pasif eylemde buldukları belirtilmektedir. Bir başka ifadeyle bireylerin yaşanan toplumsal olaylara karşı tabiri caizse “etliye sütlüye karışmadan” vicdanlarını rahatlatmak için yalnızca “tıklama (click)” yoluyla bu

eylemleri -gerçekleştirdikleri ileri sürülmektedir. Turhan bu gruptaki eylemcilerin hareketlerini tanımlamak için, “yaşanan bir terör eyleminden sonra profil resmine sadece siyah kurdele koyarlar” örneğini vermektedir. “Yani sadece pasif bir tepkide bulunmakla yetinirler fakat aktif faaliyetlerin gerisinde kalırlar (Turhan, 2017;31)”, açıklamasında bulunmuştur. Turhan’ın bu örnekteki yaklaşımı aslında negatif bir tepki göstergesidir. İlgili yorumun doğruluğu ya da yanlışlığı yoruma - açıktır. Ancak bu türün işleyişi ile örtüşmektedir.

“Dwight Ozard ve Fred Clark tarafından 1995 yılında Cornerstone Festival’inde kullanılan "slaktivizm" terimi “dijital bir eylemi durduğu yerden desteklemek” olarak ifade edilmiştir. Yani bu noktada slaktivistler bir eylemi yalnızca bilgisayar başında tek tuşa bağlı olarak pasif olarak gerçekleştirmektedirler (Yegen, 2014, s. 90).” Bu kavramı eleştirenler olduğu gibi yararlı bulan kişiler de bulunmaktadır. Araştırmanın analiz bölümünde bu görüş verileri birlikte ortaya koyulmuştur.

Slaktivizm ve klicktivizm kavramları bazı kesimler tarafından bir olarak görülmesine/anılmasına karşı aralarında farklı birçok noktanın olduğunu savunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Bu doğrultuda, “klicktivizm” kavramı temelinden hareket eden “klicktivistlerin” yapmış oldukları dijital faaliyetleri “slaktivizm’e” kıyasla daha idari, koordineli bir alanı ifade ettiği savunulmaktadır. Yani “klicktivistler” toplum yararına gerçekleştirmek istedikleri eylemlerinde daha sistemli hareket ederek bir site, sayfa, Blog, Vlog ve benzeri platformlar oluşturabildiklerinin önemi vurgulanmaktadır. Bu durum aslında miskinlikten öte bir eylem özelliğini de ortaya koymaktadır ve bu araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilen eylemler dijitalin temeline de hizmet vermektedir.

Ceren Yegen, slaktivizm araştırmasında; *“Şu sayıda imzaya ulaşıldığında yetkili -mercilerce hem hukuksal hem de toplumsal anlamda dikkate alınacaklarını vaat eden klicktivistler, belirledikleri hedef için söz konusu pratikleri sistemli ve sürekli olarak tekrar tekrar yapmaktadır”* ifadesinde bulunarak klicktivistlerin eylemlerini nasıl koordineli ve sistemli olarak gerçekleştirdiklerini izah etmektedir (Yegen, 2014, s. 90).” Ayrıca Tarhan, “klicktivistler için slaktivistlere göre daha sistemli, örgütlü eylem ve pratikleri örgütleyen kısmı

yöneticiler denebilir, ifadesinde bulunmuştur. (Tarhan, 2013).” Bu doğrultuda klikivistler dijital eylem çerçevesinde çeşitli sebeplerden dolayı gün yüzüne çıkartılması istenilen olaylarda kamuoyu yaratarak, eylemlerin başlatılması ve sürdürülebilmesini sağlayan başat kişiler olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın analiz bölümünde ortaya koyulacak bulgularda bu eylem türlerinin negatif boyutundan çok pozitif etkisi ortaya çıkmıştır.

5.1.3. Hacktivism

Kelime kökeni olarak “hacking” (hackleme) ve “activism” (aktivizm) sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmektedir (Yegen, 2014, s.123). *“Hacktivism, hedeflenen bir internet sitesine yönelik ciddi hasarlara neden olmayı hedeflemeyen ancak tepki ve rahatsızlığı ifade etmeyi amaçlayan faaliyetleri kapsamaktadır.*

Örneğin; web hach, posta bombardımanı ve virüs gönderimi bazı hacktivism faaliyetleridir (Denning, 2000; 241).” Peter Krapp de hacktivismi; “politik amaçları gerçekleştirmek adına bilgisayar ve dijital ağların otoriteyi rahatsız edecek şekilde kullanılması” olarak tanımlamaktadır. Pınar Demirkıran ise; “Bilgisayar teknolojisinin veya programlama sistemlerinin toplumsal bir soruna yönelik tepki gösterme amaçlı kullanılması” olarak açıklar -(2013:28). Bu türde amaç sosyal değişim sağlamaktır (Turhan, 2017, s. 32).”

Bireyler dijital aktivizmin temel unsuru olan teknolojik alt yapıyı diledikleri şekilde özgür bir biçimde kullanarak faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla siyasi otoritelere veyahut ekonomik gücü elinde bulunduran kesime gözdağı verme biçimi olarak da gerçekleştirmektedirler. Bir nevi kendi adaletini sağlama yöntemi de diyebiliriz.

Bu türe farklı bir tartışma konusu ile yaklaşacak olursak; Hacktivismin ara sıra siber terörizm ile karıştırıldığını söylemek yanlış olamayacaktır. Turhan, haktivist hareketlerin yapılış amacını siber terörizmden ve diğer siber suçlardan şu ifadeleri ile ayırmaktadır; *“örneğin “hack” yöntemiyle bir yolsuzluk ortaya çıkarılır ve bu durum insanları uyarmak amacıyla yayınlanarak, sosyal tepki yaratmak amaçlanırsa bu hacktivismdir. Diğer taraftan, “hack” yöntemiyle elde*

edilen gizli bilgilerin şantaj, para koparma gibi amaçlarla kötüye kullanılması hacktivism değildir. Teröristlerin hükümetleri dize getirmek için yaptıkları yıkıcı hack faaliyetleri de hacktivism değil, siber terörizmdir (Turhan, 2017, s. 32)."

Siber terörizm ile dijital eylem hareketleri arasında ince bir çizgide giden bu tür, yapısal olarak amacında toplumsal yarar sağlayarak haksızlıklara karşı tepki çekerek bir kamuoyu oluşturmak olduğu sürece siber terörizmden ayrılarak pasif ve eyleme geçmeyen ya da yanlışlıkları düzeltmeyen kesimlere tepki olarak dijital eylemci hareketlerini net olarak ortaya koymaktadırlar.

5.1.4. Vatandaş Gazeteciliği (Citizen Journalism)

Dijital aktivizmin bu türü, "sivil vatandaşların; haber ve bilgi toplamasında, raporlamasında, analiz edilmesinde ve yayılmasında aktif rol oynaması anlamına gelen bir kavram" olarak açıklanmıştır (Browman & Willis, 2003).

Vatandaş gazeteciliği kavramı, gelişen teknolojiye ve sınırsız ulaşılabilir internete bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Gelişen teknolojik aletlerle beraber akıllı telefonlara sahip olan bireyler, sosyal medya aracılığıyla bu eylemlerini rahatlıkla gerçekleştirip, anında yaşanan olayları tüm çıplaklığıyla, çarpıtmadan - kamuoyuna servis edebilmektedirler.

Örneğin "Periscope", "Instagram", "Snapchat", "Facebook" gibi sosyal medya araçları ile anında canlı yayın yapabilmeye olanağına sahip olabilmektedirler.

Öz ve Atilla'nın, 'ulusal ve ulus ötesi toplumsal hareketler ve yeni bilgi ve iletişim teknolojileri' adlı çalışmalarında geçen ifade sanal ağların halk hareketleri ile nasıl bir uyum yakaladığını göstermektedir. "Sosyal medya siteleri, kolayca - erişilebilen yapıları nedeniyle vatandaş gazeteciliği veya katılımcı gazetecilik amaçlarıyla kullanılabilen platformlara dönüşmüştür (Ün & Atilla, s. 2013, 797)."

"Vatandaş gazeteciliği son yıllarda dijital aktivizmin başını çektiği birçok sokak hareketinde de önemli rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. "Wall Street'i İşgal Et", "Mısır Devrimi", "Tunus Devrimi", "Sarı Yelek Eylemi", "Ferguson Sokak Hareketleri", "Gezi Parkı" eylemleri gibi daha birçok benzeri olayda vatandaş gazeteciliği çok etkili şekilde kullanılmıştır ve

uluslararası ajanslar dahi bireylerin sosyal medya mecralarında yayınladıkları içerikleri/görüntüleri haber yapmıştır (Turhan, 2017, s. 33).”

Bu durum bir nevi “winwin (kazan kazan)” mantığı olarak da açıklanabilir. Yaşanan olaylar sırasında ilgili mekânlarda bulunamayan ya da iştirakine izin verilmeyen organların vatandaşın gösterdikleri üzerinden haber yapması.

Aynı zamanda televizyonda yayınlanan ana haber kanallarında “vatandaş ihbar hattı” da vatandaş gazeteciliği örneklerinden biri olarak gösterilebilir. Bu hattın işleyişi; bireylerin toplumda yankı bulan ve haber değeri olarak gördükleri olayları kişisel imkânları ile kaydedip genellikle WhatsApp üzerinden aktarmaları örgüsüne dayanır. Geleneksel iletişimin, dijital ile birleşmesi. Vatandaş gazeteciliğini aynı zamanda dijital aktivizmin özgür, bağımsız ve masraf gerektirmeyen kullanım biçiminin başarılı bir türü olarak görmemiz mümkün. Teknolojik gelişmelerle boy gösteren sanal eylemci hareketlerin güçlü kaynaklarından biri olan ‘Youtube’ bireylerin kendi kanallarını kurarak aktarmak istedikleri her mesaj, haber veya seste bu kanallar sayesinde yönetim ve paylaşım özgürlüğü sunmaktadır.

Dijital aktivizm türlerinden biri olan ”vatandaş gazeteciliğinin” iyi yapıldığı kanallardan biri olarak 140Journas örnek olarak gösterilebilir. 140Journas kendilerini; “Türkiye’yi anlamak için orijinal belgesel videolar, nitelikli araştırmalar ve görsel hikâyeler üreten bir yeni medya yayıncısı” olarak tanımlamaktalar. Bu kanal ana akım medyanın filtreli habercilik anlayışına tepki olarak yaşanan olayları olduğu gibi aktaran bağımsız habercilik anlayışı ile ilerlemektedir. Aynı zamanda kanal isminin kelime kökenine inildiğinde ‘140’ olarak Twitter karakter sayısına, ‘journas’ olarak da gazetecilik anlamlarına işaret etmesi sosyal medya araçlarının eylemci karakterlerini bir kere daha yinelemektedir. Tarafsız ve gönüllük esasına dayalı olarak oluşturulan bu platform sanal eylemciliğin güçlü bir emsalidir.

6. DİJİTAL ÇAĞIN TOPLUMSAL HAREKETLER EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Günden güne devinim göstererek bukalemun misali şekil değiştiren teknoloji, sosyal medya araçları sayesinde dijital aktivizmi yeniden üreterek içeriğindeki hareketlere yeni bir form kazandırmaktadır. “*Genişleyen dijital teknolojiler; bilgisayar, cep telefonu ve diğer internet erişimli cihazlar, insanları sosyal ve politik değişimlerin yaşandığı bir mücadele ortamına sokmuştur*” (Saatçioğlu, 2017, s.161, Yegen, 2014, s. 89, Sivitanides & Shah, 2011, s.2). Aslında bu mücadele ortamı her zaman var olmuştur ancak teknolojik gelişmeler sayesinde yeni inşalar üreterek kozlarını sanal arenalara da taşımaktadır.

Kocabaş ve Çetin, modern teknolojinin gelişimi ile aktivizme yeni platformlar sunan dijital aktivizm olgusunu; “*Bir amaç etrafında veya belirli eylemleri gerçekleştirmek maksadıyla örgütlenme, amaca yönelik mesajları bir iletişim kampanyası çerçevesinde kitlelere iletme, internet üzerinden insanları bir araya getirme hedefleri* (Kocabaş & Çetin, 2015)” olarak açıklar. Yani teknoloji sayesinde daha kolay bir araya gelebilen kişilerin bu örgütlenme olgusu denetimi elinde tutan kesimlerce de bir güç unsuru olarak kullanılabilir. Sosyal medya aracılığıyla Youtube, Instagram, Blog ve benzeri mecralar üzerinden paylaşılan hikâyeler kamuoyu yaratarak sanal bir topluluğun temellerini atmaktadır.

Geleneksel çerçevede aktivizm bir ‘doktrin’ olarak tanımlanmakla beraber titiz bir eylem veya siyasi ya da başka bir amaca ulaşmak için kullanılan araç/yol olarak da tanımlanmaktadır. Bu yol genelde gösteriler, protestolar ve benzeri yollar ile sağlanmaktadır. Buradaki kilit noktayı aktif izlenmeye açık eylemler bütünü olarak belirtebiliriz.

Modern çağda tanımlanan ‘dijital aktivizm’ kavramı ise; öncesine meydan okuyarak, hızlı, güvenilir, ölçülebilir, düşük maliyetli bir çerçeve çizerek karşımıza çıkmaktadır. Burada ki kilit nokta ise gerçek eyleme bağlı kalınmaksızın siber ortamda da tek tıkla mücadele edebilmeyi meşru kılmak.

Dijital aktivizm kavramı Sivitanides ve Shah'ın tabiriyle içerisinde hem pratikleri hem de aktiviteleri barındıran kişiye özel geniş bir mecraya, olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir alana sahiptir. Ekonomik, sosyal, politik birçok eylemi içerisinde barındırır ve kendi gerçekliğini inşa eder. Sonsuz sanal uzamı sayesinde de sınır ötesi bir ileti gücüne sahiptir. Dijital aktivizm; ekonomik, sosyal ve politik içeriklerden hareket ederek eylemlerini teknolojik araçları kullanarak gerçekleştirir. Sivitanides ve Shah, bu teknolojik ağları dünyanın her kesimi ile ilişki kurabilen dağınık fakat birbirleriyle bağlantılı oluşunu bir avantaj olarak nitelendirmektedir. Tıpkı 'denizyıldızı' gibi...

Teknolojik örüntüler gerçekte birbirlerini hiç tanımayan belki de yüz yüze hiç tanışamayacak olan kişiler arasında bile ortak bir amaç etrafında birleşerek birbirlerinden haberdar olmalarına ve meselelerine/davalarına destek çıkmalarına olanak sağlayabilmektedir. Üstelik bu bağlantıyı aza yakın bir maliyet ile gerçekleştirmektedir. Bir nevi "bir taşla iki kuş vurmak" gibi. Bireyler, topluluklar/cemiyetler/gruplar birbirleriyle kolayca bağlantı kurabilmekte. Bu sayede fikirlerini paylaşarak ortak bir mecrada bir araya gelip etkin eylemler gerçekleştirebilmektedirler.

Ağlar dünyasında güç, modern kablolarla sahip olanların elinde daha çok toplanmıştır. Zengin ülkelerin görece fakir ülkelere oranla imtiyazlı olması gibi. Çünkü özgürce ve sınırsız bir kaynakla bu olanakları hızlı ve etkin bir şekilde kullanabilmekte (Joyce; 2010, 2). Ancak günümüzde neredeyse çoğu toplum internet ağlarını etkin ve hızlı bir şekilde kullanabilmekte, siyasi yaptırımlardan bağımsız olmak suretiyle. Bazı topluluklar politik yaptırımlar nedeniyle internet sınırlaması yaşayabilmekte ya da yeterli ekonomik güce sahip olamamaktadırlar.

Bu mesele 'Dijital Aktivizmin Eleştirel Boyutları' başlığı altında daha detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Aslında bu olumsuz durum toplumsal hareketi de tetikleyebilir. 'Siyasi süreç modelinde' açıkladığımız gibi.

Dijital ağlar, kodlar sayesinde, bireylere/toplumlara ortak bir dil konuşabilme imkânı sağlayabilmekteler (Lawrence Lessig; 2009, 3). Sağlanan bu ortak dille de kişiler idealarını kolaylıkla ileterek, faaliyet de bulunabilmektedirler.

Jonathan Zittrain, kodların temelini oluşturan 0-1 yazılımını kısaca; “dönüşebilen/üretken (*generative*) olarak açıklar. Yani insanlar ağın üzerinde çalışan uygulamaları/aplikasyonları kolayca geliştirebilir ve kendi oluşturucuları tarafından amaçlanmış olabilecek uygulamaları kullanarak içerik yaratabilirler (Joyce, 2010, s. 2).” Kümülatif bir şekilde durmaksızın ilerleyen iletişim şifreleri, bu kodlar sayesinde geliştirilen aplikasyonlar bireylerin mücadeleleri için konumlandığı yeni arenaları da ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda teknolojik gelişmeler toplumsal hareketler yönünde eylemde bulunan bireylerin işlerini kolaylaştırdığını söyleyebiliriz.

Bu duruma örnek verecek olarak, bir grup kolejli öğrenci olan Facebook'un yaratıcıları büyük olasılıkla dünya çapında bu platformun bir eylem aracına dönüşeceğini tahmin etmemişlerdir. Benzer şekilde, Twitter'ın kurucuları da muhtemelen hizmetlerinin Moldova'daki protestoları duyurmak için kullanılmasını öngörmemişlerdir. Bu mecralar zamanla dijital hareketlerin duyurulmasını sağlayan platformların başında yer almaya başlamıştır (Sivitanides & Shah, 2010, s. 3).

Dünya genelinde bu sanal güç unsuruna bir örnek vermek gerekirse politik düzlemde kamuoyunda oldukça yer edinen Venezuela vakasını gösterebiliriz. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanı Donald Trump'ın Twitter üzerinden yayınladığı tweet ile Juan Guaidó'nun geçici başkanlığını tanıması üzerine Guaidó'ya karşı dijital darbenin kıvılcımını başlatarak dijitalin etkisinin Venezuela hareketini nasıl şekillendirdiğini gözler önüne sermiştir.

“Trump'ın bu hareketi üzerine birçok devlet kendisine destek verirken sosyal medya platformları da Başkan Maduro'ya karşı savaş başlattı. Instagram, Maduro'nun onaylı anlamına gelen mavi tik işaretini kaldırdı.

Bazı dijital platformlar ise başkanlık iddiasında bulunan Guaidó'yu Venezuela'nın “geçici devlet başkanı” olarak deklare etti.”*

Siyasi bir liderin dijital medyayı kullanarak yayınlamış olduğu tek bir tweet başka bir ülkenin kaderini tamamen değiştirmiştir. Aslında bu olayda sanal ortam bir aracıdır ancak mesajı anında, hızlı ve eř zamanlı olarak tüm dünya ile paylaşabilmesi yönünden varlığı yadsınamayacak derecede güçlüdür. Aynı zamanda sosyal medya hesaplarının da siyasi güç olan iktidar ile eř hareket etmesi dijitalin dolaylı olarak olumsuz sonuçları arasında yer bulabilir çünkü özgür iradeden bağımsız bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Ekonomik, sosyal ve politik faktörler, insanların dijital altyapıyı kullanıp kullanmadıklarını belirleyen etmenlerdir. Günümüz çağında sosyal medya araçlarının göz bebekleri olan sanal platformlar kendilerini günden güne geliştirerek bireylere yeni aktivizm yolları açmaktadır.

7. DİJİTAL AKTİVİZM KAVRAMININ BİR MODEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu model Sivitanides ve Shah'ın X, Y ve Z Ekseni üzerine oluşturdukları kavramlar ile açıklanacaktır. Dijital aktivizm ile aktarılan bilgilerin en önemli özelliği, geleneksel medya tarafından ifade edilmemesidir. Yani süzülmeden, düzenlenmeden ya da profesyonel bir gazetecinin senaryosuna dâhil olmadan olduğu gibi aktarılır.

Potansiyel olarak dünyaya dijital ağlar sayesinde aktarılan bilgiler, canlı olarak yayınlanan video veya metinlerin ham görüntüleridir. Geleneksel medyada olduğu gibi kurgulanmaz ham olan paylaşılır ve alıcı da kendi anlam inşasını yaratır. Peki, bu aktarım nasıl gerçekleşmektedir?

X eksen: Bu modeldeki en önemli ve en kritik açıdır. Diğer iki eksen X'e bağlıdır. Aktivizm için kullanılan dijital teknolojiyi temsil eder. Dijital bir teknolojinin olmadığı durumda dahi bu model çökmez ve 0 dijital aktivizm olarak değerlendirilir. X eksen aktivistlerin nedenlerini tanıtmak için ortaya koyabilecekleri tüm dijital kaynakları kapsar. Bu sayede, çalışan kişilerin sayısını, kullanılan bilgi teknolojisinin türünü ve hacmini, kaç adet akıllı telefona, bilgisayara ve benzerlerine sahip oldukları hakkında bilgi verir. Ayrıca sahip olunan, Twitter, Facebook, web sitesi, Blog ve benzeri hesapların sayısı hakkında da haberdar olunmasını sağlar.

Böylelikle aktivistlerin mesajlarını dünyanın geri kalanına nasıl yaydıkları konusunda bir değerlendirme imkânı sunar. X değeri ne kadar düşükse, aktivizm çabasının etkisi de o kadar düşük olacaktır. Bu eksen dijital aktivizmin ana sistemini oluşturmaktadır.

Y eksen: Bu eksen, aktivistlerin mesajlarını ulaştırmayı başardığı fiziksel veya sanal coğrafi erişimi temsil etmektedir. Mısır'da gerçekleşen Mübarek'in rejiminin sonuçlarını örnek olarak gösterecek olursak, mücadele sonucunda elde edilen başarı ülke sınırlarını aşarak tüm dünyaya ulaşmayı başarmıştır. Mısır'dan çıkan mesajlar tüm dünyaya ulaşır, destek alarak çoğalmıştır. Aynı zamanda yerel ve küresel alanda destek alması bir norm haline gelerek etki alanını

sağlamlaştırmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün Malala Yusufzay olayında olduğu gibi. Buradaki eksendeki kilit nokta teknoloji sayesinde, sınırları aşarak eylemleri/mücadeleleri dünya nezdinde meşrulaştırmak ve küresel bir mücadele ortamına taşımaktadır.

Z eksenini: Bu eksen ise, aktivistlerin mesajlarına empati kuran ya da kurmaya başlayan insanları veya yüksek etkili kuruluşları (Birleşmiş Milletler, NATO, Sınırsız Doktorlar vb.) temsil etmektedir.

Aynı zamanda aktivizmin çekirdeği diye adlandırılan “sıcak noktaya” yakın ya da uzak olarak ifade edilen “neden için destek” miktarını belirtmektedir. Örneğin, aktivizm hareketleri, Kahire mahallelerinin birinde başlayabilir ve Toronto Kanada'daki Mısırlı göçmen mahallerine de yayılarak bu alanda da hızlı bir şekilde destek görebilir. Bir nevi “kartopu etkisi” de diyebiliriz. Z ekseninde, nedene verilen destek ne kadar güçlüyse, eylemcilerin çabalarının başarılı olma ihtimali de o kadar güçlüdür (Sivitanides & Shah, 2011).

Ancak, dijital araçların X eksenini üzerinden aktivizmi yayma hızına bağlı olarak değişir. X ekseninin de bu hız düşük olursa, Z ekseninin de başarı olasılığı azalır. Dolaylı olarak tüm bağlar birbirini etkilemektedir. X, Y ve Z açıları eylem dinamiklerinin bir nevi matematiksel örüntülerini de temsil etmektedir. Hiçbiri ayrı olarak düşünülemez.

8. YENİ MEDYA ÇAĞINDA KAMUSAL ALAN İÇERİSİNDEKİ BİREY

Lev Manovic, “eski medya mantığının endüstriyel kitle toplumu mantığına; yeni medya mantığının ise post-endüstriyel toplum mantığına uygun olduğunu ileri sürmektedir (2001: 41)” (Özgül, 2012, s. 4529). Bu bölümde eski ve yeni medya kavramları birey ve kamusal alan ekseninde farklı bir bakış açısı ile değerlendirilerek, modernizm ve post-modernizm olgularını da içerisine alarak irdelenecektir.

Eklemeler ile bir öncekinin şekil değiştirmiş hali olarak ifade edilen post-modernizm kavramı içerisinde; “parçalılık, süreksizlik, büyük anlatıların sonu, hakikat iddialarının yerini geçerliliğin alması, ikili karşıtlıklara karşı olma, pastiş ve kolaj gibi teknikler ile metinlerarasılık, çok-seslilik ve çok-kültürlülük gibi özellikleri bir arada barındırır. (Özgül, 2012, s. 4529).”

Bu kavramın özelliklerini yakın merceğe aldığımızda birçoğunun üzerinde inceleme yaptığımız alanı yani “yeni medya” dinamiklerini kapsadığını görmek mümkün.

Sürekli gelişen teknoloji ile birlikte yerini sağlamlaştıran yeni medya kavramı, toplumsal hareketler ve şekil değiştiren felsefik (modernizm/post-modernizm) kavramlar ile bir şekilde kümülatif olarak ilerlemektedir.

German Öffentlichkeit’in geliştirmiş olduğu ‘kamusal alan (public sphere)’ terimi; “Modern toplum kuramlarında, toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanına işaret etmek için kullanılan kavram” olarak tanımlanmaktadır. Yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde kamusal alan kavramı da yeniden inşa edilerek kendisine sanal mecralar vasıtasıyla farklı meskenler bulmuştur. Yeniçağda artık birey, toplumda yaşanan olumsuzluklara karşı mücadele etmek ve bir kamuoyu yaratmak için sanal mecralar vasıtasıyla kendilerine harita çizmektedirler. Böylelikle ortak yarar daha kısa ve kolay yoldan sağlanabilmektedir.

Açıklamalar neticesinde kamusal alan ve felsefi bakış açısı harmanlandığında kamusal alan yeni medya çağında post-modern özellikleri de

taşıyarak boyut atlamıştır. Postmodernizm tanımından yola çıkarak, dijital aktivizm kendi gerçekliğini geleneksel eylemlerin şekil değiştirmesi üzerine oluşturuyor denilebilir. Tüm bu anlam ve kavram bütünlüğünün sürekli gelişip, değiştiği çağımızda, peki ya birey ne durumdadır?

Bireyin özel alan ve kamusal alan kavramları eksenindeki aktivist eylemlerini değerlendirdiğimizde; “McLuhan elektromanyetik alandaki keşiflerin tüm insan ilişkilerindeki eşzamanlı alanı yeniden yarattığını ve böylece insanoğlunun artık global bir köyde yaşadığını söylemiştir (McLuhan, 1962: 31).” Zaman ve mekânın önemini yitirdiğini bu global köyde her şeyin aynı anda gerçekleşebildiğini vurgulayan McLuhan, tekrar akustik uzayda olduğumuzu, ilkel hislerimizi yani kabile duygularını tekrar biçimlendirdiğimizi şu sözleri anlatır.

“Havada asılı kalmış gibiyiz. En etkileyici sözlerimiz ve düşüncelerimiz bize ihanet etmekte, onlar bize ancak geçmişi anlatabiliyorlar, geleceği değil. Elektrik devreleri insanları kuvvetlice birbirine bağlamakta enformasyon adeta anlık ve sürekli olarak başımızdan aşağı dökülüyor. Bir enformasyon alınmaya görsün, çok çabuk şekilde eskiyerek yerini yenisine bırakıyor. Elektriksel olarak yapılandırılmış dünyamız bilgileri sınıflandırma alışkanlığını bırakıp kalıpları tanıma yoluna gitmemize sebep oldu (McLuhan, 2005, s. 63)”.

Gönül Eda Özgül’ün araştırmasında ise; “özel alanın içerisinde yer alan eylemlerde, bireyin yalnızca kendi çıkarına fayda sağlayan meselelerde ön planda olduğu görülmektedir. Kamusal alanda ise; toplumun genelini ilgilendiren meselelerin ön plana çıktığı gözlemlenir (Özgül, 2012, s. 4530)”. Dijital araçlarda eylemde bulunan bireyler her iki yönde de varlıklarını göstermektedirler. Aslında bireysel olarak başlatılan bir mücadele de toplumsal sonuçları doğurabilir. Bu görüş farklı bir incelemenin konusu olarak ayrıca araştırılabilir.

“Gelişen iletişim teknolojileri sayesinde bir yandan birbirlerine yaklaşırken bir yandan da gittikçe yalnızlaşan modern insan için medya, içinde yaşanılan dünyayı kavrayıp anlamlandırmanın, toplumsal meselelerden haberdar olmanın, diğer insanlarla bağlantı kurmanın, kendi kimliğini oluşturmanın, yani bir anlamda var olabilmenin temel araçlarından biri haline gelmiştir (Özgül, 2012,

s. 4530)”. Özgül’ün ifadesine göre, bireyin içinde yaşadığı çağa göre medyayı kullanım biçimi toplumda var olabilmek ile eş değer kılınmıştır. Bu yorum eleştiriye açıktır. Çünkü bu noktada kişinin toplumda var olabilmesi için araca bağımlı olması şart kılınmıştır.

Özetle, teknolojik gelişmeler ışığında kamusal alanın da dönüşüm gösterdiği yeni medya çağında birey dinamiklerini öznel ve toplumsal açıdan post modern özelliklere bağlı kalarak ortaya koymaktadır. McLuhan’ın ifadelerinden çıkarımla bireyi bir nevi elektro-insan olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bireyin kamusal ya da öznel alanında teknoloji ile bütünleşik yaşaması. Özgül’ün çıkarımına ek olarak bu araştırmada zaten teknolojik aygıtlar ile iç içe olan bireyin bu mecralardaki eylemci tutumlarında kendilerini hangi noktada gördükleri incelenerek savı bir ileri seviyeye taşımak hedeflenmektedir.

9. TÜRKİYE'DE DİJİTAL AKTİVİZM

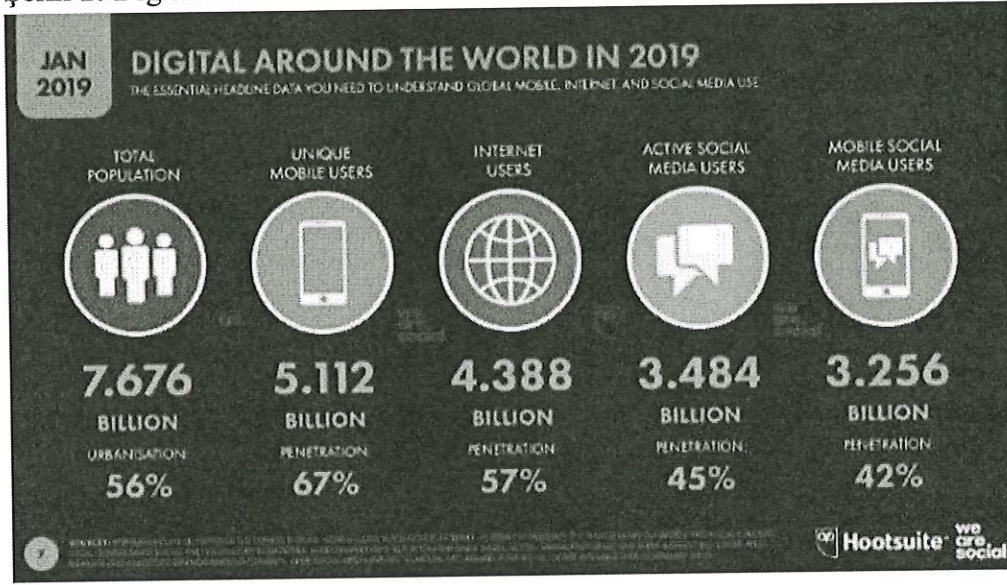
Araştırmanın bu bölümünde Dünya'da kabul gören bazı şirketlerin özellikle Türkiye bazlı dijital istatistiki verilerinden yararlanılacaktır. Özellikle Türkiye bazlı verilerin kullanılmasının nedeni araştırmadaki katılımcıların Türk olması ve birebir görüşme yapılan STK'ların da yerli örgütlerden oluşmasıdır. Dünya'nın genelinde giderek önemi artan ve kendini yenileyen bu sanal mecraların rakamlarla gücünü ortaya koymak amaçlanmaktadır.

İnternet ve sosyal medya kullanımına ilişkin ortaklaşa bir araştırma düzenleyen Interpress, We Are Social ve Hootsuite şirketlerinin 2018 sonuçları arasından derlenen verilerine göre, dünyada aktif olarak internet kullanan 4 milyardan fazla insanın bulunduğu belirtilmiştir.

Türkiye'nin ise yaklaşık yüzde 67'sinin internet kullanıcısı olduğu saptanmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuca göre de, sosyal medya kullanımında Türkiye 13. sırada yer almaktadır. Dünyada en fazla kullanılan sosyal ağlar incelendiğinde ilk sırada 2.17 milyar kullanıcı ile Facebook, ikinci sırada 1.5 milyar kullanıcı ile Youtube, 1.3 milyar kişinin kullandığı WhatsApp'ın ise üçüncü sırada olduğu belirlenmiştir. Instagram'ın ise 800 bin kullanıcıya sahip olduğu tespit edilmiştir (Kioskla, 2018).

Dijitalin nabzını tutan "We are social" ve "Hootsuite" iştiraklerinin Ocak 2019 dijital verilerini inceleyecek olursak;

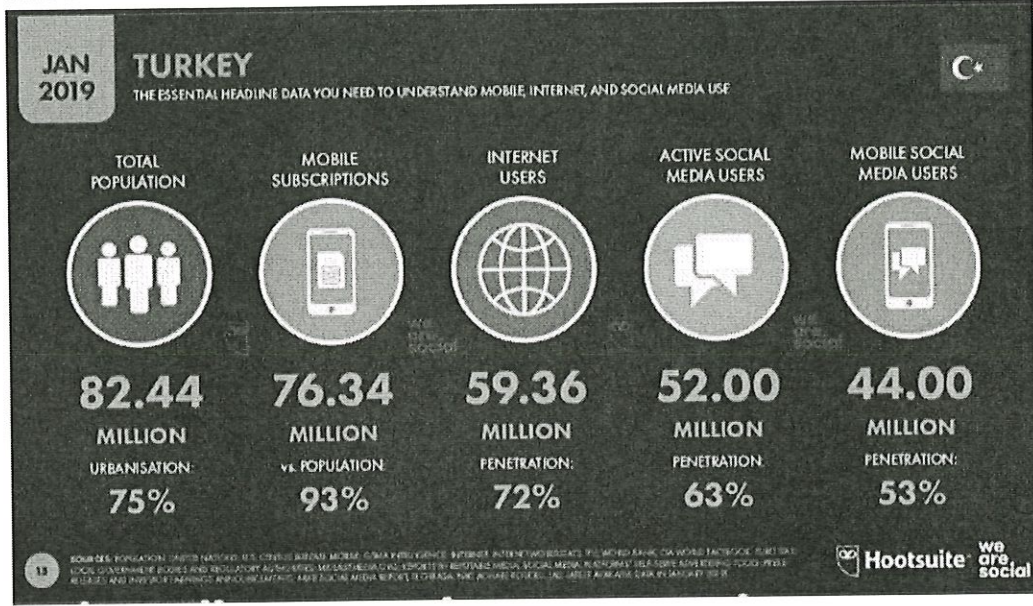
Şekil 1: Digital Around The World in 2019

(<https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>)

Kentli nüfusun total olarak dijitali kullanma yüzdesi 56'lık bir dilimle 7.676 milyar (milyar) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu toplamın içerisinde 5.112 bilyonu yüzde 67'lik bir dilimle bireysel mobil kullanıcılar olarak saptanmıştır. Yüzde 57'lik penetrasyon ile 4.388 milyar internet kullanıcısı belirlenmiştir. Bu dilimden 3.484 bilyonu ise yüzde 45 dilimle aktif olarak sosyal medya kullanıcıları olarak nüfus etmektedir. Mobil olarak sosyal medya kullanıcılarının yüzdesi ise %42 ile 3.256 olarak karşımıza çıkmaktadır.

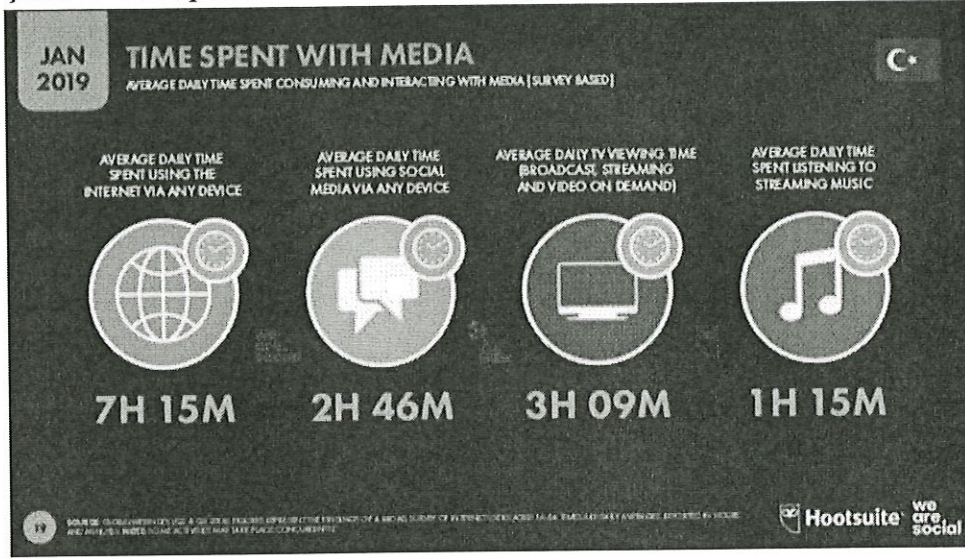
Şekil 2: The Essential Headline Data You Need To Understand Mobile, Internet, And Social Media Use In Turkey

(<https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2019-turkey-january-2019-v01>)

Dünya genelinde saptanan verilerin Türkiye’de ki karşılığı ise; kabaca 82 milyon nüfusa sahip olan ülkemizde dijitalin/internetin rolü yadsınamayacak kadar büyük ve etkisinin son derece yüksek olduğu gözler önüne serilmektedir. Türkiye nüfusunun yüzde 93’lük dilimine tekabül eden 76.34 milyon mobil abone üyeliği bulunan kişiler mevcut, bu kişilerin 59.36’sı internet kullanıcısı iken 52 milyonu aktif sosyal medya kullanıcısı. Yüzde 53’lük dilimle 44 milyon kişi ise mobil olarak sosyal medya kullanıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

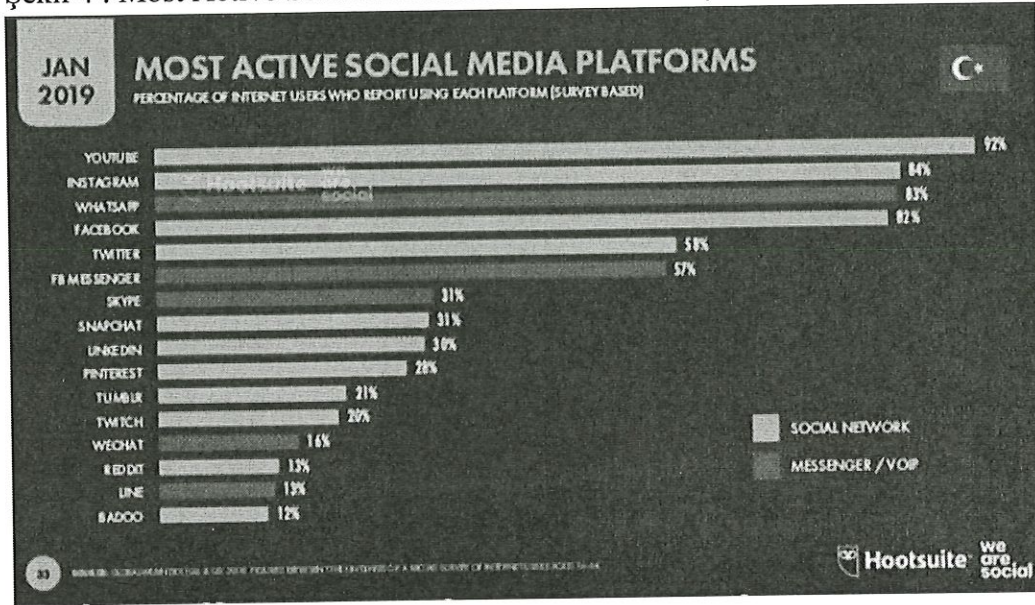
Şekil 3: The Spent With Media In Turkey

(<https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2019-turkey-january-2019-v01>)

Ülke genelinde kullanılan dijital verilerin ardından bireylerin günlük olarak yeni medya da geçirdikleri zaman diliminin sonuçlarına bakmakta araştırma için anlamlı olacaktır. Yaklaşık olarak internet bağlantılı herhangi bir araçla geçirilen ortalama günlük zaman 7 saat 15 dakika iken internete bağlanabilen herhangi bir araç ile sosyal medya üzerinde geçirilen ortalama zaman dilimi 2 saat 46 dakika olarak saptanmıştır. Yayın akışı ve talebe bağlı görüntü hizmetinde geçirilen zaman ise 3 saat 9 dakika olarak belirlenmiştir. Veri akışı ortamında karşımıza çıkan günlük müzik kullanımı ise 1 saat 15 dakika olarak belirlenmiştir.

Şekil 4 : Most Active Social Media Platforms In Turkey

(<https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2019-turkey-january-2019-v01>)

İncelemenin ana konularından biri olan sosyal medya platformlarına göz atacak olursak tercih edilen en popüler sosyal medya uygulamasının yüzde 92'lik kullanım yüzdesi ile Youtube olduğu saptanmıştır. Ardından birbirlerine çok yakın dilimler ile peş peşe gelen uygulamalar ise sırasıyla Instagram (%84), WhatsApp (%83) ve Facebook (%82) araçlarıdır. Twitter ve Facebook Messenger sırayı takip etmektedir. Skype, Snapchat, LinkedIn, Pinterest, Tumblr, Twitch, Wechat, Reddit, Line ve Badoo da ilk 16'lık dilimin içine giren en aktif sosyal medya platformları olarak yerlerini almışlardır. Gözlemlendiği gibi 2018 yılında bu yana 3 büyük platformda değişimler yaşanmıştır. Çalışmanın başından beri aktarıldığı gibi teknolojik bu araçlar günbegün boyut geliştirerek kendilerini yenilemekte ve McLuhan'ın ifade ettiği gibi bireyi "tekno-insana" dönüştürmektedir. Bu veriler ışığında Türkiye'nin çok ciddi oranda internet kullanıcısı olduğu söylenebilir. Bu noktada internette geçirilen zamanın nasıl kullanıldığına bakmak gerekli olacaktır. Çünkü interneti yalnızca bir izleme aracı olarak kullanmak ile aktivist faaliyetlerde bulunarak bir dönüşüme veya bir meseleye farkındalık yaratmak amaçlı kullanmak arasında fark vardır.

Elde edilen veriler doğrultusunda dijital araçları kullanma yüzdesinin ülke nüfusuna neredeyse eş olması ve sosyal medya araçlarında (Youtube, Instagram, Twitter vb.) günlük olarak geçirilen zaman diliminin de yadsınamayacak düzeyde fazla oluşu bu araçlar üzerinde sanal bir kamuoyu oluşturularak, toplumsal hareketlere eylemsel katkı sağlayabilir. Teknolojik araçların hayatlarımıza nüfus etmesi ile sosyal medya yalnızca eğlence araçları olarak değil toplumsal meselelere katkıda bulunmak ve bireyleri harekete geçirmek için çağrıda bulunmak amacıyla kullanılan dijital aktivist bir karaktere de sahiptir. Eylemcilere katkı sağlayarak teknoloji ile birlikte sınırlarını aşmaktadır. Sanal olarak başlatılan veya yürütülen eylemlerin Dünya’da ve Türkiye’de gerçekleşen bazı örneklerine yer verilecektir.

Türkiye’de dijital aktivizmin ilk adımı 2011 yılında “Defne Devrimi” ile birlikte medya üzerinden yayılan cinsiyetçi dile karşı atılmıştır. Bu hareket ülke genelinde tanınan sunucu ve oyuncu Defne Joy Foster’in ölümünün ardından Hıncal Uluç’un kaleme aldığı “Su testisi su yolunda kırılır” yazısı ile başlamıştır. Ülke genelinde birçok yazar, tanınmış kişiler ve halk Uluç’un kaleme aldığı cinsiyetçi yazıyı eleştirerek, medyanın dilini sorgulamış bunun sonucunda Hıncal Uluç’a karşı online imza kampanyası oluşturmuştur. Bu sürecin sonunda Uluç, Foster’ın ailesine karşı para cezasına çarptırılmıştır. Online mecralar üzerinden başlatılan/yürütülen bu mücadele sanalın yapıcı gücünü ortaya koymuştur. Bir mücadele/dava bu mecralar üzerinden kazanılmıştır.

28 Mayıs 2013 tarihinde gerçekleşen “Gezi Parkı” protestoları da yine Türkiye genelinde başlayan ve Dünya’nın haberdar olduğu kapsamlı bir aktivizm örneğidir. Bu hareket online iletişim mecraları ile sokağı birleştirmektedir. “Bu eylem sürecinde sosyal medya, ana akım medyaya alternatif bir haber kaynağı olarak kullanılmış, direnişçilerin haberleşmesinde, yardımlaşmasında ve örgütlenmesinde, direnişin sürekliliğinin sağlanmasında ve kitlelerin direnişe katılmasında yadsınamayacak bir rol üstlenmiştir.

Gezi Parkı Direnişisi sosyal medya kullanımını da etkileyerek sosyal ağları direnişin mekânları haline getirmiş, yeni alternatif katılım ağlarının doğmasına vesile olmuştur (Şener, Emre & Akyıldız, 2015, s.76).” Bireylerin bu eylem sırasında dijital aktivizmin bir türü olan ‘vatandaş gazeteciliği’ de yaptıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Castells yakın dönemde gerçekleşen hareketleri değerlendirdiği İsyân ve Umut Ağları adlı kitabında, hareketlerin genellikle internette kurulan sosyal ağlarla başladığını ve siber uzam ile kent uzamının melezleşmesinden doğan yeni bir uzamı, ‘özerklik uzamını’ doğurduğunu ifade etmektedir (Şener, Emre & Akyıldız, 2015, s.76).” Bu doğrultuda bir problemden ötürü başlatılan mücadelenin, eylem veya direnişin sanal mecrada kendine yer edinerek, kartopu gibi büyüyüp etkileşimi ve örgütlenmeyi sağlaması dijital aktivizme sunulan başat olanaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üstelik örgütlenmelerin sanal ağlar üzerinden kurulan sosyal medya platformlarıyla; hızlı, kolay ve ucuz yoldan sağlanması, Castells’in da belirttiği gibi sanal uzamı, kent uzamında birleşmesinin bir örneğidir. Bu sayede neredeyse her konu için dijital platformlar ve sosyal medya aracılığıyla toplum için yararlı, önemli veya düzeltilmesi gereken birçok konuya kolaylıkla dikkat çekilebilmektedir.

Ülkemizde özellikle kadın ve çocuk istismarı üzerine gündemde yer alan haberler toplumun büyük kesiminin dikkatini çekmiş ve insanları dijital aktivizm faaliyetlerine yöneltmiştir. Özellikle son zamanlarda, çocuklara yönelik cinsel istismarın artması toplumun çoğu kesimini ayağa kaldırmıştır. “Çocuk susar sen susma” etiketiyle milyonlarca post paylaşılmıştır. Ülkenin ünlü isimleri, sosyal medya aracılığıyla çocuk istismarına karşı videolar hazırlayarak, kampanyalar gerçekleştirmiştir.

Bu durum dijital güç olan sosyal medyanın, toplumda yaşanan son derece rahatsız edici bu durum karşısında örgütlenerek bir bilinç oluşturma ve hükümeti bazı yasalarının yeniden düzenlenmesini konusunda çağrıda bulunmalarını sağlamış ve toplum yararına dijital kampanyalar başlatılarak sanal aktivizm örneği oluşturmuştur. Aynı zamanda “change.org” vasıtasıyla bu konuyla ilgili olarak

“Çocuk tecavüzüne idam istiyoruz” başlığıyla online imza kampanyaları da başlatılmıştır.

Büyük dikkat çeken konuların bir diğerini ise zihinsel engelli Sinem’e yapılan tecavüz sonrasında suçluların serbest bırakılması gelmektedir. Sinem’e yapılan tecavüz sonrasında suçluların serbest bırakılması üzerine sosyal medya bir silah gibi kullanılmıştır. Sinem’in bağırması sebebi ile suçlularının serbest bırakıldığına iddia edilmesi üzerine #sinemiçinbağırıyoruz ve #sinemesessizkalma hashtagleri ile bu duruma tepki gösterilmiş adalet sosyal medya mecralarında aranmaya çalışılmıştır.

Kamuoyunun tepkisini çeken bir başka olay da Ankara’da 17 köpeğin zehirlenerek öldürülmesi olmuştur. Bu olay sosyal medya platformlarında alevlenerek aktivist hareketlerin fitilini ateşlemiştir. Hayvan hakları yasasına yönelik yeni düzenlemeler için dijital platformlar üzerinden imza kampanyaları oluşturularak, bu durum boykot edilmiştir. Bu örnekler ve daha niceleri yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Buradaki belli başlı örnekler ile ifade edilmeye çalışılan ana nokta artık bireylerin ve toplumların sadece hükümet bazlı adaleti beklemek yerine bu haksızlıklara bireysel olarak direniş göstererek sanal mecraları arena olarak kullanıp bir fayda sağlamaya çalışmalarıdır.

Öte yandan yeni medya uzantıları sonucunda ortaya çıkan caps’ler de bir dijital aktivist eylem özelliği olarak uygulanabilmektedir. “Caps’ler, kitlelere mal olmuş kişi ya da durumlara ait görsellerin ve yazınsal ifadelerin mizahi/eleştirel bir dille bir araya getirilmesiyle üretilen görsellerdir (Ünsay & Ügümü, 2014, s, 1).” Caps’ler bir nevi yazınsal tür olan karikatürlerin dijitalde şekil değiştirilerek benzerlerini oluşturmaktadır diyebiliriz. Ünsay ve Ügümü “Türkiye’de dijital aktivizmin mizahi yüzü” adlı çalışmalarında, Türkiye’de dijital aktivizm hareketlerinin toplumsal gerçeklikte daha fazla yer bulduğundan bahsetmişlerdir.

“Dijital aktivizmin sadece sokağa taşan değil artık başlı başına bir kamusal alan olan internette dahi üretimini yapan yeni nesil internet kullanıcısının en yeni ve etkili ifade alanlarından birisi de ‘caps’ olarak nitelendirilen paylaşımlar” olduklarını ifade etmektedirler. Özellikle son dönemlerde Türkiye’nin 2019

Belediye Başkanı seçimlerinde “mazbata” meseleleri gündeme çığ gibi düşerek gerek basılı gerek sanal mecralarda olsun karikatürist ve caps malzemesi olarak mizahi eleştirinin tepkisel bir aktivist örneği olarak boy göstermiştir. Bu örnekler doğrultusunda, toplumda meydana gelen haksızlıklara yönelik tepkilerini ortaya koymak isteyen bireyler, teknolojinin gücüyle de birlikte, sanal platformlar üzerinden bir kamuoyu oluşturarak sanal bir yargı düzeni yaratmaktadırlar. Bu sanal yargı bazen viral de dolaşan bir caps, bir Blog yazısı veyahut bir video aracılığıyla kendini gösterebilmektedir.

İncelmenin bu bölümünde istatistiksel olarak ortaya koyulan dijital verilerin kullanım oranı bireyler bazında yadsınamayacak ölçüde büyük bir etki oranına sahip olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Bireylerin sosyal medyayı kullanım oranlarını ise eylemci hareket ekseninde değerlendirdiğimizde ülke çapında yer edinen -önemli örnekler toplumları/bireyleri bir araya getirerek ortak hareket etmelerini sağmaktadır. Araştırmanın önceki başlıklarında belirtilen dijital aktivizm türleri teorisyenlerin açıklamalarını da kanıtlar bir nitelik taşıyarak boy göstermektedir.

10. DİJİTAL AKTİVİZMİN ELEŞTİREL BOYUTLARI

Bu başlıkta “dijital aktivizm” kavramı üzerine öne sürülen çeşitli teorisyenlerin ve araştırmacıların yorumlarına yer verilerek, bu kavram dijitali de içerisine alarak, tartışılacaktır. “Dijital aktivizm” terimi üzerine ortaya atılan farklı görüşler bulunmaktadır.

Örneğin; Narmanlıoğlu, “*Coğrafi ve siyasi sınırlar yıkılarak yeni iletişim teknolojileriyle ortaya çıkan küresel bağlar büyük bir ağ toplumunun oluşumuna önemli ölçüde katkı sağlamaktadır* (Narmanlıoğlu, 2016, s. 444)” yorumunda bulunarak üzerinde durduğumuz dijital aktivizm kavramının bizlere “sınırların ötesinde” bir özgürlük ortamı kurduğu yönünde ki avantajından söz etmektedir.

Kahn ve Kellner ise; “*Eski iletişim ortamının demokratik olmayan yapısal özellikleri, her türden insanın sesini duyurabileceği internet ağları sayesinde aşılır görülmektedir. Artık insanlar dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar toplumdaki gelişmeleri anında takip edebilme, kendi fikirlerini yayabilme, ortaya çıkmış fikir düşünce ve eğilimleri destekleme ya da eleştirme fırsatına sahiptir. Küresel akışların en büyük mecrası haline gelen internet, aktivist hareketlere ev sahipliği yapmaktadır. Aktivistler interneti organize olmak ve iletişim kurmak amacıyla kullanmaktadır* (Kahn & Kellner, 2004, s. 87),” görüşleriyle bu sefer dijital aktivizm kavramının; toplumun sesi olma, bireylere/toplumlara tabiri caizse online münazara ortamı sunabilme ayrıca dünyanın her kesiminde yaşayan - bireylere ve yaşanan olaylara tek tuşla erişim imkanı sağlayabilme avantajı vurgulanmaktadır.

Turhan, “Web 2.0’ın ortaya çıkmasıyla birlikte bilgisayar ve internet âlemi evrim geçirerek kullanıcıları, internetin aktörü haline getirdiği ifadesinde bulunmuştur (Turhan, 2017, s. 27). Bu noktadan sonra “yaşam sanal ortama kaymıştır.” İnternet destekli sanal mecraların varlığıyla beraber toplumsal faaliyetler, sosyal sorumluluk dinamikleri bu mecralar aracılığıyla daha kolay şekilde toplumların çoğuna ulaşabilme imkânı elde etmektedir.

Bu doğrultuda dijital aktivizmin, “küreselleşme” boyutunu yeniden vurgulamak isabetli olacaktır. Yeni iletişim ortamları insanlara sanal topluluklar oluşturma imkânını vermektedir. Bu sayede Dünya’nın neresinde olursa olsun meydana gelen bir probleme veyahut bir rahatsızlığa dikkat çekmek ve viralde bir bütünlük oluşturarak eylemde bulunabilme pratiği toplumsal bir yarar sağlamaktadır.

Bu duruma, ALS hastalığı için başlatılan kampanya örnek olarak gösterilebilir. “Bu kampanyayı hatırlatacak olursak, bir kişinin istediği birine ya da birden fazla kişiye meydan okuyarak bir kova buzlu suyu başından aşağı dökmesi. Meydan okunan kişinin de 24 saat içinde aynı şeyi yapması ya da ALS hastaları derneğine 100 dolar bağış yapması istenmiştir. Kampanya inanılmaz başarılı olmuştur ve oluşan farkındalığın yanı sıra bir ay içinde 100 milyon dolar birikmiştir. (ALS Association 2014).”

Bu kampanyada dikkat çeken diğer bir nokta ise sosyal mecraların insanlar arasındaki etkileşime kazandırdığı ivmedir. ALS kampanyasına katılan insanların genel profiline bakıldığında her yaştan, her kesimden, her meslek grubundan, her kültürden insan aynı payda da buluşmuştur (Turhan, 2017, s. 28).

Bu destek kampanyasıyla dijital bir çatı kurularak dünyanın her yerinde yaşayan ve her kesime hitap eden bir oluşumun yani dijital aktivizmin başarılı bir örneğini ortaya çıkartmıştır. Ayrıca sosyal ağların siyasi katılım sürecinde ki etkileri de yurttaşlar için dijital aktivizmin pozitif boyutları içerisinde gösterilebilir. Hükümet ve muhalefetler de dijital platformlar üzerinden kampanyalar -oluşturarak sanal bir manifesto düzenleyerek yandaşlarını aktivist hareketlere teşvik edebilmektedirler.

“Fuchs’a göre siyasi katılım; *teknoloji, kaynaklar, örgütler ve becerilerle etkin kılınmış bireylerin, kendi toplumsal sistemlerini kendi başlarına tasarlama ve yönetme becerisi olarak tanımlanmaktadır* (2008, s. 227).” Çevrimiçi siyasi katılım ise Lutz tarafından; “*kamusal meselelere katılım ile hükümetin eylemini etkilemeye yönelik çevrimiçi faaliyetleri içermektedir* (Lutz vd.2014).” (Şener & Emre & Akyıldız, 2015, s. 77)

Bu durum dijital aktivizm sayesinde, bireylerin siyasi katılım süreçleri ve iktidar ile muhalefetler arasındaki kampanya sürecinin sanal platformlarda bir avantaja dönüşme pratiğine olanak vermektedir.

Dijital aktivizm, bireylere engel oluşturan zaman ve mekân duvarlarını ortadan kaldırarak, evrenin her kesiminde yaşanan olaylardan, gelişmelerden toplulukların eş zamanlı olarak haberdar olmalarını sağlamaktadır.

Aynı zamanda toplumu veya bireyi tehdit eden unsurlar karşısında ‘sanal topluluklar’ oluşturarak bu unsurlara direnme fırsatı sağlar. Dijitalin ucuz, kolay ve dünyanın her kesimine tek tuşla erişilebiliyor olması, dijital eylemlerin yankı oluşturmaya ve bireyleri “siber uzamdan”, “kent uzamına” davet edebilmesine olanak sağlamaktadır. Toplumsal yarar sağlamak için bir konuda farkındalık yaratmak, yaşanan zulümler karşısında sesini duyurmak ve kamuoyu sağlamak için düzenlenen online imza kampanyaları da dijital aktivizmin dinamikleri içerisine girmektedir. Araştırmanın analiz bölümündeki katılımcıların yorumu da bu görüşü desteklemektedir.

Jan Van Dijk, “*yeni medyanın etkileşim (interactivity) özelliğini, demokratikleşmenin bir aracı olarak görmektedir.*” Bu ekseninde yeni medyanın etkileşim özelliğinin dört boyutundan bahsetmektedir. Bu boyutlar; mekânsal, zamansal, davranışsal ve zihinsel olarak ayrılmaktadır. (Dijk, 2004, s. 147-148). “Bu dört yolla toplumların/devletlerin demokratikleşme süreçlerinin geliştiği savunulmaktadır. Herhangi bir sorun karşısında insanlar sosyal ağlar ve yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla zamana ve mekâna bağlı kalmadan örgütlenebilmektedirler. Bu sayede, hem siber uzam da, hem de kent uzamında insanlar ortak bilinç ile sorunlara karşı tepkilerini gösterebilmekte, sesini duyurabilmekte ve yaşanan meselelerle ilgili çözüm umutlarını canlı tutmaktadır (Çaycı & Karagülle, 2014).

Underwood ise internetin tercih edilme nedenini, “*kullanıcılara geleneksel medya şirketlerinin “tek’ten çok’a” totalitarizmini dengelemek için internetin demokratikleştirici potansiyelinden hareketle demokratik ağ iletişiminin ‘çok’tan çok’a’ doğasından yararlanma fırsatı sunmasıdır’ (Underwood, 2002: 136)” (Karagöz, 2013, s. 133) yorumunda bulunarak yeni iletişim araçlarının*

demokratikleştirici etkisini ortaya koymaktadır. İnternet ve diğer yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı, yönetenlerle - yönetilenler arasındaki mesafenin daralmasında yeni fırsatlar ortaya çıkartarak doğrudan demokrasinin de kuvvetlenmesine yol açmaktadır (Bektaş, 2004, s. 211). Bu bağlamda dijitalin daha eşitlikçi bir ortam sunduğunun olumlu etkisi üzerinde durulmuştur.

Szajkowski; *“Bilgilerin, fotoğrafların, tarihlerin ve olayların paylaşımının sağlanması eylemlerin koordine edilmesi ve özellikle bütünleyici parça olan sivil toplum eylemlerini desteklemesi sayesinde başarı sağlanmıştır. Bu gelişmeler geleneksel olarak kamusal alan ve sivil toplumu zayıf olan ülkelerin sivil toplum hareketlerini uzun vadede güçlendirmiştir. Hatta Arap halklarıyla acılarını paylaşan, onlara aktif destek verme çabasında olan hatta kimi zaman gönüllü silahlı mücadeleye katılmak isteyen geniş bir küresel sivil toplum yaratmıştır (Szajkowski, 2011)”*, yorumuyla dijitalin tek bir birey elinde 5N1K’ya sahip olabileceği ve olayları bağımsız olarak tüm dünyaya yayarak bir topluluk (community) kurabileceği üzerinde durmuştur.

“Toplumsal hareketler tarih boyunca varlığını sürdürmüş ve çoğu zaman toplumsal yapıyı dönüştürücü bir niteliğe sahip olmuştur. Kurumsal iktidara sahip olanların denetiminden uzak bağımsız, özerk bir iletişim sürecinin yaşanması toplumsal hareketlerin hız kazanmasını sağlamıştır. Kitlesel medya büyük ölçüde hükümetler ve medya kurumları tarafından kontrol edildiğinden, iletişimsel özerklik internet ağlarında ve kablosuz iletişim platformlarında inşa edilmektedir (Castells, 2013, s. 23). Castells ise dijitalin dönüştürücü etkisine dikkat çekerek toplulukların veya bireylerin davranışlarındaki değişimi üzerine durmuştur. Bu değişim her birey üzerinde farklı etkilere sahip olabilir.

Toplulukların geleneksel iletişim ve etkileşim döngüsünü değiştirmiş olan dijital platformlar, gerçekte yüz yüze gelemeyecek olan kişileri, örneğin; bilim insanları, sanatçılar, siyasetçiler, farklı kültürlere ve benzerlerine sahip olan bireyler ve daha nicelerini sanal ortamda kolayca bir araya getirerek etkileşim ve iletişim kurabilme imkânı sunmaktadırlar. Artık bir fikri, bir durumu veya bir sorunu iletebilmek tek bir paylaş butonunun ucuna bırakılmıştır. Bu sayede eylemsel amaçlı ortak bir harekette bulunmakta daha kolay bir hal almaktadır.

Toplumsal eğilimlerin dijital alan üzerinden koordine edilmesi ve belli bir lidere ihtiyaç duymadan “denizyıldızı” metaforu gibi bağımsız yayılım göstererek uzun ömürlü olması bireylere büyük oranda fayda sağlamaktadır. Artık çoğu birey dijital teknolojik imkân ile kendi medyalarını oluşturup, fikirlerini toplumlara iletebilme gücünü elinde tutabilmektedirler. Aynı zamanda İnternet tabanlı iletişim teknolojilerinin kolektif eylem grupları tarafından birer alternatif medya kanalı olarak kullanılabilirliği oluştuğu, mücadelelerini kitlelere doğrudan iletebilmek, duygusal mobilizasyon sağlayabilmek ve destekçi ve katılımcı sayısını arttırabilmek açılarından bir söylemsel fırsat yapısı oluşturmaktadır.

Öte yandan, dijital aktivizmin bazı dinamikleri veyahut dolaylı sonuçları belli kesimler tarafından olumsuz olarak negatif yönden eleştirilmektedir. Dr. Özgür Uçkan görece dijital aktivizmin sorunlu taraflarını şu ifadeleri ile dile getirmektedir;

“İnternet üzerinde birkaç yere tıklayıp, bir kaç şey paylaşıp aktivist huzura erme, böylece de etkisizleşme tehlikesine işaret etmek için ‘slacktivism’ (dijital tembellik), ‘clicktivism’ (tıklamacılık) gibi terimler üretildi. Bu terimler, benim ‘dijital fanus etkisi’ dediğim bir sorunu ortaya koyuyor: Dijital aktivizmin en önemli sorunu, ‘dijital fanus etkisi’ diye adlandırdığımız bir dezavantajdan kaynaklanıyor: İnternetle sosyalleşen insanlar, bir banner’a tıklayarak Afrika’daki açları doyurduğunu, yağmur ormanlarını kurtardığını veya ozon deliğini kapattığını düşünmeye başlıyor! [ancak] ağlarla gerçekliği [birleştirebilenler] bu fanus etkisini kırabiliyorlar.

Dijital aktivizm, dijital olmayan hedeflere yönelik olarak ancak “hibrid” yapılarda işe yarıyor: Yani sokakla buluştuğu zaman...” (Uçkan, 2010). Aslında Uçkan’ın eleştirdiği bu nokta gerçek arenada buluşup, olumlu bir sonuç elde edildiği zaman anlam kazanıyor. Çağrı eylemle buluşabilirse olumlu bir çıkarım elde edilmektedir. “Dijital fanus etkisi” bireyleri eyleme geçmeden pasifize ederek “dijital tembelciliğe” sürüklemektedir. Bu nokta da birey ana amacından sapabilir. Tabii ki bu durum bazı kesimler tarafından tercih ve yine de tepkisel bir eylem olarak da değerlendirilmektedir.

Morozov'a göre de , "*Slaktivistler bir komuya ilişkin verilen desteğin yalnızca görüntüsünü temsil ederler ve gerçek anlamda destek istenen bir komuya ilişkin anlamlı katkılarının olması çok da muhtemel değildir (2009d'den akt. Kristofferson vd.2013)*" (Yegen, 2014, s. 92) yorumunda bulunarak "mış gibi yapılan" eylemleri eleştirmektedir. Ancak slaktivizm de dijital aktivizmin türlerinden biridir. Bir eylemin bilinir kılınmasını sağlama yönüyle de olumlu olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın analiz bölümünde birebir görüşme yapılan bazı STK'lar bu eylemleri de kamuoyunu haberdar etmek yönünde yararlı bulmaktadır.

Dijital çerçevede yeni medya; gelişmiş ülkelerin, teknolojik aletlerini, gelişmekte veya az gelişmiş olan ülkelere pazarlayarak "dijital kapitalizm" başlatması yönüyle de eleştirilmektedir. Bu durum "dijital/elektronik sömürgecilik" olarak da ifade edilmektedir. Tekinalp'e göre; "*İster yardım isterse satış şeklinde olsun, batılı ülkelerin gelişmekte olan ülkelere verdikleri iletişim teknolojisi bu ülkelerin batıya olan bağımlılığını artırmaktadır (Tekinalp & 1990:& 128J129).*" (Kırık & Özcan, 2014, s. 65). Tekinalp'in ifade ettiği bu durum sosyal düzlemde, bir nevi dijital aktivizm unsurunun bile tüketilebilen bir meta haline dönüştürülmesine yönelik dolaylı bir zararlı etken parodisidir.

Hamelink ise bu durumu şu sözleri ile ifade etmektedir; "*Enformasyon alanındaki söz konusu dengesiz yapılanma, her şeyden önce, Avrupalıların hemen hemen tüm dünyadaki ulusları sömürgeleştirecek, yayılmacı bir politika izlemeleriyle -açıklanmaktadır (Hamelink,&1991:&267).*" (Kırık & Özcan, 2014, s. 65).

Kırık ve Özcan ise bu ifadeyi; "bir anlamda dijital pazarı satan batılı ülkeler, diğer ülkelerde ki insanların kültürlerini, değerlerini, yaşama biçimlerini, kendi ellerinde kendi kültürlerine göre empoze ederek, insanları tek tipleştirmeyi amaçlamak (Kırık & Özcan, 2014, s. 65) olarak yorumlamışlardır.

Açıklanan ifadeler doğrultusunda bir nevi dijital sömürgecilik mantalitesi ortaya koyulmuştur. Dijitale ve dolaylı olarak da sanal medya araçlarına bir eleştiri de; dünya devi olarak gösterilen Apple'ın dijital araçlarına yönelik "siri" ile kişilerin ses datalarını kaydettiklerini, "FaceId" ile yüz bilgilerinin

kaydedildiğini, aynı zamanda “Itouch” özelliği ile parmak izlerinin de kaydedilmesi büyük oranda tartışma konusu haline gelmektedir. Dijital pazar bir nevi insanların gönüllü olarak izin verdikleri giyilebilir teknolojiler ile bireyler üzerinden data toplama ve veri alanına dönüşmeye başlaması da negatif bir etki oluşturmuştur. Ancak bu mesele araştırmanın ana konusuna direkt etki yaratmamaktadır.

Dijital aktivizm, siber terör maksatlı yapılan hacker faaliyetleriyle de bazı kesimler tarafından eleştirilmektedir. Ancak dijital aktivizm türlerinde detaylı olarak açıklandığı üzere toplumsal fayda amaçlı yapılan hacker eylemlerini ayrı tutmak gerekir.

Dijital iletişim sürecinde bireyin kendini ortaya koyma biçimi de dolaylı olarak irdelenmektedir. Yüz yüze iletişim de birey, iletişime geçtiği kişi tarafından tanımlanırken sosyal ağlar vasıtasıyla kurulan iletişimde birey kimliğini adeta inşa eder. Kurgulanan bir kimlik ve bu kurgu kimliklerin oluşturduğu bir ağdan bahsetmek mümkündür. Yani birey aslında hiç olmadığı biri gibi davranarak karşısındaki kişiyi ya da kurumları kandırabilir.

Karagöz, “yeni iletişim araçlarının yarattığı kitesizleştirme ve bütünleştirme, toplumsal parçalanmaya ve ulus-devletin çöküşüne yol açabileceği kaygılarından söz etmektedir. Hem yeni iletişim araçlarını kullananlar arasında hem de kullanamayanlar arasında daha az ortak bilgi kaynağı ve yaşantı olması sonucunda, vatandaşların birbirine karşı daha az bağlılık ve sorumluluk hissedeceği endişesi sıcaklığını korumaktadır.” İfadesiyle de dijitalin yakın ilişkilerde kurulan bağların anlamını yitireceğinin üzerini çizmiştir. Burada manevi bir olumsuzluktan söz edilmektedir.

Dijital ve sanal mecralar üzerinde yapılan aktivizm kavramları, Hardt ve Negri tarafından ilgili mecraların tek yönlü eylemleri yönünden eleştirmektedir; *“Facebook, Twitter, internet ve başka türden iletişim mekanizmaları yararlıdır ancak kolektif politik zekâ ve eylemin temeli olan bedenlerin bir arada bulunmasının ve bedensel iletişimin yerini hiçbir şey tutamaz (2013: 25).”*

Önder'in görüşü ise Hardt ve Negri'yi destekler niteliktedir; *“sanal uzamın, kent uzamına katkısı yadsınamayacak bir gerçektir. “Sanal topluluklar, sokak hareketlerine yön vermektedirler. Sokak hareketlerinin organizasyonu ve örgütlenmesi internet üzerinden gerçekleşmektedir (Önder, 2016, s. 30).”*Bu ifadeler ile eylemlerin etkili olabilmesi için sanal ile gerçekliğin eş zamanlı olarak hareket etmesi gerekliliği ortaya koyulmuştur.

Yani bu olgular birbirlerinin pekiştireci görevindedir. Teknolojinin ve sosyal medya platformlarının giderek gelişmesi ve çeşitliliği sayesinde hayatlarımıza giren dijital aktivizm kavramı içeriğinde birçok paradigma barındırmaktadır. Araştırmanın analiz bölümünde STK'lar tarafından da bu düşünceler ortaya atılmıştır.

Sanal eylemlerin eleştirilen bir örneğine yer vermek gerekirse; Mart 2019 yılında Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde cuma namazı sırasında iki camiye düzenlenen terör saldırısının sosyal medya aracılığıyla canlı olarak aktarılmasından bahsedilebilir.

Her ne kadar bireylerin farklı kullanım amaçlarından kaynaklansa da dijital mecraların bu zorba eylemlere bir aracı konumunda olması ve canlı yayının durdurulamaması dolaylı olarak dijital -aktivizmin amaçsal/dolaylı zararını gözler önüne sermektedir. Bu örnek toplumsal açıdan eleştirilse de birey bazında başarıya ulaşmıştır.

Bu olayın ardından internette terör ve nefrete karşı mücadele için Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron; Yeni Zelanda, Ürdün, Kanada, İrlanda, İngiltere, Senegal, Norveç, Endonezya'nın devlet veya hükümet başkanları, Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ile Facebook, Instagram, Whatsapp, Google, Youtube, Twitter, Amazon, Dailymotion, Qwant ve Microsoft şirketlerin temsilcileriyle "Christchurch Çağrısı" toplantısı düzenlemiştir. Facebook bu olay sonrasında canlı yayına kısıtlama getirmiştir. Çünkü yaşanan terör saldırıları Facebook, Youtube ve Twitter aracılığıyla canlı olarak aktarılmıştır. Facebook yeni kuralları ihlal eden kullanıcılara ise 30 gün yasak getireceğini belirtmiştir. Fakat belirtilen ülkelerdeki iktidar liderlerinin teknoloji devlerinin başlarındaki kişilerle bir araya gelip bir manifesto imzalamaları ağların erişim

gücünün ne denli önlenemez bir boyutta arttığının resmi bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumu bölmek için interneti kullanmak! Aslında bu tabir artık sanalın ulaşılmaz gücünün de altını çizmektedir. Ancak internet devleri ile iktidarın pozitif yöndeki ortak girişimleri yaşanan olumsuz eylemin nicelerini getirmemesi için aldıkları önlemleri de teşkil etmektedir. Ancak sanal ağların iktidarın başındaki yönetim kadrolarına diz çöktürebileceğine de bir emsal oluşturmaktadır.

İncelemenin bu kısmında teknoloji temelli yeni medyanın içerisinden doğan dijital aktivizm kavramı farklı dinamikleri nedeniyle eleştiriye açık bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahip olduğu pozitif ve negatif değerler aslında yine siber uzamdaki birey tarafından nasıl kullanılacağına bağlı olarak şekil değiştirmektedir. Kamuoyunu yaratacak olanda toplulukların aktivist eylemlerini fitilleyecek olan da yine bireydir.

11. DİJİTAL DÜZLEMDE KOLLEKTİF KİMLİK DUYGULARI

Araştırmanın bu bölümünde teknolojik gelişmelerle birlikte ivme kazanan sanal mecralar üzerindeki aktivist hareketler çeşitli örnekler ile açıklanarak bireyin davranış modelleri değerlendirilecektir. Araştırmalara göre en sık kullanılan sosyal ağlardan biri olan Facebook mecrasında, grup içinde yapılan yorumlar için sunulan “beğen” ve “yorum yap” seçenekleri münazara ortamı oluşturmaya ve kolektif kimlik duygularının inşasına yardımcı olmaktadır.” Ortaya konulan bu “kolektif kimlik duyguları” dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan, dilini dahi bilmediğimiz insanların davalarına ortak olup onların davalarını sahiplenerek refaha kavuşmalarına yardımcı olabilmek adına kişileri teşvik etmektedir.

Dünyada örnekleri olan sanal devrimlerden birine yer vermek gerekirse, Atilla ve Öz’ün, Breuer’ın araştırmasında geçirdiği örnek aktarılabilir. “Tunus’ta kamusal alanın yönetim tarafından kontrolüne karşı çıkan ve ülkedeki siyasal şartları eleştiren eylemciler, dijital kanallar vasıtasıyla birbirleriyle bağlantı halinde olmayı başarmışlardır, kişisel ağların oluşumu mücadelelerin daha çabuk yayılmasını ve aksiyon almasını kolaylaştırmıştır. Protesto sırasında ise yönetimin göstericilere verdiği sert tepkinin sosyal ağlar aracılığıyla olduğu gibi aktarılması toplumun daha önceden kayıtsız olan kesimlerinin “duygusal mobilizasyonuna” yol açmıştır (Breuer, 2012, Öz & Atilla, 2014, s. 800). Bu örnek “Dijital Aktivim kavramının bir model olarak değerlendirilmesi” başlığında geçen Y eksenini ile de örtüşmektedir. Bireyler sanal ağlar vasıtasıyla duygusal bir birliktelik inşa eder.

“Benzer şekilde, Mısır Devrimi sürecinde aktivistlerin 2009 yılından beri ülkedeki sosyo-politik şartlar hakkında çevrimiçi tartışmalar gerçekleştirmekte olduğu gözlemlenmiştir (Eltantawy ve Wiest; 2011).” (Öz & Atilla, 2014, s. 800).” İlerleyen dönemlerde; Facebook, Twitter ve çeşitli Bloglarda dolaşan iletiler ve fotoğraflar dünyadaki Mısırlıların kolektif kimliğini ve eylemciler arasındaki ulusal ve ulus ötesi bağları güçlendirmiştir. Her kanaldan sosyal medya araçları vasıtasıyla iletilen destek ve teşvik mesajları Mısırlı protestoculara isteklendirme ve ilham kaynağı olmuş, kendilerini soyutlanmış hissetmelerini engellemiştir (2011).” Yeni teknolojik iletişim araçları sayesinde ve sosyal ağlar vasıtasıyla

birbirlerini gerçekte hiç tanımayan insanların ortak acılarda bir olup haksızlıklara karşı beraberce göğüs germelerine olanak sağlamaktadır.

“*Küresel Adalet Hareketi (Global Justice Movement) örneğinde de gözlemlendiği gibi, dünyanın çeşitli ülkelerine mensup on binlerce insan bölgesel, küresel ekonomik ve siyasal kurumların yeterli demokratik kontrole tabi olmadığından şikâyet ederek yeni BİT (Bilgi İletişim Teknolojileri) yardımıyla organize olup Seattle’da bir araya gelmiş ve neoliberal küreselleşmeye karşı çıkmıştır. İnternet tabanlı iletişim teknolojileri sayesinde toplumsal hareketler ve aktivistler, coğrafi kısıtlamaları aşmış benzer düşüncedeki bireyler ve eylem gruplarıyla bölgesel veya küresel ölçekli stratejik koalisyonlar oluşturarak yerelin ötesine geçebilmiştir. Bu sayede kendi otonomilerini inşa ederek ulusal ve/veya ulusötesi kurumların ve/veya şirketlerin karşısına çıkabilen global kolektif eylem grupları, dünya kamuoyunu etkileyerek mücadeleleri için uluslararası destek sağlayabilmektedir (Castells, 2007; Carty, 2015” (Atilla & Öz, 2018, s. 801).*

Dünyada görülen bir başka örnek ise “2002 yılında Sidney’deki Hilton Otelinin bakım ve onarım çalışmalarını gerekçe göstererek çalışanlarını işten - çıkarmasıdır. Ardından başlatılan dijital kampanyayla otel ve işçiler arasındaki yerel çekişme ulusötesi bir mücadeleye dönüşmüştür. Kısa süre içinde dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlardan 3000’den fazla protesto mesajı alan Hilton grubu, işten çıkardığı çalışanlarını yeniden işe almıştır. Binlerce insanın çevrimiçi yollardan verdiği destek ve böylece olayın ana akım medya organlarında yer alması, yönetimin üzerinde baskı oluşturarak ibreyi yerel sendikandan tarafına döndüren faktör olmuştur (Cammaerts, 2005).” *Protesto ağları yayılmaya ve genişlemeye başladıkça toplumsal hareketlerde ölçek değişimi (scale shift) meydana gelmektedir (McAdam, Tarrow ve Tilly, 2001)” (Atilla & Öz, 2018, s. 802).*

McAdam, Tarrow ve Tilly, ölçek değişimi sürecine etki eden üç önemli mekanizmanın varlığından söz etmektedir. Bu mekanizmalar: *Dağınık protesto merkezleri arasında sosyal bağlar kurmaya yarayan aracılık (brokerage) mekanizması, bu bağlar üzerinden sağlanan bilgi akışını tarif eden yayılma (diffusion) mekanizması ve aktivistler arasındaki ortak amaç ve kimlik algısından*

bahseden benzerlik atfetme (attribution of similarity) mekanizması” (Atilla & Öz, 2018, s. 802).

Bu mekanizmalar sayesinde eylemciler, toplum meselelerini bir dişlinin çarkı gibi döndürebilmektedir. Her bir çark birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Sanal ağlar üzerine kurulu yeni iletişim teknolojilerini yönetmek toplumsal meselelere müdahil olabilmek açısından önem teşkil etmektedir.

Verilen örneklerde bu döngünün akışını resmektedir. Tabii ki yalnızca sanal eylemler üzerinden bir meselenin başlı başına düzelebileceği yönündeki yaklaşım da tartışmaya açıktır ve farklı bir tezin konusu olarak incelenebilir.

Küreselleşen çağda birey kolektif eylem duygularını sanal mecralar aracılığıyla pekiştirmektedir. Toplumsal hareketler, teknoloji, modernizm-post modernizm, aktivizm- dijital aktivizm, teknoloji, geleneksel medya-yeni medya gibi çalışmada büyük yer edinen kavramlara ünlü teorisyenlerin bakış açıları ve tanımlamaları ile birlikte istatistiksel verilerin de yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Literatür taraması olarak adlandırılan bu süreçte nitel veri analizi tekniğinden yararlanılarak, içerik analizi metodu kullanılmış bireylerin eylemci hareketleri, toplumsal hareket kavramı ve dijital dönüşüm araçları nezdinde – önemli teorisyenlerin görüşleriyle birlikte - inceleme altına alınmıştır.

12. ANALİZ

Bu bölümde ilk olarak anket verilerine ayrıntılı olarak yer verilerek başlıklar dahilinde yorumlanacaktır. Demografik özellikler her bir soru için ayrıştırıcı özellik taşımaktadır. Anket çalışması 240 kişiye çevrimiçi olarak uygulanmıştır ve kişisel bilgiler gizli tutulmuştur. Katılımcılar her yaş grubundan ve her cinsiyetten bireyleri kapsamaktadır. Ardından birebir görüşme gerçekleştirilen Sivil Toplum Örgütleri ile anket verileri ve çalışmanın geneli çapraz olarak değerlendirilecektir.

12.1. ANKET VERİLERİNİN İNCELENMESİ

Tablo 1: Anket katılımcılarının demografik özellikleri

Cinsiyet		
	N	% yüzde
Erkek	93	38,8
Kadın	147	61,3
Total	240	100,0
Medeni Durumu		
	N	% yüzde
Evli	93	38,8
Kadın	147	61,3
Total	240	100,0
Yaş		
	N	% yüzde
18-30 yaş	117	48,8
31-40 yaş	66	27,5
41 ve üzeri	57	23,8
Total	240	100,0
Eğitim Düzeyi		
	N	% yüzde
Lise ve altı	27	11,3
Lisans	132	55,0
Lisansüstü	81	33,8
Total	240	100,0

Tablo 2: Katılımcıların online platformları kullanma yüzdeleri ve aktivist hareketleri

Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri		
	N	% yüzde
Sadece sosyal medya üzerinden	147	61,3
Sosyal medya ve online imza siteleri	93	38,8
Total	240	100,0
Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama		
	N	% yüzde
Evet	61	25,4
Hayır	129	53,8
Kararsızım	50	20,8
Total	240	100,0
Online Kampanyalara Destek Verme Durumu		
	N	% yüzde
Evet	189	78,8
Hayır	51	21,3
Total	240	100,0
Online Kampanyalara Destek Düzeyi		
	N	% yüzde
Sadece imzacı	153	63,8
İmzacı ve kampanya yaratıcısı	36	15,0
Destek vermiyorum	51	21,3
Total	240	100,0
Online Kampanyaların Etkili Olduğunu Düşünme		
	N	% yüzde
Evet	111	46,3
Hayır	60	25,0
Kararsızım	69	28,8
Total	240	100,0
Desteklenen Online Kampanyaların Başarıya Ulaşım Ulaşmadığını Takip Etme		
	N	% yüzde
Evet	132	55,0
Hayır	108	45,0
Total	240	100,0

Online Platformlarda En Son Hangi Kampanyaya Destek Verildi		
	N	% yüzde
Çocuk istismarı	27	11,3
Diğer sosyal konular	88	36,7
Hayvan hakları	21	8,8
Öne çıkan ve haklı olduğunu düşündüğüm konular	12	5,0
Destek verdim ama konuyu hatırlamıyorum	65	27,1
Destek vermedim	27	11,3

Katılımcıların Özellikleri

Çalışmaya katılan bireylerin % 38,8'inin erkek ve % 61,3'ünün kadın olduğu, katılımcıların % 39'nun evli ve % 61'nin ise bekâr olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %49'nun 18-30 yaş, % 28'nin 31-40 yaş, % 24'nün 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %11'nin lise ve altı düzeyde, % 55'nin lisans ve % 34'nün lisansüstü düzeyde eğitime sahip olduğu görülmüştür.

Her yaş grubundan, cinsiyetten ve eğitim düzeylerinden katılımcıların bulunması çalışmada çeşitliliği arttırmaktadır. Literatür taramasında da ifade edildiği gibi yeni medya her bireyi dijital faaliyetler ekseninde birleştirmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Özellikleri

Cinsiyet	n	% yüzde
Erkek	93	38,8
Kadın	147	61,3
Medeni durumu	n	% yüzde
Evli	93	38,8
Bekâr	147	61,3
Yaş	n	% yüzde
18-30 yaş	117	48,8
31-40 yaş	66	27,5
41 ve üzeri	57	23,8
Eğitim Düzeyi	n	% yüzde
Lise ve altı	27	11,3

Katılımcılar dijital aktivizm platformlarını % 61 ile sadece sosyal medya üzerinden desteklerken, %39'u sosyal medya ve online imza siteleri üzerinden desteklediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %25'i kendilerini aktivist olarak tanımlarken, % 54'nün kendilerini aktivist olarak tanımlamadığı, % 21'nin ise kendilerini aktivist olarak tanımlama konusunda kararsız olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %79'u daha önce online kampanyalara destek verdiklerini ifade etmişlerdir.

Hipotezlerle de ortaya koyulduğu gibi online imza kampanyalarına katılım ile kendilerini aktivist olarak tanımlama arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak katılımcıların bazıları sanal eylemlere destek olsalar dahi kendilerini aktivist kimliklerin dışında konumlandırmaktadırlar. Kalan kesim ise kararsızlık yaşamaktadır.

Tablo 4: Aktivizm ile ilgili görüşlerin incelenmesi

Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeyleri	n	% yüzde
Sadece sosyal medya üzerinden	147	61,3
Sosyal medya ve online imza siteleri	93	38,8
Kendini dijital aktivist olarak tanımlama	n	% yüzde
Evet	61	25,4
Hayır	129	53,8
Kararsızım	50	20,8
Online kampanyalara destek verme durumu	n	% yüzde
Evet	189	78,8
Hayır	51	21,3
Online kampanyalara destek düzeyi	n	% yüzde
Sadece imzacı	153	63,8
İmzacı ve kampanya yaratıcısı	37	15,0
Destek vermiyorum	50	21,3
Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme	n	% yüzde
Evet	111	46,3
Hayır	60	25,0
Kararsızım	69	28,8
Desteklediğiniz online kampanyaların başarıya ulaşip ulaşmadığını takip etme	n	% yüzde
Evet	132	55,0
Hayır	108	45,0
Online platformlarda en son hangi kampanyaya destek verildi	n	% yüzde
Çocuk istismarı	27	11,3
Diğer sosyal konular	88	36,7
Hayvan hakları	21	8,8
Öne çıkan ve haklı olduğunu düşündüğüm konular	12	5,0
Destek verdim ama konuyu hatırlamıyorum	65	27,1
Destek vermedim	27	11,3

Kampanyalara destek veren grubun %64'ü sadece imzacı olarak, % 15'i ise hem imzacı hem de kampanya yaratıcısı olarak destek verdiği ifade etmiştir. Katılımcılar % 46 ile online kampanyaların etkili olduğunu, % 25 ile etkili olmadığını, % 29 ile konu hakkında kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların %55'i destek verdikleri kampanyaların başarıya ulaşım ulaşımadığını takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar %11 ile çocuk istismarı, % 37'si diğer sosyal ve toplumsal konular (çevre, doğa, eğitim, EYT, adalet, kadına şiddet), %9'u hayvan hakları, % 5'i medyada öne çıkan ve haklı olduğunu düşündükleri konularda kampanyalara destek verdikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların %27'si destek verdiği konuyu hatırlamazken, % 11'i kampanyalara destek vermediklerini ifade etmişlerdir. Hipotezde de belirtildiği gibi; Dijital platformlar aktivist eylemlere kaynaklık etmektedir.

Yılmaz, Dünder ve Oskay'ın "Dijital ortamda aktivizm: Online imza kampanyalarına katılım davranışlarının incelenmesi" adlı çalışmalarında aktivist eylemlere destek verme yolları arasında geleneksel medyanın araçları da yer - alırken bu çalışmada farklı olarak direkt dijital yerlilerin meskeni olan sosyal medya araçları ve online imza siteleri üzerine odaklanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde belirtildiği gibi yeni medya' ve 'sosyal ağlar' sayesinde kendilerine yeni platformlar/mesken bulan 'aktivistlerin bu mecralarda toplumsal meselelere hangi vasıtalar ile destek oldukları/olmadıkları ve/veya katıldıkları/katılmadıkları eylemlerin türü ortaya koyulmaya çalışılmıştır. STK'lar ile yapılan birebir görüşmelerde ise online kampanyalara destek verme düzeyleri oldukça yüksektir.

Tablo 5: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Cinsiyet

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Cinsiyet		X ²	p
		Erkek	Kadın		
Evet	n	30	31	22,13	0,01*
	%	32,3%	21,1%		
Hayır	n	57	72		
	%	61,3%	49,0%		
Kararsızım	n	6	44		
	%	6,5%	29,9%		

Katılımcıların cinsiyetlerine göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada erkek katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımlamadıkları, kadın katılımcıların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili olarak kararsız oldukları ve erkeklere göre daha düşük oranda kendilerini aktivist olarak tanımladıkları görülmüştür (X²=22,13,p=0,01,p<0,05). Yılmaz, Dünder & Oskay'ın çalışmalarında cinsiyet önemli bir değişken değilken bu çalışmada cinsiyetin bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Tablo 6: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Medeni Durumu

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Medeni durumu		X ²	p
		Evli	Bekâr		
Evet	n	27	34	9,59	0,01*
	%	29,0%	23,1%		
Hayır	n	39	90		
	%	41,9%	61,2%		
Kararsızım	n	27	23		
	%	29,0%	15,6%		

Katılımcıların medeni durumlarına göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada bekâr katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak

tanımlamadıkları, evli katılımcıların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili olarak kararsız oldukları görülmüştür ($X^2=9,59$, $p=0,01$, $p<0,05$). Medeni durumun bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ancak dijital eylemde bulunan kişiler yüksek oranda bekârlardan oluşur gibi net bir ifadeyi ortaya çıkarmadığı için medeni durum başat bir değişken değildir.

Tablo 7: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Yaş

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Yaş			X ²	p
		18-30 yaş	31-40 yaş	41 ve üzeri		
Evet	n	36	10	15	12,57	0,01*
	%	30,8%	15,2%	26,3%		
Hayır	n	63	33	33		
	%	53,8%	50,0%	57,9%		
Kararsızım	n	18	23	9		
	%	15,4%	34,8%	15,8%		

Katılımcıların yaşlarına göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada 31-40 yaş katılımcıların daha düşük oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, 18-30 yaş ve 41 yaş üzerinde olan katılımcılar ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımladıkları görülmüştür. Çalışmada 31-40 yaş katılımcıların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili olarak kararsız oldukları görülmüştür ($X^2=12,57$, $p=0,01$, $p<0,05$). Yaşın bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Literatür taramasında dijital mecralar ve teknolojik kanallar vasıtasıyla eylemde bulunan bireylerin yaş ve cinsiyet bağımsız “sanal ağlar” da birleşmesi anket sonuçlarında ‘kişinin kendini dijital aktivist olarak tanımlama’ noktasında cinsiyet, medeni durum ve yaşa bağlı olarak bireyleri ayrılığa düşürmüştür. Hipotezde de belirtildiği gibi; dijital aktivim platformlarını kullanma düzeyleri ile bireylerin kendilerini (sanal) aktivist olarak değerlendirmesinde demografik faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Tablo 8: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Eğitim Düzeyi

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Eğitim Düzeyi			X ²	p
		Lise ve altı	Lisans	Lisansüstü		
Evet	̅	13	34	14	10,88	0,03*
	%	48,1%	25,8%	17,3%		
Hayır	̅	9	74	46		
	%	33,3%	56,1%	56,8%		
Kararsızım	̅	5	24	21		
	%	18,5%	18,2%	25,9%		

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada lise ve altında olan katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, lisans ve lisansüstü düzeyde olan katılımcılar ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları görülmüştür. Çalışmada lisansüstü düzeydeki katılımcıların ise daha yüksek oranda konu ile ilgili olarak kararsız oldukları görülmüştür ($X^2=10,88$, $p=0,01$, $p<0,05$). Eğitimin bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu çıkarım farklı bir incelemenin konusu olarak X,Y ve Z kuşakları arasındaki sanal hareketlilikler ve dijital mecralar üzerinden gerçekleştirilen eylemler, özellikle bu gruplardan belirli örneklem seçilerek derinlemesine araştırabilir çünkü günümüz çağında Z kuşağının teknolojinin içerisinde doğmuş/doğuyor olması sanal eylem hareketliliklerinde de farklı çıkarımlar elde etmeye sebep olabilir.

Tablo 9: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri		X ²	p
		Sadece Sosyal medya üzerinden	Sosyal medya ve online imza siteleri		
Evet	n	39	22	4,60	0,11
	%	26,5%	23,7%		
Hayır	n	84	45		
	%	57,1%	48,4%		
Kararsızım	n	24	26		
	%	16,3%	28,0%		

Katılımcıların dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerine göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Sadece sosyal medya üzerinden ve sosyal medya ile online imza siteleri üzerinden dijital aktivizm platformlarını kullanan katılımcıların kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama oranlarının farklı olmadığı görülmüştür ($X^2=4,60$, $p=0,11$, $p>0,05$). Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olmadığı görülmüştür.

Birebir görüşme tekniğinde ise STK'lar gerek sosyal medya kanalları üzerinden gerekse online imza kanalları vasıtasıyla toplumsal meselelere verilen katılımları dijital aktivizm çerçevesinde değerlendirmektedirler.

Tablo 10: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online Kampanyalara Destek Verme Durumu

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Online kampanyalara destek verme durumu		X	p
		Evet	Hayır		
Evet	n	57	4	12,82	0,01*
	%	30,2%	7,8%		
Hayır	n	94	35		
	%	49,7%	68,6%		
Kararsızım	n	38	12		
	%	20,1%	23,5%		

Katılımcıların online kampanyalara destek verme düzeylerine göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada online kampanyalara destek veren katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, online kampanyalara destek vermeyen katılımcılar ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları görülmüştür ($X^2=12,82$, $p=0,01$, $p<0,05$). Hipotezde de belirtildiği gibi online kampanyaları desteklemenin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Tablo 11: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online Kampanyalara Destek Düzeyi

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Online kampanyalara destek düzeyi			X ²	p
		Sadece imzacı	İmzacı ve kampanya yaratıcısı	Destek vermiyorum		
Evet	n	34	23	4	36,47	0,01*
	%	22,2%	63,9%	7,8%		
Hayır	n	83	11	35		
	%	54,2%	30,6%	68,6%		
Kararsızım	n	36	2	12		
	%	23,5%	5,6%	23,5%		

Katılımcıların online kampanyalara destek düzeylerine göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada online kampanyalara imzacı ve kampanya yaratıcısı olarak destek veren katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, online kampanyalara destek vermeyen ve sadece imzacı olarak destek veren katılımcıların ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları görülmüştür ($X^2=36,47$, $p=0,01$, $p<0,05$). Online kampanyalara destek düzeylerinin bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Literatür taramasında dijital aktivim türleri içerisinde yer alan; site oluşturma, imza kampanyalarına destek verme durumları, anket sonuçları ile anlamlı bir ilişki sağlamıştır. Bireylerin kendilerini aktivist olarak tanımlamaları sanal platformlar üzerindeki hareketleriyle eş değerdir. Hipotezde de belirtildiği gibi; online imza kampanyalarına katılım ile kendilerini aktivist olarak tanımlama arasında anlamlı bir fark vardır”.

Tablo 12: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online Kampanyalara Destek Düzeyi

Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama		Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme			X ²	p
		Evet	Hayır	Kararsızım		
Evet	n	48	4	9	31,25	0,01*
	%	43,2%	6,7%	13,0%		
Hayır	n	45	41	43		
	%	40,5%	68,3%	62,3%		
Kararsızım	n	18	15	17		
	%	16,2%	25,0%	24,6%		

Katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumlarına göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada online kampanyaların etkili olduğunu düşünen katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, online kampanyaların etkili olduğunu düşünmeyen ve kararsız olan katılımcılar ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları görülmüştür ($X^2=31,25$, $p=0,01$, $p<0,05$). Kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumunun kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Anket verileri online kampanyaların etkili olup olmadığını düşünen bireyler ve hareketli ile anlamlı ve tutarlı bir ilişki karşımıza çıkarmaktadır.

Tablo 13: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Desteklenen Online Kampanyaların Başarıya Ulaşım Ulaşmadığını Takip Etme

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Desteklediğiniz online kampanyaların başarıya ulaşım ulaşmadığını takip etme		X ²	p
		Evet	Hayır		
Evet	n	50	11	26,25	0,01*
	%	37,9%	10,2%		
Hayır	n	61	68		
	%	46,2%	63,0%		
Kararsızım	n	21	29		
	%	15,9%	26,9%		

Katılımcıların destekledikleri online kampanyaların başarıya ulaşım durumlarına göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada destekledikleri online kampanyaların başarıya ulaşım durumunu takip eden katılımcıların daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, destekledikleri online kampanyaların başarıya ulaşım durumlarını takip etmeyen katılımcılar ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları veya kararsız olduğu görülmüştür ($X^2=26,25$, $p=0,01$, $p<0,05$). Desteklenen online kampanyaların başarıya ulaşım ulaşmadığını takip etme durumunun bireyin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Hipotezde de belirtildiği gibi; online imza kampanyalarına katılım oranı ile sanal ortamda yürütülen aktivist faaliyetlerin amacına ulaşım ulaşmadığını takip eden bireylerin kendilerini daha yüksek oranda dijital aktivist olarak gördükleri karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 14: Kendini Dijital Aktivist Olarak Tanımlama ve Online platformlarda en son hangi kampanyaya destek verildi

Kendini dijital aktivist olarak tanımlama		Online platformlarda en son hangi kampanyaya destek verildi						X	R
		Çocuk istismarı	Diğer sosyal konular	Hayvan hakları	Öne çıkan ve haklı olduğunu düşündüğüm konular	Destek verdim ama konuyu hatırlamıyorum	Destek vermedim		
Evet	ƒ	3	38	6	3	9	2	42,77	0,01*
	%	11,1%	43,2%	28,6%	25,0%	13,8%	7,4%		
Hayır	ƒ	15	42	12	6	32	22		
	%	55,6%	47,7%	57,1%	50,0%	49,2%	81,5%		
Kararsızım	ƒ	9	8	3	3	24	3		
	%	33,3%	9,1%	14,3%	25,0%	36,9%	11,1%		

Katılımcıların destekledikleri online kampanyaların konularına göre kendilerini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarının farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada destekledikleri online kampanya türleri çocuk istismarı ve hatırlamadıkları konularda destek veren katılımcıların daha düşük oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, diğer konularda online kampanyaların destekleyen katılımcılar ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımladıkları görülmüştür ($X^2=42,77$, $p=0,01$, $p<0,05$). Destekledikleri online kampanyaların konularına göre kendisini dijital aktivist olarak tanımlama üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Hipotezde de belirtildiği gibi; Toplumun ilgilendiren olaylar karşısında internet ve online iletişim kanalları (sosyal medya, whatsapp vb.) etkin bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde yer verilen gerek yurt içi gerekse yurtdışındaki sanal eylem örnekleri bireyleri bir araya getirerek toplumsal mücadelelerde birlik olup güç unsuru yaratmaktadır.

Anket araştırmasında da destek verilen konuların farklılığı bu birlikteliği gözler önüne sermektedir. Ancak anketteki katılımcıların eylem verdikleri konuları hatırlamaları ve süreci takip -etmeleri ile kendilerini dijital aktivist olarak tanımlamaları arasında anlamlı bir ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 15: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Cinsiyet

Online kampanyalara destek verme durumu		Cinsiyet		X	p
		Erkek	Kadın		
Evet	n	66	123	4,76	0,03*
	%	71,0%	83,7%		
Hayır	n	27	24		
	%	29,0%	16,3%		

Katılımcıların online kampanyaları destekleme durumlarının cinsiyetlerine göre farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde online kampanyaları destekledikleri görülmüştür ($X^2=4,76$, $p=0,03$, $p<0,05$). Online kampanyaları destekleme durumlarının cinsiyetlerine göre farklı olduğu görülmektedir. Dijital aktivim platformlarını kullanma düzeyleri ile bireylerin kendilerini (sanal) aktivist olarak değerlendirmesinde demografik faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Tablo 16: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Medeni Durumu

Online kampanyalara destek verme durumu		Medeni durumu		X ²	p
		Evli	Bekar		
Evet	n	72	117	0,16	0,69
	%	77,4%	79,6%		
Hayır	n	21	30		
	%	22,6%	20,4%		

Katılımcıların online kampanyaları destekleme durumlarının medeni durumlarına göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada bekar ve evli olan katılımcıların online kampanyaları destekleme oranlarının benzer olduğu görülmüştür ($X^2=0,16$, $p=0,69$, $p>0,05$). Online kampanyaları destekleme durumlarının medeni duruma göre farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 17: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Yaş

Online kampanyalara destek verme durumu		Yaş			X ²	p
		18-30 yaş	31-40 yaş	41 ve üzeri		
Evet	n	96	51	42	1,71	0,43
	%	82,1%	77,3%	73,7%		
Hayır	n	21	15	15		
	%	17,9%	22,7%	26,3%		

Katılımcıların online kampanyaları destekleme durumlarının yaşlarına göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada 18-30, 31-40 ve 41 yaş üzerinde olan katılımcıların online kampanyaları destekleme oranlarının benzer olduğu görülmüştür ($X^2=1,71$, $p=0,43$, $p>0,05$). Online kampanyaları destekleme durumlarının katılımcıların yaşlarına göre farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 18: Online Kampanyalara Destek Verme Durumu ve Eğitim Düzeyi

Online kampanyalara destek verme durumu		Eğitim Düzeyi			X ²	p
		Lise ve altı	Lisans	Lisansüstü		
Evet	n	21	99	69	3,26	0,20
	%	77,8%	75,0%	85,2%		
Hayır	n	6	33	12		
	%	22,2%	25,0%	14,8%		

Katılımcıların online kampanyaları destekleme durumlarının eğitim düzeylerine göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada lise ve altı düzeyde, lisans ve lisans üstü düzeyde eğitime sahip olan katılımcıların online kampanyaları destekleme oranlarının benzer olduğu görülmüştür ($X^2=3,26$, $p=0,20$, $p>0,05$).

Demografik özelliklerin online kampanyalara destek verme durumu üzerinde büyük oranda ayrıştırıcı bir fark görülmemektedir. Sanal eylemlerin bir mesele karşısında birleştirici etkisi rakamlarda da ortaya koyulmuştur denilebilir.

Tablo 19: Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumu ve cinsiyet

Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme		Cinsiyet		X ²	p
		Erkek	Kadın		
Evet	n	45	66	0,51	0,77
	%	48,4%	44,9%		
Hayır	n	21	39		
	%	22,6%	26,5%		
Kararsızım	n	27	42		
	%	29,0%	28,6%		

Katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumlarının cinsiyetlerine göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada kadın ve erkek katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme oranlarının farklı düzeylerde görülmüştür ($X^2=0,51$, $p=0,77$, $p>0,05$).

Tablo 20: Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme Durumu ve Medeni durumu

Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme		Medeni durumu		X ²	p
		Evli	Bekâr		
Evet	n	48	63	2,94	0,23
	%	51,6%	42,9%		
Hayır	n	18	42		
	%	19,4%	28,6%		
Kararsızım	n	27	42		
	%	29,0%	28,6%		

Katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumlarının medeni durumlarına göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada evli ve bekâr olan katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme oranlarının farklı düzeylerde görülmüştür ($X^2=2,94$, $p=0,23$, $p>0,05$).

Tablo 21: Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme Durumu ve Yaş

Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme		Yaş			X ²	p
		18-30 yaş	31-40 yaş	41 ve üzeri		
Evet	̅	48	33	30	12,24	0,02*
	%	41,0%	50,0%	52,6%		
Hayır	̅	39	15	6		
	%	33,3%	22,7%	10,5%		
Kararsızım	̅	30	18	21		
	%	25,6%	27,3%	36,8%		

Katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumlarının yaşlarına göre farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada 18-30 yaş arasında olan katılımcıların online kampanyaların daha düşük düzeyde etkili olduğunu düşündüğü, 41 yaş ve üzerindeki katılımcıların ise daha düşük oranlarda kampanyaların etkisiz olduğu görülmüştür ($X^2=12,24$, $p=0,02$, $p<0,05$).

Tablo 22: Online Kampanyaların Etkili Olduğunu Düşünme Durumu ve Eğitim

Online kampanyaların etkili olduğunu düşünme		Eğitim Düzeyi			X ²	p
		Lise ve altı	Lisans	Lisansüstü		
Evet	̅	15	72	24	30,08	0,01*
	%	55,6%	54,5%	29,6%		
Hayır	̅	0	30	30		
	%	0,0%	22,7%	37,0%		
Kararsızım	̅	12	30	27		
	%	44,4%	22,7%	33,3%		

Katılımcıların online kampanyaların etkili olduğunu düşünme durumlarının eğitim düzeylerine göre farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada lisans üstü düzeyde eğitime sahip olan katılımcıların online kampanyaların daha düşük düzeyde etkili olduğunu düşündüğü, lise ve altı ile lisans düzeyindeki katılımcıların ise daha düşük oranlarda kampanyaların etkisiz

olduğu görülmüştür ($X^2=30,08$, $p=0,01$, $p<0,05$). Yılmaz, Dündar & Oskay'ın araştırmasında sadece lisans seviyesindeki yaş grubu aralığı incelenirken bu araştırmada farklı yaş grubunun online eylemleri değerlendirilerek bir sonuca varmak hedeflenmiştir.

Tablo 23: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Cinsiyet

Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeyleri		Cinsiyet		X^2	p.
		Erkek	Kadın		
Sadece Sosyal medya üzerinden	n	58	89	0,08	0,78
	%	62,4%	60,5%		
Sosyal medya ve online imza siteleri	n	35	58		
	%	37,6%	39,5%		

Katılımcıların dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin cinsiyete göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada kadın ve erkek olan katılımcıların online kampanyalara benzer düzeylerde sadece sosyal medya ve online imza sitelerin katıldığı görülmüştür ($X^2=0,08$, $p=0,78$, $p>0,05$). Bu veriler bir kez daha online kampanyaları kullanma ve destek düzeylerinin cinsiyetten bağımsız olduğunu ortaya koymaktadır çünkü her iki grup için de benzer veriler elde edilmiştir.

Tablo 24: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Medeni Hal

Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeyleri		Medeni durumu		X^2	p.
		Evli	Bekâr		
Sadece Sosyal medya üzerinden	n	60	87	0,69	0,41
	%	64,5%	59,2%		
Sosyal medya ve online imza siteleri	n	33	60		
	%	35,5%	40,8%		

Katılımcıların dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin medeni duruma göre farklı düzeylerde olmadığı görülmektedir. Çalışmada evli ve bekar olan katılımcıların online kampanyalara benzer düzeylerde sadece sosyal medya ve online imza sitelerin katıldığı görülmüştür ($X^2=0,69$, $p=0,41$, $p>0,05$). Aynı şekilde bu veriler bir kez daha online kampanyaları kullanma ve destek düzeylerinin medeni durumdan bağımsız olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 25: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Yaş

Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeyleri		Yaş			X ²	p
		18-30 yaş	31-40 yaş	41 ve üzeri		
Sadece Sosyal medya üzerinden	n	63	39	45	10,98	0,01*
	%	53,8%	59,1%	78,9%		
Sosyal medya ve online imza siteleri	n	54	27	12		
	%	46,2%	40,9%	21,1%		

Katılımcıların dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin yaşlarına göre farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Çalışmada 41 yaş ve üzerinde olan katılımcıların online kampanyalarını daha yüksek sosyal medya üzerinden ve daha düşük oranda online imza siteleri üzerinden katıldığı görülmüştür ($X^2=10,98$, $p=0,01$, $p<0,05$).

Tablo 26: Dijital Aktivizm Platformlarını Kullanma Düzeyleri ve Eğitim

Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeyleri		Eğitim Düzeyi			X ²	p
		Lise ve altı	Lisans	Lisansüstü		
Sadece Sosyal medya üzerinden	n	18	96	33	21,90	0,01
	%	66,7%	72,7%	40,7%		
Sosyal medya ve online imza siteleri	n	9	36	48		
	%	33,3%	27,3%	59,3%		

Katılımcıların dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklı olduğu görülmektedir. Çalışmada lisans düzeyinde olan katılımcıların online kampanyalarını daha yüksek sosyal medya üzerinden ve lisans üstü düzeydeki katılımcıların ise daha yüksek oranda online imza siteleri üzerinden katıldığı görülmüştür ($X^2=21,90$, $p=0,01$, $p<0,05$).

Verileri genel olarak değerlendirdiğimizde; online kampanyaları desteklemenin bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarını etkilediği; online kampanyalara destek veren kişilerin daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, online kampanyalara destek vermeyen bireylerin ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları görülmüştür.

Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin bireylerin kendisini dijital aktivist olarak tanımlama durumlarına etki etmediği tespit edilirken, online kampanyalara imzacı ve kampanya yaratıcısı olarak destek veren bireylerin daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları, online kampanyalara destek vermeyen ve sadece imzacı olarak destek veren bireylerin ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları görülmüştür.

Kendini aktivist olan tanımlayan kişiler online kampanyaların daha yüksek düzeylerde etkili olduğunu düşünmektedirler. Çalışmada destekledikleri online kampanyaların başarıya ulaşma durumunu takip eden bireylerin daha yüksek oranda kendilerini dijital aktivist olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca destekledikleri online kampanyaların başarıya ulaşma durumlarını takip etmeyen bireyler ise kendilerini daha yüksek oranda aktivist olarak tanımlamadıkları veya konu hakkında kararsız olduğu görülmüştür.

Öte yandan çalışmaya dâhil olan bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum gibi demografik özelliklerinin kendilerini aktivist olarak tanımlama düzeyleri üzerinde fark yaratan değişkenler olduğu, ayrıca bireylerin aktivist kampanyalara destek düzeyi, kampanyaların başarılı olma durumları, destekleme şekilleri gibi konularda da etkili oldukları tespit edilmiştir.

12.2. SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE YAPILAN BİREBİR GÖRÜŞME SONUÇLARININ ANKET VERİLERİ VE İLE ÇAPRAZ DEĞERLENDİRİLMESİ

Birebir görüşme yapılan derneklerden biri olan PATİKA kurucu temsilcisi kendisini ve diğer kurucu üyeleri saha gönüllüsü olarak tanımlayarak; dijital ortamlar aracılığıyla paylaşılan vakaların insanların daha çabuk dikkatlerini çektiğini, bu mecralarda seslerini daha iyi duyurduklarını ve bu platformların büyük bir öneme sahip olduklarını dile getirmektedir. Anket araştırmasında ve literatür taramasında da ortaya koyulduğu gibi günümüzde toplumları ilgilendiren olaylar karşısında internet ve online iletişim kanalları (sosyal medya, Whatsapp vb.) daha etkin bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanal mecralarda farkındalık yaratmak ve bir olaya destek sağlamak amacıyla düzenlenen eylemlerde en çok imza kampanyalarının etkili olduğunu ifade eden dernek, kendilerini çok fazla dijital aktivist olarak nitelendirmeseler de sosyal mecra araçlarından yararlanarak kitleleri düzenledikleri etkinliklere davet ediyorlar;

“Instagram üzerinden hashtagler aracılığıyla insanları etkinliklerimize katılmaları çağrıda bulunuyoruz. Mamanızı alın gelin!” Sosyal medya aracılığıyla yapılan eylemler ile imza kampanyalarına katılım arasındaki anlamlı ilişki bu yorumla da sağlanmaktadır.

Yeni medya araçlarından önceki dönem değerlendirildiğinde; kendilerinin yine yardımda bulduklarını ancak çalışmalarından kimsenin haberlerinin olmadığını ve gerekli yardımı alamadıklarını dile getirmektedir. Sosyal medya araçlarını destek ve yardım almak adına önemli bir araç olarak görürlerken aynı zamanda insanların kendilerini özellikle Beykoz Ormanlarındaki hayvanlara yardım eden dernek olarak öğrendikten sonra bu alanlara bırakılan hayvanların artışından ve Belediye yerine sadece kendilerine çağrıda bulunulmasından dolayı da şikâyetçiler. Çalışmanın birinci bölümünde de aktarıldığı gibi yeni medya sayesinde ortaya çıkan iletişim kanallarının eskiye oranla iletişim gücünü

kolaylaştırdığı ve insanları toplumsal hareketlere teşvik ettiği ortaya koyulmaktadır.

Dijital araçların farkındalık yaratmak adına çok önemli platformlar olduklarını yineleyerek kitlelere erişimin ciddi oranda arttığını dile getirmektedirler. Ancak sokak hareketleri ile sanal eylemlerin birleşince daha etkili olacağını ve fark yaratıcılığını belirtmektedirler.

Sosyal medya araçlarını kendi aralarında da değerlendiren dernek; günümüzde sürekli evrim geçirerek gelişen araçlarda artık Instagram'ın daha popüler olduğunu aktarmıştır. Kendi dernekleri adına gerçekleştirdikleri günlük olayların özetini anlatıp, fotoğraflarını bu mecra sayesinde paylaştıklarını belirtmektedirler.

Bununla beraber kendilerine sadece sanalda destek veren bireyleri sokakta gerçekleştirdikleri etkinliklerine de katılmaya davet etmektedirler; *“bizimle bir kez hayvanları beslemeye gelin ne demek istediğimizi anlayacaksınız. Çünkü yazarak, çizerek, fotoğraf paylaşarak yarısının yarısı bile anlaşılıyor. Bir gelen ikinciye zaten gelmiyor çok yoruluyor. Devam eden çok nadir insanlar oluyor. Ancak biz yolumuza devam ediyoruz.”* Sözleri ile mücadelelerini sürdürmektedirler. Derneğin bu yorumu anket verilerinde de çıkarımı yapılan “Online imza kampanyalarına katılım oranı ile sanal ortamda yürütülen aktivist faaliyetlerin amacına ulaşım ulaşmadığını takip eden bireylerin kendilerini daha yüksek oranda dijital aktivist olarak gördükleri karşımıza çıkmaktadır,” yorumunu destekler niteliktedir.

Dijital platformları eyleme geçmek ve bir araya gelmek için bir araç olarak gören Kuyruklu Dernek Empati; bu araçlar sayesinde kitleler ile buluşarak aktivizmi gerçekleştirebileceklerine inanmaktadırlar. Bu mecralarda bir araya gelmeyi hedefledikleri kişiler ise – kendi derneklerinin de amacına hitap etmesi açısından- “toplumun farklı kesimlerindeki insanlarla, empati kurabilme yeteneğinin geliştirilmesine katkı sağlayabilecek kişiler.

Sosyal medya araçlarını derneklerinin sürdürülebilmesi adına büyük önem taşıdığını dile getiren dernek, dijital platformları bağış ve destek sağlamak adına önemli bir araç olarak da görmektedirler.

Bu yorum yine anket verileri ile eşleşmektedir, toplumu ilgilendiren olaylar karşısında internet ve online iletişim kanalları (sosyal medya, whatsapp vb.) daha etkin bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır

Dijital araçlar sayesinde toplumun birçok kesimine ulaşıldığını belirterek sanalın olumlu katkılarını dile getirirken dijital iletişimin aynı zamanda “bilgi kirliliği yarattığı” görüşleriyle de olumsuz özelliklerini de belirtmektedirler. Bu görüş literatür taramasında da belirtildiği gibi aktivist eylemlere eleştirel bakış açısı içerisinde değerlendirilmektedir.

Toplumsal fayda ve farkındalık yaratmak adına “Empati” de sokak ile dijital mecraların birleşmesi gerektiğini, birbirlerini tamamladıklarını aktarmaktadırlar. Sanal mecraların toplumdaki olaylara katkı sağlamak adına tabiri caizse insanları eyleme geçirecek adımın fitilinin ateşlendiği yer olarak görmektedirler. Daha doğrusu eylem fikrinde ilk adımı atılacak bir alan. Bu çıkarım çalışmanın ilk bölümünde bazı kuramcı ve teorisyenlerin belirttikleri gibi “sanal uzam ile kent uzamının birleşmesi gerektiği” görüşünü destekler niteliktedir.

Dijital platformlar aracılığıyla toplumsal meselelere katkıda bulunan bireyleri; tweet atan, post paylaşan, beğenen ve benzeri eylemlerde bulunanları, dijital bir aktivist olarak değerlendirmekteler. *“Eylemin küçük bir parçası olsa bile bir araya gelindiğinde etki büyüyecektir.”*

Anket araştırmasının sonuçları arasında yer alan; “Aktivist eylemlere destek verme ile sosyal ağlarda paylaşma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır”, hipotezi dernek temsilcilerinin yorumlarıyla da savunulmuştur. Kendilerini de sanal mecraları aktif kullanan dijital birer eylemci olarak tanımlayan dernek bu mecralara önem verirken kendi faaliyetleri adına paylaştıkları fotoğraf, video ve benzeri içerikleri duygusal olarak bireylere zarar vermeden seçerek -yayınladıklarını aktarmaktadırlar. Aslında burada ki yorumla dijitalin filtrelemeden aktarım yapılabilir olma özelliği yinelenerek hassas olan noktalar yine gölgelenmiştir.

Buradaki hassas nokta dijital kanalların olumsuz olabilecek bir yönüne de dikkat çekmekte; filtrelemeden paylaşılan bazı içeriklerin bireylerde travma yaratabileceği? Bu konu farklı bir araştırmanın teması olarak ayrıca incelenebilir.

Dijitale önem veren dernek sanal mecraları sonuç odaklı değerlendirdiğinde; *“Sosyal medyadan küçük fakat sürekliliği olan bir bağış gelmekte; eylem odaklı bir araya gelmek ve özellikle bilgi alışverişinde bulunmak adına sonuç sağlamakta,”* yorumunda bulunarak bir kez daha sanal eylemciliğin var olduğunu ve önemi yinelemektedir.

Yurtiçinde ve yurtdışında 0 – 12 yaş arasındaki çocuklara yardımda bulunmayı amaç haline getiren Büyüdüm Çocuk Oldum Platformu'nun oluşum hikayesi ise ismi ile özdeşleştirilmiş; *“Ben büyüssem de içimde hep bir çocuk var. Benim alt yapım da bu var; romantiklik, duygusallık, bir çocuksuluk hep var ve ben çevremdeki insanlardan hep bunu bekledim; çocuk masumiyetinden oluşan insanlar benim yanıma gelsin. O yüzden ekibimin içerisinde cemaat, ideolojik tartışmalar, din, siyaset vs. olsun istemedim. Çocukların siyaseti, cemaati var mı? Yok. Biz de içimizdeki çocukla bu işi yapalım dedik. Çünkü çocuk masumdur.”*

Platformlarının genişlemesindeki ana temanın sosyal medya olduğunu belirtilen dernek. Kendilerini *“X ve Y kuşağı tarafından büyütülen bir oluşum olarak sosyal medyanın çocuğu olarak görmektedirler.”* Aslında bu yorumdan yola çıkarsak dijital mecraların ne denli etkili olduğu gözler önüne serilebilir. Özellikle teknoloji çağının içerisinde doğan yeni nesil için aktivist eylemlerin sanal mecralar üzerinden sağlanıyor olması şaşırtıcı olmayacaktır.

Sosyal mecralarda etkileşimin önemini vurgulayan dernek asıl meselenin online mecralarda aktif olunması gerektiğini savunmaktadır. Sosyal medya kanallarının da kendi içinde değerlendirildiği görüşmede sanal mecraların dönüşümü de ele alınmıştır. Derneğin kurucusu bu döngüyü kendi işleyişleriyle de bağdaştırarak şu sözleri ile aktarmaktadır; *“Sistem eskiden şu şekilde ilerlerdi; Instagram'da beğenirler, Twitter ile eleştirirler, Facebook'takiler para verirdi. Şimdi bu dönüştü Facebook'takiler geçiyor. Instagram'dakiler para veriyor. - Twitter'dakiler yine eleştiriyor. Şimdi şöyle bir algı oluştu; asıl para Youtube'da. İnsanların aktivistler ile iletişimlerine baktığımızda Instagram ve Youtube'un*

Twitter'ın bile üstüne çıktığını görebiliyoruz. Çünkü Facebook yaş ortalaması yüksek insanlara hitap etmeye başladı. Bundan dolayı öldü yani bizim 2 ay önce gördüğümüz viral 2 ay sonra Facebook'a düşüyor. Ama Instagram'da ve Youtube da çok hızlı, seri. Bunu görebiliyoruz özellikle Youtube çok ciddi bir atağa çıktı." Literatür taramasında da belirtildiği üzere teknolojik kaynaklardan beslenen dijitalin hızlı oranda dönüşümü sanal eylemci faaliyetler içinde değişim yaratarak sürekli yeni meskenler doğurmaktadır çıkarımında bulunabilir.

Sosyal medya kanallarının bile eylem ve destek bazlı faaliyetlerinin değişkenlik gösterdiği dönemde sanal mecralara dernek tarafından bir eleştiride "klavye mücahidi" yorumu ile gelmekte. Burada dernek kurucusu özellikle Twitter üzerinden yapılan bu durumu; *"Ekşi sözlük versiyon 2.0 yani aynı tayfa. Hep bir eleştiri ama ben bu insanların bir şey yaptıklarını da görmüyorum. Yardım konusunda hep bir bahaneleri var"* sözleri ile eleştirmektedir. Aslında araştırma kapsamında da dijital aktivizmin eleştirilen yanlarından biri de "slaktivizm" olarak açıklanmıştı. Ancak dijitalde yapılan bu eylemsiz hareketler bile bir aktivist kimliği barındırmakta yorumunda bulunabiliriz.

Kendi oluşum hikâyelerinin de bu döngüye bağlı olarak büyüdüğünü dile getiren derneğin Twitter üzerinde virale düşen düşük bütçeli videoları ile çok yüksek oranda bağış toplaması ve Instagram sayılarında ciddi oranda artış göstermesi dijitalin aktivist hareketlerde ne denli hızlı ve etkili bir mecra olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Hatta dernek bu sayede Afrika'da bir yetimhane bile kurmuş.

Platform aynı zamanda sanal eylemdeki faaliyetlerin başarılı olabilmesi için aktif olunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. *"Yani mesela ben şimdi Taksim'de yürüyüş yapacağım dediğimde 1000 kişinin gelmesini istiyorum. Sadece ünlü isimlerin katılımı ile tek seferde binlerce insanın bir araya geleceği eylemler değil."*

Sanal platformların daha çok olumlu katkıları olduğuna değinen platform sanalın hızlı ve etkileşiminin yüksek olduğu bir mecra olarak değerlendirirken; *"Eskiden toplumsal fayda sağlamak adına yaptığımız destekleri duyuramıyorduk. Ya da olumsuzlukları göstermiyorduk. Şimdi bir adam çıkıyor 3 saniyede video*

çekip paylaşıyor ve bütün Dünya duyuyor. En azından toplum tepki verebiliyor.” Bu görüş yine anket verilerinde belirtilen, toplumu ilgilendiren olaylar karşısında internet ve online iletişim kanalları (sosyal medya, whatsapp vb.) daha etkin bir mecra olarak karşımıza çıktığını kanıtlar niteliktedir.

Sokak hareketlerini daha çok konjonktüre, zamana ve coğrafyaya bağlayan dernek. Dijital ve sokak hareketlerinin bir arada olması gerektiğinin önemi vurgulayarak Güney Sudan’da meydana gelen Redcard Hareketini örnek olarak göstermektedir. Bu eylem sosyal medyadan başlayarak halk ayaklanmasına dönüşmüştür.

Eski ayaklanmalar ile yeni medya eylemlerini değerlendiren platform; “*Eskiden birisi bağırarak sokağa çıkar arkasından bir iki kişi daha gelir. Bir anda herkes toplanmaya başlar ve ayaklanma büyürdü bir bakardın İstanbul’da başlayıp Maraş’ta devam ediyor. Şimdi öyle değil. Instagram’dan herkes diyor ki ‘hadi sokağa çıkalım!’ Çıktık. Birlikte olmak zorundayız zaten bu hep beraber yapılmalı. Artık sokak hareketleri ve bu tarz oluşumlar garibanların yapabileceği oluşumlar değil. Biraz daha arkanızda bir destekçiye ihtiyacınız var. Bundan da hangi hareketteysen mualifine karşı en dik durabilen bir gücü kaşınıza alabiliyorsunuz.”*

Bu yorum literatür taramasında da belirtilen; “Toplumsal hareket kavramının dünyadaki teorisyenler tarafından eski ve yeni iletişim metotları ekseninde değerlendirilmesi başlığında Charles Tilly’in ortaya koyduğu “çekişmeli politika” modeliyle de örtüşmektedir.

Büyüdüm Çocuk Oldum Platformu da dijital platformlarda eylemde bulunan kişileri aktivist olarak görmektedir; bir paylaşımı beğenmek-beğenmemek, yeniden paylaşmak (re-tweet), yorumda bulunmak dahi tüm aktiviteleri eylemci olarak değerlendirmektedir.

Araştırmanın ana konusu olan; Dijital aktivitelerde eylemde bulunan insanlar gerçekten kendilerini aktivist olarak değerlendiriyorlar mı, sorusuna; “*Sosyal medya olmazsa ben derneği kapatırım. Sosyal medya sayesinde ayaktayız. Hayırseverler beğenip, yorum atıyor ardından ben daha çok görünüyorum. Daha çok göründükçe büyüyorum. Zaten sosyal medya olmazsa sen burada olmazdın.*

Yani tümü bir halka, etkileşim çerçevesi içerisinde artıyor her şey. Dijital platformlar olmasa Türkiye'deki derneklerin yüzde 40'ı yok olur. İnsanı yardım dernekleri (STK'lar) ve bu paylaşımlara katkı sağlayan herkes de – sosyal medya üzerindeki beğeniler dahi- aktivist'tir. Bizler de aktivistiz. Benim zaten olayım şu; benimle aynı fikirde olan eylemcileri topladım kurumuma ve platformumu kurdum. Bizim işimiz 0-12 yaş arası çocuk. Aktivistlik biraz da isyankârlıktır. Benim de isyanım çocuklara yapılan durumlardan mütevellit. Benimle aynı fikirde olan 2000 aktivist olarak biz Büyüdüm Çocuk oldum Platformuyuz”, olarak yanıtlamıştır. Buradan çıkarım ile dijitalde eylemde bulunan kişiler kendilerini eylemci olarak değerlendiriyor diyebiliriz. Ancak birkaç temsilcinin yorumu ile genel bir çıkarım da bulunmak yetersiz olacaktır.

Sosyal medyayı iş dünyasının ve sivil toplumun en önemli aracı haline geldiğini dile getiren HAYTAP temsilcisi; *“Örneğin, bir sanatçı iyi bilinen bir Youtube kanalının dikkatini çektiğinde şöhret olması an meselesi artık. Ya da bir ünlü kendi hesabında bir eylemi ya da bir durumu paylaştığında topluma yayılması ve geleneksel medyaya o olayın yansması daha hızlı ve etkili olabiliyor.*

Dolayısıyla dijital platformlar sivil toplum eylemleri için gerçekten etkili bir kanal. Business'in bile internetten yürütüldüğü günümüzde, eylemciler yeni medyada da neden aktivist olmasın? Burada önemli olan eylemin niteliği, dijital platformda doğru hedef kitlelere ulaşabilme ve doğru bir iletişim stratejisi... İşin bu yönü de aktivizmin bir parçası. Bunlar doğru oluşturulduğunda zaten olay sahaya da taşınıyor, saha aktivizmi de yapılıyor” görüşleri ile saha ile sanal harmanlayıp sosyal medyanın gücüne dikkat çekmiştir.

Dijital arenaların yalnızca sosyal medyadan ibaret olmadığını da dile getiren dernek whatsapp kanalının da aktivizmi yaymada, geliştirmede ve paylaşımda bulunmada önemli bir etki yarattığını belirtmektedir. *“Sorunlar paylaşılıyor, çözüm yollarına gidiliyor. Bu paylaşımlar da hepimiz için kolektif anlamda birbirimize katkı sağlamak amaçlı yapılıyor. Yani başarılarından haberdar oluyoruz diğer projeler için bir başarı öyküsü bizim için örnek teşkil edebiliyor veya bir sorun olduğu zaman birbirimize kısa yoldan yardımcı olmaya çalışıyoruz,”* yorumu ile işleyişi ve sanalın aktivist eylemleri desteklediğinin bir

kanıtı oluşturuyor diyebiliriz. Literatür taramasında da belirtildiği gibi Web 2.0'ın hayatlarımıza girmesi ile aktivist hareketlerin de mesken değiştirmesine neden olan sanal araçlar, günümüz eylemlerinde aktif olarak kullanılmasına olanak sağlamaktadır.

Sosyal medyayı; tanıtım, duyuru, kamuoyunu haberdar etme, bilgilendirme amaçlı kullandıklarını belirten dernek. Şeffaflığı ön planda tutmaktadır. Dijital mecraların; ekonomik, hızlı ve erişebilir olması yönüyle eylemci faaliyetlere oldukça olumlu katkı sağladığını dile getirmektedirler. Fakat dijital medyanın “nefret söylemini” de tetiklediğine olumsuz bir parantez de yer vermektedirler;

“Sosyal medya, karşıt eylemciler arasındaki bu uzlaşmamayı, çatışmayı bazı durumlarda körükleyebiliyor. Yani birbirine lekeleme, birbirine hakaret etme, suçlama eğilimleri sosyal medyada bir o kadar kolay hale gelebiliyor. Bu anlamda da tabii ki risk teşkil edebiliyor.”

İmza kampanyalarını da bu eyleme büyük katkı sağladığını dile getiren temsilci; *“Türkiye’de bir felaket olduğu zaman doğrudan bu sosyal medya da ışık hızında neredeyse yayılıyor. İnsanlar haberdar oluyor ve bu tabii ki kitlesel bir tepki yani şöyle “klavye şövalyeliği” deniliyor bu tip tepkilere ama en azından insanları düşünmeye sevk edebiliyor yani dur arkadaş ya bu memleket nereye gidiyor, insanlar neler yapıyor şeklinde hiç değilse insanlar kendi aralarında konuşuyor, kafa patlatıyor, düşünüyor, irdeliyor. Yani bu açıdan baktığımız zaman bir farkındalık, bir uyanma haline katkı sağlıyor bence sosyal medya ben öyle düşünüyorum. Örnek verecek olursam; siyah bir yavru köpeğin kolları bacakları kesilmiş bulundu, sonra öldü. Bunun üzerine çizimler yapıldı. Kampanyalar düzenlendi. Hayvan hakları konusunda aktivistler kadar duyarlı olmayan insanların bile tepkisini çekti. Yeter artık! Raddesine geldi insanlar. Düşünsene, ne kadar büyük bir etkiye sahip, ne kadar yaygın bir etkiye sahip sosyal medya? Bu yorumu ile HAYTAP, Büyüdüm Çocuk Oldum Platformu’nun eleştirel açı ile baktığı “klavye şövalyeliğini dahi sanal eylemlerin bilinirliğine katkı sağladığı için önemsemektedir. Aktivist eylemlere destek verme ile sosyal ağlarda paylaşma düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bu eylemler vasıtasıyla saptanmıştır.*

Sokak hareketleri ile dijital eylemin birleşmesi gerektiğinin önemini vurgulayan üye; dijital platformların geniş kitlelere daha kısa bir zamanda ve daha ekonomik bir şekilde erişim olanağı sağlanmasını sokak hareketlerine kıyasla yükseltmekte. Sokak hareketlerinin geleneksel medyada dahi yanlış bulması zor iken yeni medyada tek bir kişiyle bile büyüyebilmesini yadsınamaz bir güç olarak değerlendirilmekte.

Dijitali sadece sosyal medya ile kısıtlanmaması gerektiğini savunan dernek gönüllüsü artık günümüzde internet olmadan iş dahi yapılamayacağını altını çizerek; *“Sokak hareketine dönüşmüş bir eylem de yani fiziksel ortamda gerçekleşen bir eylemin de aslında temelinde-tabanında-başlangıç noktasında internet var, çok net.”* Yorumunda bulunmaktadır.

Literatür taramasında bahsedilen “Zuckerberg Galaksi teorisi” ile de bu eylemlerin fitilinin sanalda ateşlendiği belirtilebilir; *“Merkeziyetçi iktidar ilişkilerinin yerini rizomatik köklerden yükselen iktidarın tümüyle hâkim olamadığı çok merkezli Zukerberg Galaksisi almaktadır* (Kocabaş, Çetin, 2015)”.
“Aslında sokak eylemleri ile dijital eylemler artık günümüzde bir bütün olarak ilerliyor. Yani bir sokak eylemi zaten yapılmadan önce internet ortamında haberleşme; program, plan, paylaşım vs. zaten dijital ortamda yapılıyor, şekli belirleniyor. Ya da en basitinden sokakta yapılacak eylemle ilgili basın bülteni hazırlıyorsun. İlgili medya kanallarına, muhabirlere, birtakım geleneksel medya mercilerine göndermek istiyorsun basın bültenini. Bunu yaparken bile interneti - kullanıyorsun. E- posta üzerinden yapıyorsun. Kalkıp elden kâğıt vermiyorsun kimseye. Dolayısıyla zaten dijital medya ve sokaklar ister istemez birleşiyor, tabii ki birleşecek, bu çok doğal.” Yani sosyal medya sayesinde toplumsal olaylar en ücra köşelere kadar yayılabiliyor. Özellikle olumsuz haberler bu anlamda çok etkili. Bir anda tamamen olumsuzlukların giderilemeyeceğinin altı çizilse de insanların olumsuzluklar karşısında gıdım gıdım bilinçlenmeye başladığını belirtmektedirler.

HAYTAP Derneği'nin üyesi de şahsi olarak dijital platformlardaki hareketliliği şu sözleri ile yorumlamakta; *“Toplumsal herhangi bir konuda duyarlı olan ve duyarlı olduğu konuda elinden geldiğince bir şeyler yapmaya*

çalışan ki burada örneğin kendi sosyal medya kanalında ufak bir bilgi paylaşımında bulunması -

bile bence bir katkıdır. Kendi hedef kitlelerine yayabilmesi, anlatabilmesi yani bu da aktivist bir ruh demektir bence. Eylemsel bir tutumdur çünkü ve evet buradan da yola çıkarak ben kendimi aktivist/dijital bir aktivist olarak değerlendiriyorum. Hem de çok net ben bir sosyal medya bağımlısı olarak tanımlayabilirim kendimi net bir şekilde. Dolayısıyla benim aktivizimim de son yıllarda ağırlıklı olarak aslında sosyal medya üzerinden dönüyor.”

Kendilerini böcek türleri arasında en senkronize şekilde çalışan ateş böceği ile özdeşleştirip, karanlık kalan alanları; eğitimden yoksun dezavantajlı çocuklar, sokak hayvanlarının yaşadığı sıkıntılar ve benzeri problemlere ışık olmak amacıyla bu ismi aldıklarını belirten Ateş Böceği Derneği; *“Beraber olmak ile birlikte olmak aynı şey değil, herkes beraber, yan yana olabilir ama birlikte olmak çok başka bir boyut. Biz biraz daha toplumun birlikte olması için çaba gösteriyoruz.”* Sözleri ile toplumsal mücadeleler için giriştikleri bu yardım yolunda dijital eylemleri büyük oranda önemsedikleri saptanmıştır.

Dernek üyelerinin çoğunluğunun gençlerden oluştuğunu belirten dernek, çalışmalarının çoğunluğunun dijital mecralar aracılığıyla yürüttüklerini ifade etmekte. Bu görüş günümüzde dijital arenaların yardım için kaçınılmaz olduğunun bir boyutu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Artık Z kuşağının yer aldığı toplumda dijital dünyayı etkin ve aktif kullanmanın altını çizerek; *“Yeni dönemde tamamen konveksiyonel reklamdan ziyade dijital -dünyada çok daha fazla yatırım ve çalışma yürütülüyor. Bu sebepte biz de tüm çalışmalarımızı dijital ile yürütüyoruz. Artık sosyal medyada insanlar çok kısa sürede bir kamuoyu oluşturabiliyor,”* yorumu ile dijitalin toplum üzerindeki yaptırıcı etkisinin ne denli ciddi önem sergilediğini ortaya koymaktadır.

Sosyal medyanın aynı zamanda halkın bilinçlenmesi için önemli araçlardan biri olduğunu belirten dernek kurucu üyesi imza kampanyalarının bireylerin bir araya gelmesinde, ortak çalışmalar yürütmesinde hızlı ve verimli bir oluşum olduğunu düşünmekte. Online imza kampanyalarına katılım ile kendilerini

aktivist olarak tanımlama arasında anlamlı bir fark olduğu hipotezi de bu ifade ile güçlenmiştir.

Eski eylemler ile günümüz modern çağındaki eylemler değerlendirildiğinde; *“Eski usul kâğıtlara imzalarla halka ulaşma noktası gerçekten çok yorucu ve zor bir süreç diye düşünüyorum. Belki 5000 kişiden imza toplamak tek tek inanılmaz zor bir süreçken şu an dijital dünya sayesinde insanlar imza kampanyalarında milyonlara çok daha rahat bir şekilde ulaşabiliyorlar. Hiç bilinmeyen bir ilin hiç bilinmeyen bir ilçesinde hiç bilinmeyen bir kişi çok rahatlıkla tüm dünya da -kamuoyu oluşturarak bir başarıya ulaşabiliyor.”* Bu yorumla literatür taramasında ayrıntılı olarak bahsedilen ve Marshall McLuhan’ın ortaya çıkardığı Gutenberg Galaksisinin hâkim olduğu yazılı kültürün ürettiği merkezîyetçi iktidar ilişkilerinin yerini Zuckerberg Galaksisi’nin aldığı kanıtlar niteliktedir.

Sosyal mecraların olumlu yanları değerlendirilirken, bu araçlar sayesinde aylarca uğraşılması gereken konunun belki günler içinde çözüme ulaşması ve sonuç elde etmesi ile dijital araçların hızlı ve verimli yönü ön plana çıkmaktadır. Toplumsal fayda sağlamak amacıyla sokak hareketli ile dijital mecralarda yapılan eylemler değerlendirildiğinde yapılan çalışmanın bu noktada ayrışmayı sağlayacağı görüşündeler.

Ancak bu ekseninde dijital mecralar; *“Belki internet üzerinden sonuç sağlanabilecek bir kampanya veya proje varsa bunu sadece internet üzerinden yürüterek sonuç elde edebiliriz fakat bazı noktalarda sokakta yapılan çalışmalar insanlara çok daha rahat etki ediyor. Yani bunun iletişimden kaynaklanan bir durum olduğunu düşünüyorum. Skype da yapılan toplantılar hiçbir zaman gerçekte yüz yüze yapılan toplantıların yerini tutmaz. Dijital dünyada vereceğimiz hissiyat insanlara geçireceğimiz duygu hiçbir zaman gerçekteki kadar önemli olmaz gerçekte ki kadar doğru bir şekilde karşı tarafa aktaramayız bunu. O açıdan ben buna biraz daha geleneksel yaklaşıyorum. Sokakta insanlarla çok daha hızlı ve doğru iletişim kurabiliriz diye düşünüyorum. Sosyal medya da bu çok iyi anlaşılabilir”* yorumu ile sanal platformların bireylerde yüz yüze anlaşılabilir hissiyata ket vurması ile eleştirilmiştir. Aynı zamanda sosyal

medya araçlarını kötüye kullanan kesimin varlığından da söz edilerek; yapılan çalışmalar ya da herhangi bir olumlu katkıyı sırf provoke etmek amacıyla oluşturulan sitelerin bireylere verdiği psikolojik rahatsızlığın da altı çizilmiştir.

Araştırmanın literatür taramasındaki başlıkta daha çok aktarıldığı ve birebir görüşme yapılan diğer dernek üyelerinin de belirttiği gibi Ateş Böceği’de bireylerin sosyal medya üzerinde yaptıkları slaktivist eylemleri eleştirmiştir.

“Gerçek bir aktivistin, gönüllünün veyahut sivil toplum için fayda sağlamaya çalışan bir bireyin o konu üzerinde gerçekten çalışma yapması gerekiyor. Bu sadece sosyal medyadan paylaşıp duyar kasmaktan ibaret değil. Burada sosyal medya araçlarını kullanan kişilerin ilgili mecrayı profesyonel olarak kullanıp, kullanmadıklarına bakmak lazım. Önemli olan şey bu. Ben en azından şuan ki dönemde aktivist olarak sayılabileceklerini düşünmüyorum. Fayda sağlıyorlar mı? Kesinlikle sağlıyorlar. Fakat sadece sosyal medyadan paylaşım, post yapmakla çözüm bulunabileceğini düşünmüyorum. Bu konuda ekstra çalışma yapmaları gerektiğini düşünüyorum.”

Bu konuda dernek tarafından eleştirilen boyut Dr. Özgür Uçkan tarafından ortaya koyulan “dijital fanus” etkisi ile özdeşleştirilebilir. Sadece dijitalde yapılan eylemler ya da sadece sokak hareketleri ile aktivist olunamayacağını düşünen dernek üyesi; *“Bir aktivist ulaşabileceği her noktada toplumu erişebilmeli her noktada da topluma değer katabilmek istiyorsa her alanı tek tek kullanması gerekiyor.”* Görüşü ile mecraları birleştirmiştir.

Toparlamasak gerekirse, sosyal medyayı olabildiğince etkin ve aktif kullanmaya çalışan dernek; *“dijital dünyadaki kimliklerini sosyal medya”* olarak açıklamaktalar. Bu kanallar aracılığıyla yapılan çalışmaları sonuç odaklı bir dönüş sağladığını dile getirmekteler.

Sivil Toplum Örgütleri ile (STK) yapılan birebir görüşme sonucunda “dijital mecralarda eylemde bulunan temsilcilerin kendilerini aktivist olarak tanımladıkları, bu kanallar aracılığıyla eylemde bulunan bireylerin ise görüşülen STK’lar tarafından eylemci olarak değerlendirildikleri görüşüne varılabilmektedir.

Dijital platformları ve bu mecraların oluşturduğu sosyal medya araçlarını herhangi bir eylemin başlangıç noktasında; doğru hedef kitlelere ulaşabilme ve doğru bir iletişim stratejisi oluşturulabilme yolunda önemli bir mecra olarak görmekteler. Literatür taramasında da görüldüğü gibi sanal platformların; ekonomik, hızlı ve kolay erişilebilir olması birebir görüşme yapılan STK'lar tarafından da dile getirilerek eylemci faaliyetlere oldukça olumlu katkı sağladığı çıkarımına varılmıştır. Genellikle sanal mecraların ve sanal mecralar aracılığıyla yürütülen eylemlerin olumlu etkilerinden bahseden dernek üyeleri; toplumsal meselelerin sosyal medya sayesinde ışık hızında yayılmasıyla kitleleri düşünmeye, irdeleme, soruşturmaya, hareket geçmeye teşvik ettiği yönündeki yaklaşımları ile dijitalin toplumdaki yaptırıcı etkisi üzerinde de durulmuştur.

Slacktivist eylemlerin dahi toplumsal sorunlara ya da belirli olaylara farkındalık yaratma yönündeki katkısının olumlu etkileri üzerinde durularak; sanal mecralar tarafından bireylerin toplumsal odaklı meselelerdeki bir gönderiyi beğenmesini, paylaşmasını, yorumda bulunmasını dahi eylemci bir nitelik taşıdığını belirterek birçoğu kendi kimliğini “dijital bir aktivist” olarak değerlendirmiştir.

SONUÇ

Araştırmanın başlangıç noktasında da belirtildiği gibi günümüz iletişim çağını, Ori Brafman ve Rod A. Beckstrom'un "denizyıldızı" metaforu ile özdeşleştirerek içinde yaşadığımız çağın iletişim stratejisini; merkezi sistemden yoksun, bağımsız olarak hızlı şekilde ilerleyen bir yapı olarak değerlendirebiliriz.

Araştırmanın ana meselelerinden biri olan toplumsal hareket kavramını, geleneksel ile modern çağ iletişim stratejileriyle değerlendirdiğimizde ortaya farklı dinamikler çıkmaktadır. Modern çağın ortaya çıkardığı ve devinim göstererek sürekli gelişen dijital mecralar ve sosyal medya araçları, toplumsal meselelerde bir araya gelmek, farkındalık yaratmak veyahut bireysel kitle toplamak amacıyla eylemci karakterler sergiledikleri saptanmıştır. Eylemlerin sergilendiği bu platformlara kaynaklık eden teknoloji de Castells'in ortaya koyduğu "öz güdümlü kitle iletişimi" kavramı ile kitleleri/bireyleri pasif olmaktan çıkarıp aktif hale getirerek sanal eylemlerde buluşmalarına olanak sağlamaktadır. Tüm iletişimsel mecraların neredeyse iç içe geçtiği toplumda sokak hareketlerinin de dijital eylemler ile birleştiğini söyleyebiliriz hatta 'slacktivist' hareketlerin real eylemlerin bir tık önüne geçtiğini de...

Araştırmada, dijital platformlar üzerinden toplumsal sorunların önüne geçmek ve farkındalık yaratmak amacıyla başlatılan eylemlerin etkin ve etkileşim yönü güçlü bir doğrultuda ilerlediği ortaya çıkmıştır. İmza kampanyalarının bu yöndeki ciddi etkilerinin de üzerinde durulmaktadır. Dijitalin hızlı, ekonomik ve pratik oluşu, toplumsal problemlerde etkileşimi artırarak daha çabuk reaksiyon (geri dönüş) alındığını ortaya koymaktadır. Ek olarak, dijital platformları ve bu mecraların oluşturduğu sosyal medya araçlarını bir eylemin başlangıç noktasında; doğru hedef kitlelere ulaşabilme ve doğru bir iletişim stratejisi oluşturulabilme yolunda önemli bir mecra olduğu gözlemlenmektedir.

Anket araştırmasında; Dijital aktivizm platformlarını kullanma düzeylerinin, cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum gibi demografik özelliklerinin kendilerini aktivist olarak tanımlama düzeyleri üzerinde fark yaratan değişkenler olduğu, ayrıca bireylerin aktivist kampanyalara destek düzeyi, kampanyaların

başarılı olma durumları, destekleme şekilleri gibi konularda da etkili oldukları tespit edilmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşları ile yapılan birebir görüşmeler neticesinde, dijital mecralar üzerinde gerçekleşen eylemlerin aktivist özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın ana sorusu olan; Dijital eylemler aracılığıyla aktivist eylemlerde bulunan kişilerin kendilerini eylemci olarak değerlendirip değerlendirmeleri sorusu, araştırma kapsamında gözlemlenen veriler ışığında “değerlendiklerini” ortaya çıkarmaktadır. Hatta bu kişilerce toplumsal sorunlara dikkat çekmek için yapılan slaktivist eylemler bile - bir postu beğenmek/beğenmemek, yorumlamak, yeniden paylaşmak... toplumsal meseleleri; düşünmek, irdelemek, eleştirmek, çözüm yolu aramak veyahut duyurmak açısından bir fark yarattıklarını ve etki gücünün yadsınamayacak düzeyde önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda araştırmanın analiz bölümünde özellikle birebir görüşme yapılan kurumlarca “bireylerin kendilerini aktivist/dijital bir aktivist” olarak tanımlamaları araştırmada eylemde bulunan kişilerin kendilerini bu mecralarda eylemde bulunurken nasıl değerlendirdikleri sorusuna açıklık getirmiştir.

Son söz eklemek gerekirse, Toplumsal eylem hareketleri; denizyıldızı sistemi ile rizomatik bir yapıda her gün gelişerek evrim geçirmektedir ve geçirmeye devam edecektir. Bu gelişim teknolojik gelişmelerin büyümesiyle de ilgilidir. Her çağ iletişim dinamiklerini, toplumsal meseleleri ve benzerlerini değiştirdiği gibi yeni boyutlarda bir araya gelecek/gelmeyecek bireylerin de kolektif düzlemde yaşamlarını etkileyecektir.

TARTIŞMA

Araştırmada katılımcı olarak yer alan kişiler nezdinde, dijital eylemde bulunan bireylerin kendilerini aktivist/dijital bir aktivist olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Ancak toplumda milyonlarca sosyal medya kullanıcılarını olduğunu düşündüğümüzde bu sonucu genele vurmak doğru olmayacaktır.

Çalışmanın devamında sosyal medya parametreleri ile aktivist eylemlerin tutarlılığını nicel veriler ile ölçümlemek/araştırmak farklı bir araştırmanın konusunu oluşturabilir. Aynı zamanda toplumsal farkındalık yaratmak adına kamuoyunda büyük yankı bulan bir ya da birkaç örneklem seçilerek daha fazla katılımcı ile bu araştırma farklı bir açıdan ele alınarak yeniden incelenebilir.

İncelmenin güçlü yönü olarak dijital aktivizm platformlarının toplumsal meselelere farkındalık yaratmak ve bireylerin kendi adaletlerini arama yolları içerisinde önemli bir araç olduğu yadsımayacak bir şekilde çeşitli teorisyenlerin görüşleriyle birlikte ortaya çıkarılmıştır.

Öte yandan anket tekniği 240 kişiye çevrimiçi mecralarda rastgele uygulanmıştır. Yani seçilmiş bir örneklem grubunu ifade etmediği için genel çerçevede net verilerin oluşması yönünden zayıf kalabilir. Bununla birlikte çalışma ülke sınırları içerisinde yaşayan bireylerin vermiş oldukları cevapları içerdiği için global ölçmek dâhilinde sınırlı kalmaktadır. Anket çalışmasında olduğu gibi STK'ların da kısıtlı bir sayıda oluşu ve yine yerel kuruluşları içermesi çalışmanın sınırlılığı arasındadır. İncelemenin devamında global düzeyde spesifik bir grup seçilerek belirlenen sorular yeniden sorulabilir.

Ayrıca araştırmanın genelinde de sık sık tekrar edilen sokak hareketleri ile sanal eylem hareketlerinin bir arada olunması gerektiğine dair ortaya atılan görüşler ve veriler yine tezin devamı olarak ayrıca incelenebilir. Hatta direkt bir kampanya yaratıcısı ile birlikte eş zamanlı olarak sahada çalışabilir. Böylelikle hem sokak dinamikleri hem de sanal eylem aktiviteleri gözlemlenebilir.

KAYNAKÇA

- Akmeşe, Z., & Deniz, K. DİJİTAL AKTİVİZM OLARAK VİDEO AKTİVİZM: REDHACK BELGESELLERİ.
- AKTEL, A. G. M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2).
- Algül, F. Yeni toplumsal hareketler ve sosyal medya: Kuzey ormanları savunması hareketine yönelik bir örnek olay incelemesi. *Marmara İletişim Dergisi*, (22), 139-152.
- Atilla, H , Bodur Ün, M . (2018). Ulusal ve Ulusötesi Toplumsal Hareketler ve Yeni Bilgi ve İletişim Teknolojileri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 73 (3) , 787-809 . DOI: 10.1501/SBFder_0000002517
- Avcı, A. (2013). *Türkiye'de internet ve ifade özgürlüğü*. Legal.
- BEKTAŞ, H., (2004), Bir Siyasal İletişim Aracı olarak İnternet, s.211, Tablet Kitapevi, Konya.
- BİNGÖL, Y., & TANRIVER, N. (2011). Bilgi çağında değişen sosyal hareketler: Sanal eylemler. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1).
- Breuer, A. (2012). The role of social media in mobilizing political protest: evidence from the Tunisian revolution. *German Development Institute Discussion Paper*, (10), 1860-0441.
- BROWMAN, S, WILLIS, C. “We Media: How Audiences are Shaping the Future of News and Information”, The Media Center at the American Press Institute. 2003. <http://www.hypergene.net/wemedia/weblog.php> (05.09.2016)
- Castells, M. (2013). *İsyen ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Chan, Joseph. M. ve Zhongdang Pan (2003), “Shifting Journalistic Paradigms: How China’s Journalists Assess ‘Media Exemplars’”, *Communication Research*, 30: 649–82.

- Colás, A. (2013). *International civil society: social movements in world politics*. John Wiley & Sons.
- Eltantawy, N., & Wiest, J. B. (2011). The Arab spring| Social media in the Egyptian revolution: reconsidering resource mobilization theory. *International journal of communication*, 5, 18.
- Engez, A. (2007). Küreselleşme sürecinde kentlerin imaj ve kimlikleri: karşılaştırmalı istanbul örneği.
- Epstein, B. (1993). “Radical Democracy and Cultural Politics”, (Ed.) B. S. Turner, *Theories of Modernity and Postmodernity*, London: SAGE
- Ertem, C., & Uçkan, Ö. (2011). *WikiLeaks: 'yeni dünya düzeni'ne hoşgeldiniz!*. Etkileşim.
- Fuchs, C. (2007). *Internet and society: Social theory in the information age*. Routledge.
- Gamson, William A. ve David S. Meyer (1996), “Framing Political Opportunity”, McAdam, Doug, John McCarthy, and Mayer Zald (der.), *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings* (Cambridge: Cambridge University Press): 275-290.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, (Haz.) H. Özel ve C. Güzel, İstanbul: Ayraç Yayınları.
- Hamelink, C. (1991). Merkez ve çevre ülkeler arasındaki enformasyon dengesizliği. *Kaplan, Y.(Der. ve Çev.). Enformasyon Devrimi Efsanesi*, 257-277.
- Handler, J. F. (1992). “Postmodernism, Protest and the New Social Movements”, *My Law&Society Review*, Volume 26, Number 4.
- Hardt, M ve Negri, A. (2013). *Duyuru*. (Abdullah Yılmaz çev.) İstanbul: Ayrıntı

- Hertog, James K., ve McLeod, Douglas M. (1995), “Anarchists wreak havoc in downtown Minneapolis: A multi-level study of media coverage of radical protest”, *Journalism & Mass Communication Monographs*, 151: 1–48
- Joyce, M. C. (2010). *Digital activism decoded: The new mechanics of change*. IDEA.
- Kahn, R., & Kellner, D. (2004). New media and internet activism: from the ‘Battle of Seattle’ to blogging. *New media & society*, 6(1), 87-95.
- Karagöz, K. (2013). Yeni medya çağında dönüşen toplumsal hareketler ve dijital aktivizm hareketleri. *İletişim ve diplomasi*, 1(1), 131-156.
- Karagülle, A. E., & ÇAYCI, B. (2014). AĞ TOPLUMUNDA SOSYALLEŞME VE YABANCILAŞMA. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 4(1), 1-9.
- KIRIK, A. M., & ÖZCAN, A. (2014). Bir Dijital Aktivizm Örneği: Akıllı Ağ Çeteleri (Smart Mobs). *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 5(14).
- Kristofferson, K., White, K., & Peloza, J. (2013). The nature of slacktivism: How the social observability of an initial act of token support affects subsequent prosocial action. *Journal of Consumer Research*, 40(6), 1149-1166.
- KOCABAŞ, O., & ÇETİN, S. (2015). Y Gençlik ve Dijital Aktivizm: Ankara Tuzluca Yir Örneği.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. MIT press.
- Martin, W. G. (2008). *Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar*, D. Keskin (Çev.), İstanbul: Versus Yayınları
- McAdam, D., McCarthy, J. D., Zald, M. N., & Mayer, N. Z. (Eds.). (1996). *Comparative perspectives on social movements: Political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*. Cambridge University Press.

- McAdam, D., Tarrow, S., & Tilly, C. (2003). Dynamics of contention. *Social Movement Studies*, 2(1), 99-102.
- McAdam, Doug (1982), *Political Process and the Development of Black Insurgency 1930-1970* (Chicago & London: The University of Chicago Press).
- McAdam, Doug (1996), "Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions", McAdam, Doug, John D. McCarthy ve Mayer
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American journal of sociology*, 82(6), 1212-1241.
- McLuhan, M. (2007). *Gutenberg Galaksisi*. (Gül Çağalı Güven Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- McLuhan, Marshall (2005), *Yaradığımız Medya Medyanın Etkileri Üzerine Bir Keşif Yolculuğu*, Ünsal Oskay (çev), İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Melucci, A. (1999). Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması Yeni Sosyal Hareketler. *Kaknüs Yayınları, İstanbul*.
- NARMANLIOĞLU, H. İNTERNET AKTİVİZMİ VE MİSKİN EYLEMCİLİK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.
- OFFE, C. (1999), "Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması" (Haz. ÇAYIR, K.), Yeni Sosyal Hareketler, Kaknüs Yayınları, 53-81.
- Ogunsola, L. A. (2005). Information and communication technologies and the effects of globalization: twenty-first century" digital slavery" for developing countries--myth or reality. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 6(1-2), 1-10.
- Önder, H. B. (2016). Dijital Kültür ve Dijital Aktivizm Karşısında Stratejik Halkla İlişkilerin Değişen Durumu. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 1(1), 29-35.

- Özgül, G. E. (2012). BİR GÖRME BİÇİMİ OLARAK YENİ MEDYA: KAMUSAL BİR ALAN İMKÂNININ ARAŞTIRILMASI. *Journal of Yasar University*, 7(26).
- Postman, N. (2012). *Televizyon Öldüren Eğlence*. Çev. (Osman Akınhay çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Saatçioğlu, E. (2017). SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMLARI: GREENPEACE TÜRKİYE FACEBOOK SAYFASI ÖRNEĞİ. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ AKADEMİK DERGİSİ, 10(1), 158-187.
- Shirky, C. (2010). Herkes Örgüt-İnternet Gruplarının Gücü, P. Şiraz (Çev.), İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- Snow, David A., Louis A. Zurcher, Jr. ve Sheldon Ekland-Olson (1980), “Social Networks and Social Movements: A Microstructural Approach to Differential Recruitment”, *American Sociological Review*, 45 (5): 787-801.
- Snow, D. A., Rochford Jr, E. B., Worden, S. K., & Benford, R. D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American sociological review*, 464-481.
- Spier, Shaked (2011), “Collective Action2.0: The Impact of ICT-Based Social Media on Collective Action – Difference in Degree or Difference in Kind?”, Bachelor’s Thesis, HumboldtUniversität zu Berlin, Berlin.
- Sivitanides, M., & Shah, V. (2011). The era of digital activism. In *Conference for Information Systems Applied Research* (Vol. 4, No. 1842).
- Szajkowski, B. (2011). Timeline of the Arab Revolt: December 2010–June 2011. *Alternatif Politika*, 3(3), 256-419.
- Sztompka, P. (1994). *The sociology of social change*. Oxford: Blackwell.
- Şendeniz, Ö. (2012). “Toplumsal Hareketler Repertuarının Dönüşümü: Fındıklı HES Muhalefeti Örneği”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sos. Bil. Enst., Trabzon

- Şener, G., Emre, P. Ö., & Akyıldız, F. (2015). Türkiye’de sosyal medyanın siyasi katılıma etkileri. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 75-98.
- Tarhan, U. (2013), “Slactivism – Slaktivizm & Clicktivism - Klikativizm Nedir?”, Martı Dergisi, 01.11.2013, Erişim, <http://www.ufuktarhan.com/detay.asp?id=2448>, 27.05.2014.
- The Open University (2005), “ICTs in Everyday Life”, http://www.open.edu/openlearn/ocw/pluginfile.php/70381/mod_oucontent/oucontent_download/epub/557716887ab68805416373fd5adbbd9e0cf572be/icts_in_everyday_life.epub (17.04.2017).
- Tilly, Charles (2008), *Toplumsal Hareketler 1768-2004* (İstanbul: Babil Yayınları) (Çev. Orhan Düz).
- TURHAN, D. G. (2017). Dijital Aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26-44.
- Uçkan, Özgür. (2012, 1 Haziran) Dijital Aktivizm” mi, “Aktivizm” mi? Erişim tarihi: 30.10.2019 <https://yesilgazete.org/blog/2012/06/01/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi-ozgur-uckan/>
- Uçkan, Özgür. (2015, 31 Ekim) Sokak+(Dijital)İletişim = Aktivizm Erişim tarihi: 26.10.2019, <https://politus.com.tr/sokak-dijital-iletisim-aktivizm/>
- Ünsay, Y., & Ügümü, P. (2014). Türkiye’de Dijital Aktivizmin Mizahi Yüzü: ‘Caps’ler.
- Van Dijk, Jan (2006), *The Network Society: Social Aspects of New Media*, (2nd Ed.) (London: Sage Publications).
- Yaylagül, L. (2008). KİTLE İLETİŞİM KURAMLARI. *Ankara. Dipnot*.
- Yegen, C. (2014). Bir dijital aktivizm biçimi olarak Slaktivizm: Change. org örneği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 84-108.

- Yılmaz, B. Dündar, G. & Oskay, T. (2016). Dijital ortamda aktivizm: online imza kampanyalarına katılım davranışlarının incelenmesi (Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma). *Intermedia International e-Journal ISSN: 2149-3669*, 2(3), 481-504.
- Zittrain, J. (2008). *The Future of the Internet and How to Stop It*. Yale University Press, New Heaven.
- Webster, Frank (2006), *Theories of the Information Society (3rd Ed.)* (London & New York: Routledge).

İnternet Kaynakları:

- We Are Social, (2019, Ocak)
<https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2019-turkey-january-2019-v01>
(Erişim tarihi: 22 Ekim 2019)
- We Are Social, (2019, Ocak)
<https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>
(Erişim tarihi: 22 Ekim 2019)